

Klima- og Omstillingsrådet (KOR): 2019-2020 aktiviteter

November 2020

Forside:

Farveillustration af den årlige, globale gennemsnitstemperatur i perioden 1850-2019

Grafik og forskningsleder: Ed Hawkins (University of Reading)

Data: Berkeley Earth, NOAA, UK Met Office, MeteoSwiss, DWD, SMHI, UoR, Meteo France & ZAMG

Henvi sning til denne publikation:

Klima- og Omstillingsrådet (2020). Klima og Omstillingsrådet (KOR): 2019-2020 aktiviteter. November 2020.

Indhold

Klik på afsnitstitlen og bliv ført direkte til siden

1. Historien, principperne og ambitionen bag KOR	5
2. Om rådsmedlemmerne	8
3. Analyser og notater	
Outsourcing og omstilling: de danske drivhusgasudledninger genfortolket.	12
Analyse af udviklingen i de danske drivhusgasudledninger som opgjort efter UNFCCC's territorialprincip og et forbrugsprincip med basis i en international database. Publiceret i tidsskriftet Samfundsøkonomen af DJØF Forlag. December 2019.	
Klima, borgerting og demokrati: hvad siger forskningen?	22
Analyse af den eksisterende samfundsvidenskabelige forskning om anvendelse af deliberativ borgerinddragelse til at adressere miljø-, klima- og bæredygtighedsudfordringer. Januar 2020.	
Fra corona til klima: læring og kapacitetsopbygning i en omstillingstid.	37
Analyse af de muligheder for læring som corona-krisen kan afføde på længere sigt i relation til en ambitiøs klima- og bæredygtighedsomstilling. Marts 2020.	
Det danske Klimaråd i et sammenlignende, demokratisk og tværvideenskabeligt perspektiv.	50
Analyse af Klimalovens beskrivelse af Klimarådet med skelen til de svenske og finske lignende instanser. Med basis i analysen giver notatet otte anbefalinger rettet mod Klimarådets mandat og sammensætning. Maj 2020.	
Hvad skal et nationalt forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling kunne?	70
Oplæg til et nationalt forskningscenter i klimahåndtering og bæredygtig omstilling med afsæt i videnskabelige forskningsanalyser og erfaringer fra to førende, udenlandske forskningscentre, norske CICERO og engelske CUSP. September 2020.	

Borgerbudgettering som middel til inddragelse i grøn omstilling - fra forskning til praksis.	88
---	----

Dette notat beskriver mulighederne i at udvikle nye og såkaldt deliberative ("rådslagende", samtalebaserede) borgersamlingsinstitutioner på lokalt niveau, som en løftestand for borgerinddragelse i den grønne omstilling. Oktober 2020.

4. Debatindlæg, kronikker og kommentarer

Klima- og Omstillingsrådet: De røde partiers klimamål bidrager til at øge ambitionerne globalt	106
---	-----

[Kronik i Information d. 26. juni 2019](#)

Klima- og Omstillingsrådet til vismænd: Stop med at lovprise kvoteannulleringer	111
--	-----

[Debatindlæg i Altinget d. 18. november 2019](#)

Klima- og Omstillingsrådet: Danmark vil ikke være bæredygtigt i et klimaperspektiv i 2030	115
--	-----

[Debatindlæg i Politiken d. 8. januar 2020](#)

Organisationer: Giv os et reelt borgerting og ikke en udvandet model	119
---	-----

[Debatindlæg i Altinget d. 16. januar 2020](#)

Klima- og Omstillingsrådet: Udnyt nu coronakrisen ordentligt. Tiden til den grønne omstilling er nu. Lige nu	122
---	-----

[Kronik i Politiken d. 8. april 2020](#)

Forskere: Klimarådet bør være mere tværfagligt	130
---	-----

[Kommentar på videnskab.dk d. 6. maj 2020](#)

Klimaborgertinget har et svagt mandat, men kan alligevel blive en gevinst	137
--	-----

[Debatindlæg i Politiken Miljø og Klima \(Klimamonitor\) d. 1. juli 2020](#)

Forskergruppe: Opret et nationalt forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling	140
--	-----

[Debatindlæg i Altinget d. 6. oktober 2020](#)

5. Presseomtale

5.1 Omtale og interviews i artikler	145
-------------------------------------	-----

5.2 Omtale og interviews i TV, radio og podcasts	146
--	-----

1. Historien, principperne og ambitionen bag KOR

1. Historien, principperne og ambitionen bag KOR

Klima- og Omstillingsrådet (KOR) er et forsker-drevet initiativ, der har til formål at bidrage til løbende kvalificering af den offentlige, klimapolitiske debat i Danmark ud fra relevant, tværfaglig ekspertise. Rådet består af forskere fra en række natur-, samfunds- og humanvidenskabelige discipliner, som har det til fælles, at de alle bidrager aktivt til forskning i klima-relaterede problemstillinger inden for hver deres respektive felter.

KOR tager afsæt i et behov for forskningsbaserede bidrag til den offentlige klimadebat, som for indeværende ikke dækkes af eksisterende rådgivningsorganer (herunder Klimarådet og Det Miljøøkonomiske Råd). Disse tenderer mod at være baseret på særligt økonomiske analyser og modeller. KOR anerkender denne ekspertises vigtige bidrag, men ønsker at bidrage med en anderledes vurdering af udfordringerne.

Den tværfaglige fundering af KOR bygger på en forståelse af, at ingen enkeltforskere eller – discipliner alene kan svare på klimaudfordringerne. Ligesom ingen enkeltforskere kan besidde ekspertise i alle omstillingens dimensioner. Der er derfor behov for en tværfagligt funderet stemme i den offentlige debat, som forpligter sig på at tage balancerede, tværgående hensyn i betragtning.

Hvor Klimarådets opgave primært er nationalt defineret, som et spørgsmål om en omkostningseffektiv dansk omstilling, der anlægger KOR et globalt perspektiv og princip om en sikker og retfærdig vej til bæredygtighed. Dette afsæt anerkender vestlige landes, herunder Danmarks, historiske ansvar for udledning af klimagasser. Konkret udmøntes dette i en specificering af det klimabudget, Danmark som land har til rådighed.

KOR er ikke primært et rådgivende organ for nutidige danske beslutningstagere. Det er derimod KORs formål at bidrage til en saglig offentlig debat om klimaudfordringernes egentlige omfang og om realistiske scenarier for reel samfundsomstilling. Dette betyder at alle aspekter af samfundets nuværende indretning er til debat, herunder også ideer om vækst, forbrug og trivsel. Herudover ønsker KOR at bidrage til en saglig og åben diskussion af de usikkerheder omkring fremskrivninger af teknologi-, økonomi- og samfundsudviklingen, som ikke altid fremgår tydeligt i den offentlige debat og rådgivning af beslutningstagerne.

KOR tager udgangspunkt i de til enhver tid gældende risikovurderinger fra FN's klimapanel (IPCC), samt de til UNFCCC-processen knyttede politiske pejlemærker. For indeværende betyder det, at KORs analyser retter sig efter pejlemærket om at begrænse den globale temperaturstigning til 1,5 grader i år 2100, som blev indskærpet med IPCC rapporten 'Global Warming of 1,5 oC' fra oktober 2018.

Det forventes på baggrund af eksisterende studier, at denne tilgang til Danmarks klimabudget vil vise et behov for tiltag til og investeringer i bæredygtig omstilling af samfundets sektorer, som rækker udover de politiske mål og planer som er gældende ved KORs oprettelse sommeren 2019. KOR ser det som sin opgave at dokumentere og kommunikere et sådant behov i et klart sprog i den danske offentlighed, for at bidrage til en informeret debat og vurdering af mulige, realistiske scenarier. KOR ser det derimod ikke som sin opgave at foretage sådanne afvejninger forud for en bred, demokratisk debat.

KOR er tænkt som en stemme i den offentlige debat og vil som sådan primært forholde sig diskuterende i relation til andre institutioners og organers klimafaglige og –politiske tiltag (f.eks. Klimarådets rapporter, analyser fra Det Miljøøkonomiske Råd og lignende). Afhængig af behov og ressourcer kan det på sigt tænkes, at KOR selv vil tage initiativ til diverse konkrete delanalyser af omstillingen, f.eks. af investeringer i elbils-infrastruktur, grøn jobskabelse, post-vækst- og cirkulær økonomi, kulturelle bæredygtighedsværdier og lignende.

2. Om rådsmedlemmerne

Anders Bjørn

Anders Bjørn er uddannet miljøingeniør og postdoc ved Department of Management ved Concordia University, Canada. Hans forskning omhandler primært udviklingen af metoder til at måle virksomheder og enkelte produkters beslaglæggelse af økologisk råderum. Anders arbejder desuden på at oversætte forskellige etiske principper for fordeling af knappe ressourcer til en slags råderumskvoter for virksomheder og andre samfundsaktører. Anders har publiceret bredt inden for miljøvurdering af produkter og virksomheder, samt bæredygtig omstilling på samfundsniveau.

Anders Blok

Anders Blok er lektor ved Sociologisk Institut på Københavns Universitet. Hans seneste forskning handler bl.a. om storbyers klimainitiativer i Europa og Østasien som udtryk for nye kosmopolitane fællesskaber i risikosamfundet. Han forsker desuden i civilsamfundets rolle i byers grønne omstilling, herunder i relation til byhaver og biodiversitetsindsatser. Han har publiceret bredt i miljø- og klimasociologi, videnskabsstudier (STS), bystudier og socialteori, og er forfatter (m. Torben Elgaard Jensen) til Bruno Latour: hybride tanker i en hybrid verden (Hans Reitzel 2009).

Asker Voldsgaard

Asker Voldsgaard er Ph.D-studerende ved University College London, Institute for Innovation and Public Purpose, hvor han forsker i finansielle strukturer, grøn innovation og grøn kapitaludvikling. Han har specialiseret sig i international politisk økonomi ved Institut for Statskundskab på Københavns Universitet. Under Covid-19 var han projektleder i et økonomisk-politisk rådgivningsprojekt for Vatikanet.

Charlotte Louise Jensen

Charlotte Louise Jensen er uddannet forsker inden for bæredygtig omstilling og social praksis. Hendes forskning omhandler bæredygtigt forbrug, hvordan energi bruges i forskellige sammenhænge og praksisser samt betydningen af sociale normer og forestillinger om det gode liv. Charlotte har tidligere forsket ved Aalborg Universitet, hvor hun har publiceret bredt om (energi)-forbrug, praksisser og forståelsesrammer for energipolitik og -målsætninger, men er gået selvstændig, for at prøve kræfter med tekstlig formidling af, hvordan bæredygtige fremtider kan se ud; blandt andet ved at eksperimentere med forestillinger om det gode liv.

Jens Friis Lund

Jens Friis Lund er professor i politisk økologi ved Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi på Københavns Universitet. Hans forskning omhandler naturressourceforvaltning i udviklingslande, herunder forskning i skovenes rolle i at afbøde klimaforandringerne, kaldet Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation (REDD+) i lande som Tanzania, Kenya og Ghana. Dertil beskæftiger han sig i stigende grad med den politiske økonomi omkring klimaomstilling og sociale bevægelseres rolle i denne. Han har publiceret bredt i miljøforvaltning, politisk økologi og udviklingsstudier.

Stefan Gaarsmand Jacobsen

Stefan Gaarsmand Jacobsen er lektor ved Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab på Roskilde Universitet. Hans forskning omhandler klima- og miljøpolitisk historie og omstillingspolitik med fokus på sociale bevægelser. Udover de historiske udviklinger, der har ledt til nuværende konstellationer af global klimamobilisering, så er han interesseret i, hvordan forskellige politiske aktører forholder til IPCCs klimascenarier. Han har publiceret om klimaretfærdighedsbevægelsen, økonomividenskabens politiske historie og forskellige klimapolitiske begrebers anvendelse i offentligheden.

3. Analyser og notater

Outsourcing og omstilling: de danske drivhusgasudledninger genfortolket

Temanummer: Klimakrisen – de næste skridt

I denne artikel præsenterer og sammenligner vi de danske drivhusgasudledninger per person over tid som opgjort efter UNFCCC's territorialprincip og et forbrugsbaseret princip baseret på en input-output database. Sammenligningen viser, at de forbrugsbaserede udledninger er højere og er faldet langsommere end udledningerne baseret på UNFCCC-princippet. En stigende andel af udledningerne forbundet med opretholdelsen af det danske samfund og danskernes levevis falder dermed uden for de mål, vi aktuelt forholder os til politisk herhjemme. Vi udleder dernæst et mål for drivhusgasudledninger per person i 2030 baseret på emissionsscenarioer, som opfylder Paris-aftalens målsætning og en lige ret til udledning for alle personer i verden. Vi viser, at selv hvis det lykkes at nå det danske reduktionsmål på 70 % for territoriale emissioner i 2030, så vil den gennemsnitlige danskers forbrugsbaserede drivhusgasudledninger med høj sandsynlighed fortsat ligge væsentligt over det globale gennemsnitlige niveau, som kræves, hvis vi skal opfylde Paris-aftalens målsætning. Vi foreslår på den baggrund, at Danmark aktivt søger at reducere også de dele af de forbrugsbaserede udledninger, som ikke tælles i det danske regnskab under UNFCCC-princippet.

Indledning

Den danske regering har sat et klimamål om, at de danske drivhusgasudledninger i 2030 skal være reduceret med 70 % relativt til niveauet i 1990. Dette mål, som af mange betegnes som meget ambitiøst, har fået opbakning fra en voksende gruppe af politiske partier og interesseorganisationer hen over efteråret 2019, og som er indskrevet i den netop færdigforhandlede klimalov.

Debatten om det nye danske klimamål for 2030 drejer sig i høj grad om virkemidler og omkostninger og ikke om, hvad målet faktisk dækker over. Målet om 70 % reduktion i 2030 relaterer sig til FN's princip for beregning af drivhusgasudledning, det såkaldte territorialprincip. Dette princip bevirker at nogle af udledningerne forbundet med danskeres levevis og forbrug enten ignoreres eller tælles i andre landes emissionsregnskab. På den baggrund findes der en understrøm i debatten, der rejser spørgsmålet om, hvorvidt vi bør tage ansvar for dansk-relateret international skibsfart og flyvning, afskovning forbundet med biomasse-produktion i lande som forsyner de danske kraftværker og for det høje danske forbrug af importerede klimabelastende varer.

Med denne artikel vil vi bidrage til denne fremvoksende debat ved at stille skarpt på udviklingen i de danske drivhusgasudledninger over tid opgjort under forskellige beregningsprincipper. Vi vil på den baggrund diskutere betydningen af FN's beregningsprincip for incitamenterne til grøn omstilling

AF KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

Jens Friis Lund, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet

Anders Bjørn, Department of Management, Concordia University

Mikkel Bosack Simonsen, Systems Analysis, Danmarks Tekniske Universitet

Stefan Gaarsmand Jacobsen, Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab, Roskilde Universitet

Anders Blok, Sociologisk Institut, Københavns Universitet

Charlotte Louise Jensen, Institut for Planlægning, Sektion for Bæredygtigt Design og Omstilling, Aalborg Universitet

herhjemme og for det større globale billede, som tegner sig i forhold til at håndtere klimakrisen.

Vi afslutter med at give vores bud på, hvilke yderligere tiltag man herhjemme kunne iværksætte for at reducere en større andel af de drivhusgasudledninger, som er forbundet med opretholdelsen af det danske samfund.

De danske drivhusgasudledninger som opgjort efter UNFCCC's princip

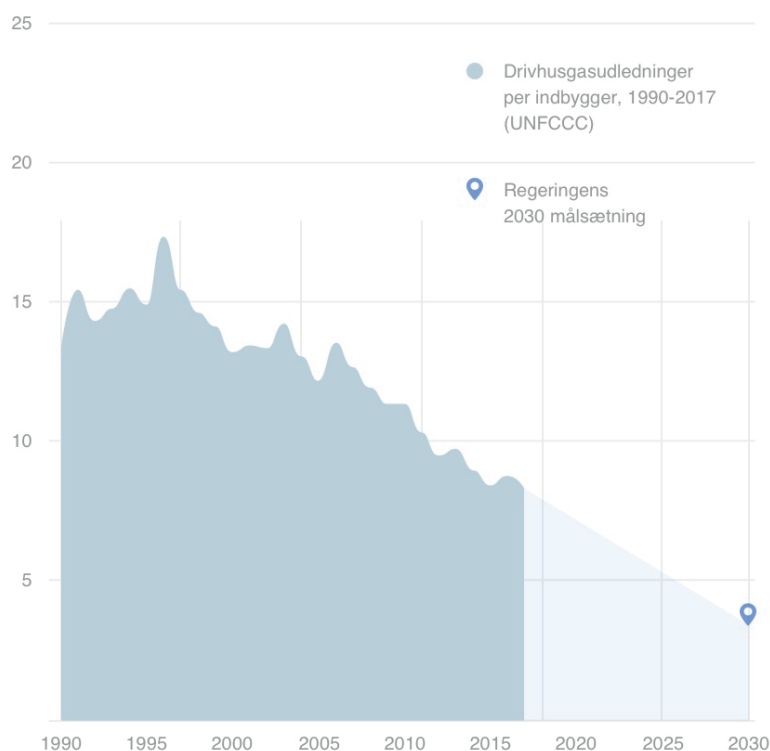
De danske opgørelser til FN's klimakonvention UNFCCC danner udgangspunkt for målsætningen om at reducere udledningerne med 70 % i 2030 relativt til niveauet fra 1990. UNFCCC's beregningsprincip for nationale opgørelser kaldes ofte for 'territorialprincippet', fordi emissioner allokeres på basis af, hvor de finder sted, dvs. emissioner, der finder sted inden for et lands territorium, allokeres til dét land. Det betyder fx, at emissionerne forbundet med at udvinde og raffinere olie og gas i den danske del af Nordsøen tilskrives Danmark, mens emissionerne forbundet med selve afbrændingen tilskrives de lande, hvor den foregår.

Opgjort således er de danske drivhusgasudledninger faldet fra cirka 70 mio. tons CO₂-ækv. i 1990¹ til cirka 48 mio. tons CO₂-ækv. i 2017, altså et fald på 32 %. I fravær af yderligere politiske tiltag forventes en reduktion frem mod 2030 på 46 % relativt til 1990 (Energistyrelsen 2019). Der skal altså yderligere politiske tiltag til for at nå 70 %-målsætningen.

Figur 1 viser udviklingen i de danske drivhusgasudledninger opgjort efter territorialprincippet per indbygger i Danmark. Figuren her viser et fald på 38 % i udledningerne fra 13 ton CO₂-ækv./person i 1990 til 8 ton CO₂-ækv./person i 2017. Faldet i udledning per indbygger er højere end for udledning totalt på grund af det svagt stigende befolkningstal. Den blå prik viser regeringens 2030-målsætning per indbygger svarende til knap 4 tons CO₂-ækv. Målet er beregnet ved at dividere den totale danske udledning under 70 %-målet med FN's middelestimat for det danske befolkningstal for 2030 (UN-DESA Population Division 2017).

I opgørelserne af danske drivhusgasudledninger efter UNFCCC-princippet giver afbrænding af biomasse ikke anledning til udledninger. Biomasse har indtil for nyligt af danske og internationale beslutningstagere været betragtet som en CO₂-neutral energikilde. Afbrænding af halm og strå modsvares af et nyt optag næste vækstsæson på markerne, og for træers vedkommende har antagelsen været, at afbrænding modsvares af genvækst i skov. Imidlertid viser en lang række studier, at for biomasse fra træer kan der gå flere årtier fra biomassen afbrændes, og indtil det resulterende tab i CO₂ er genvundet, den såkaldte 'tilbagebetalingstid' (Norton et al. 2019).

Figur 1: De danske drivhusgasudledninger per indbygger som opgjort efter UNFCCC-princippet, 1990-2017 (DCE 2019), samt regeringens 70 %-målsætning.

Det er et problem, fordi Paris-aftalens målsætning om at begrænse den globale opvarmning til maksimalt 2 grader og så tæt på 1,5 grader som muligt indebærer, at vi globalt skal reducere udledningerne markant i de kommende 10-20 år. Og for Danmarks vedkommende er det vigtigt, fordi den danske grønne omstilling i høj grad bygger på et øget forbrug af biomasse. I 2018 var de direkte udledninger fra afbrænding af biomasse i Danmark 19 mio. tons CO₂-ækv. – svarende til knap 40 % af de danske udledninger som beregnet efter UNFCCC-princippet – og 2/3 af udledningerne kom fra afbrænding af træ (Danmarks Statistik 2019). En stor andel af træet er importeret som træpiller fra Estland og Letland (Klimarådet 2018). Ifølge en rundspørge blandt producenterne af træpillerne fra disse to lande produceres de af en blanding af restprodukter fra forarbejdning og træ hentet direkte i skoven (NEPCON 2019). Dermed betyder den danske import af træbaseret biomasse formentlig, at Estland og Letland har et mindre optag af CO₂ i deres skovareal og dermed at den danske grønne omstilling via import af træpiller er et udtryk for en outsourcing af emissioner, fremfor en reel reduktion. Dertil kommer, at hvis alle lande indrettede deres energiforsyning som den danske, ville det globale forbrug af biomasse langt overstige, hvad der bæredygtigt kan produceres (Klimarådet 2018).

Et andet vigtigt forhold at være opmærksom på er, at UNFCCC's beregningsprincip ekskluderer udledninger forbundet med international transport. Det vil sige, at individuelle lande ikke har et klart incitament til at nedbringe deres borgeres udledninger forbundet med international skibstransport (handel

med varer) og flyvning (rejsevaner). I stedet er det håbet, at de internationale brancheorganisationer for skibstransport (IMO) og civil flyvning (ICAO) vil selvregulere disse branchers udledninger under pres fra verdenssamfundet.

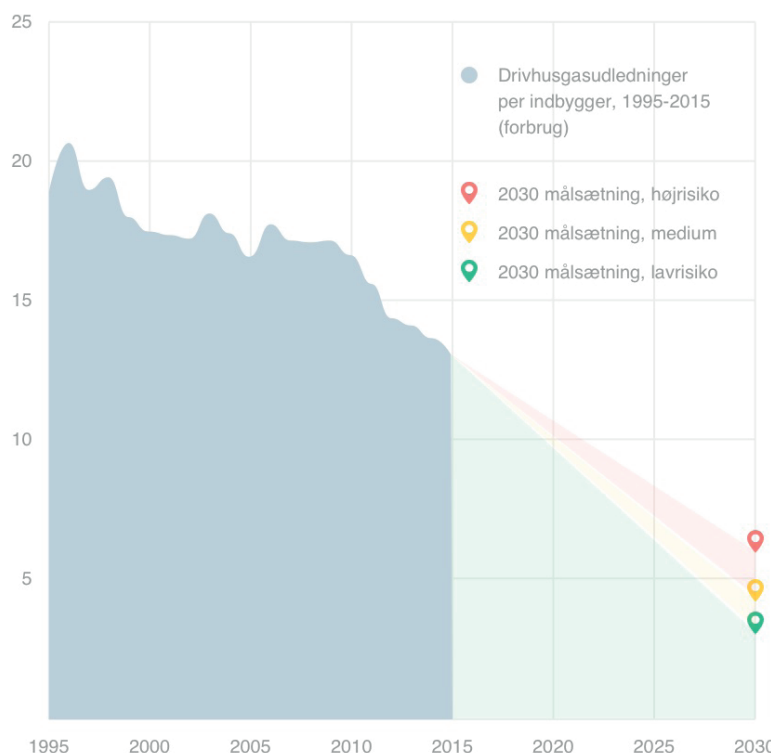
Generelt set kan man dermed sige, at territorialprincippet favoriserer lande, hvis økonomier ikke præges af tung industri eller afskovning, og hvor borgerenes velfærd i høj grad bygger på importerede varer og tjenesteydelser. Danmark huser ikke megen klimabelastende industri, rydder ikke skov og har en stor import af varer og tjenesteydelser til forbrug og biomasse til energiproduktion. Dermed er Danmark på mange måder et land, som favoriseres af territorialprincippet.

De danske drivhusgasudledninger som opgjort efter et forbrugsprincip

Som alternativ til territorialprincippet allokerer forbrugsprincippet emissioner forbundet med produktion og transport af varer og tjenesteydelser til de lande, hvor de i sidste ende forbruges, uanset hvor i verden emissionerne faktisk finder sted. Dermed tælles emissioner fra de produkter og tjenesteydelser, Danmark importerer (f.eks. elektronik og tøj produceret i Kina og vores brug af servere i USA), med i Danmarks klimaregnskab. Til gengæld tælles emissioner fra ting produceret i Danmark og eksporteret til udlandet (f.eks. svin til slagting) ikke i det danske regnskab.

Regnskabsteknisk er det mere kompliceret at opgøre Danmarks drivhusgasudledning efter et forbrugsprincip end efter et territorialprincip. Den mest anerkendte metode tager udgangspunkt i nationaløkonomiske tabeller, der kortlægger handel mellem forskellige sektorer internt i og på tværs af lande. Sådanne tabeller registrerer for eksempel, hvor meget råmælk den danske mejerisektor køber af den danske landbrugssektor, og tilsvarende hvor meget kunstgødning den danske landbrugssektor køber af den tyske agrokemikalie-sektor. Disse handelsstatistikker kobles med tal for drivhusgasudledningen per produceret enhed (f.eks. 1 kg ost) fra forskellige sektorer i forskellige lande. På den måde kan drivhusgasudledningen fra hvert produktionsled af de produkter, der forbruges i Danmark, kortlægges. Metoden kaldes "environmentally extended input-output modelling" og medtager udledninger fra et lands forbrug af både fysiske varer og tjenesteydelser, såsom gods- og persontransport (Leontief 1970; Wiedmann 2009). Modsat UNFCCC's beregningsprincip medtager denne metode udledninger fra international transport af varer, der forbruges i Danmark, samt transport af råmaterialer, der efterfølgende bliver til varer, som forbruges i Danmark. Dog er udledning forbundet med afskovning typisk ikke medtaget af tekniske årsager.

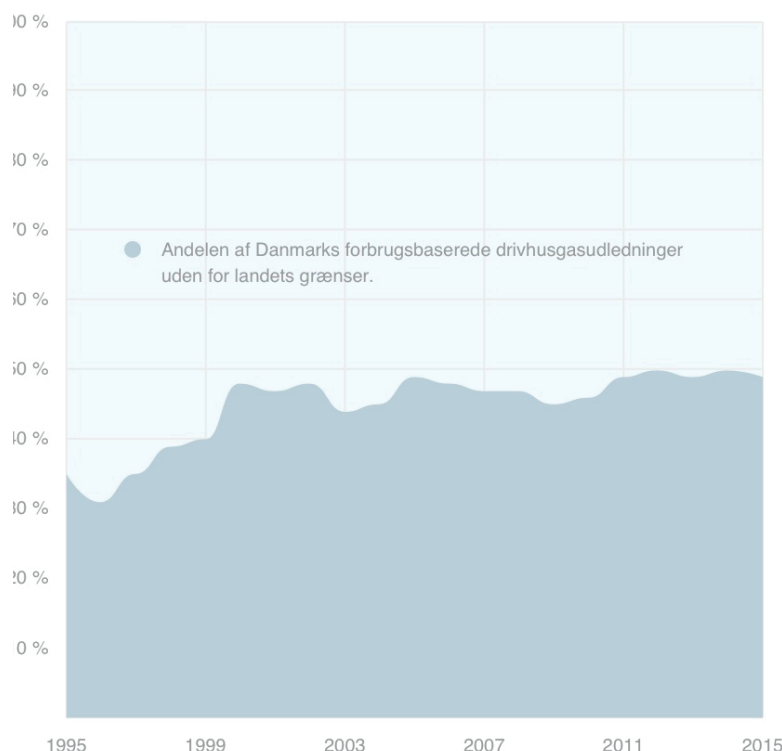
Figur 2: Historisk udvikling af Danmarks forbrugsbaserede drivhusgasemissioner per indbygger, samt tre mulige 2030-målsætninger.

Figur 2 viser Danmarks drivhusgasudledning per indbygger i perioden 1995-2015 baseret på forbrugsprincippet uden bidrag fra afskovning. Tallene er baseret på Exiobase-databasen (version 3.7), som indeholder "environmentally extended input-output"-tabeller for hele verden (44 lande, heriblandt Danmark, samt 5 regioner, der dækker over alle resterende lande) opgjort efter 200 produktkategorier (Stadler et al. 2018). Som det kan ses, er udledningen gennemgående noget højere end i Figur 1, som er baseret på UNFCCC-princippet.

I 1995 lå de forbrugsbaserede drivhusgasemissioner på 19 tons CO₂-ækv./person og er siden reduceret til 13 tons CO₂-ækv./person i 2015. Til sammenligning lå de UNFCCC-baserede emissioner disse år på 15, hhv. 8 tons CO₂-ækv./person. Dette illustrerer igen, at et land som Danmark tilgodeses ved anvendelse af territorialprincippet relativt til et forbrugsprincip, samt at udledningerne opgjort efter forbrugsprincippet er faldet langsommere (31 % over perioden 1995-2015) end udledningerne som opgjort under UNFCCC (43 % over perioden 1995-2015). Det afspejler, at en stigende andel af danskernes forbrugsbaserede udledninger foregår i udlandet og altså ikke tilskrives Danmark under UNFCCC-princippet (se Figur 3).

Figur 3: Udvikling i andelen af Danmarks forbrugsbaserede drivhusgasemissioner, der har fundet sted uden for landets grænser.

Ligesom der kan opstilles et 2030-mål for Danmark ud fra territorialprincippet for Paris-aftalens temperaturmålsætning (Klimarådet 2019; Lund et al. 2019), så kan der opstilles mål med basis i forbrugsprincippet. Målene i Figur 2 er baseret på et globalt emissionsbudget for 2030 ligeligt fordelt til alle verdens indbyggere. Vi har plottet tre mål i stedet for et enkelt for at afspejle forskellige præferencer og usikkerheder:² Lavrisikomålsætningen (grøn prik i Figur 2) tager udgangspunkt i (1) globale emissionsscenarioer, som sigter imod den lave ende af 1,5-2-gradersmålsætningen fra Paris-aftalen, (2) en relativt kraftig reduktion af emissioner i første halvdel af det 21. århundrede, og (3) antager, at verdens befolkning vil følge den høje variant af FN's befolkningsprognose. Modsat tager højrisikomålsætningen (rød prik i Figur 2) udgangspunkt i (1) globale emissionsscenarioer som sigter imod den høje ende af 1,5-2-gradersmålsætningen, (2) en moderat reduktion i emissioner på kort sigt efterfulgt af binding af atmosfærisk kulstof i stor skala, og (3) at verdens befolkning vil følge den lave variant af FN's befolkningsprognose. Medium-målsætningen (gule prik i Figur 2) er så en mellemting mellem disse to yderpunkter.

I vores optik vil et klimamæssigt forsigtighedsprincip tilsige, at Danmark bør sigte mod lavrisikomålsætningen, altså dén målsætning, som sigter mod 1,5 grader og en hurtig reduktion af udledningerne frem for fremtidig storskala binding af atmosfærisk kulstof. Det mener vi, fordi der er meget store risici forbundet med at lade den globale temperaturstigning overstige 1,5 grader (Allen et al. 2019). Det medfører en øget risiko for, at vi udløser selvforstærkende processer i klimasystemet, som kan bevirke, at den globale opvarmning

accelererer, uden at vi er i stand til at bremse den (Steffen et al. 2018). Dertil kommer, at det slet ikke er sikkert, at vi som globalt samfund vil være i stand til at hive de enorme mængder CO₂ ud af atmosfæren, som mange emissions-scenarier bygger på. Det repræsenterer som minimum en uhørt teknologisk og økonomisk udfordring, som mange eksperter i dag advarer kraftigt imod, at vi forlader os på (EASAC 2018; Welch & Southerton 2019).

Er Danmark så på vej til at nå lavrisikomålsætningen? I gennemsnit kan en reduktion på 280 kg CO₂-ækv./person per år observeres i perioden 1995-2015 (Figur 2). Hvis den tendens fortsætter, vil 2030-emissionen lande på knap 9 ton CO₂-ækv./person, hvilket er et godt stykke over målsætningen på 3 ton CO₂-ækv./person (og også højere end højriskomålsætningen på 6 ton CO₂-ækv./person). Sagt på en anden måde: For at nå målsætningen skal den årlige reduktion i de forbrugsbaserede udledninger per indbygger for 2016-2030 være 2,4 gange højere end den observerede årlige reduktion i perioden 1995-2015. Bemærk desuden, at hvis vi talte udledningerne forbundet med den danske import og afbrænding af træbaseret biomasse med i de danske forbrugsbaserede udledninger, så ville det mindske Danmarks historiske reduktionsrate (her opgjort som 280 kg CO₂-ækv./person per år), hvilket ville føre til en endnu større kløft mellem den nuværende kurs og lavrisikomålsætningen for 2030.

Hvordan forholder lavrisikomålsætningen sig så til den danske regerings 70%-målsætning for territoriale udledninger? Som Figur 1 viser, svarer 70%-målsætningen under territorialprincippet til en reduktion på 4 tons CO₂-ækv./person fra 2015 til 2030 (fra 8 til 4 tons/person). Hvis vi, lidt forsimplet, antager, at varer og tjenesteydelser, der forbruges i Danmark, vil tegne sig for hele denne reduktion i Danmarks territoriale udledning (dvs, en uændret udledning fra varer og tjenesteydelser der eksporteres), vil vi, alt andet lige, lande på en forbrugsbaseret udledning på 9 tons CO₂-ækv./person i 2030 (13 minus 4 tons/person – se Figur 2). For at være forenelig med lavrisikomålsætningens 3 tons CO₂-ækv./person vil 70 %-målsætningen altså skulle forlade sig på, at de lande, vi importerer fra, i 2030 producerer ekstremt klimavenligt. Sagt på en anden måde: Hvis vi antager, at 70 %-målsætningens 4 tons territoriale CO₂-ækv./person i 2030 (se Figur 1) vil blive udgjort af 1 ton/person til eksport og 3 tons/person til vores eget forbrug, så vil de varer og tjenesteydelser, vi importerer, skulle være komplet klimaneutrale, eller vi vil skulle være komplet selvforsynende, for at vi lever op til lavrisikomålsætningen. Sådanne scenarier er næppe realistiske eller politisk troværdige.

Diskussion

Det har stor betydning for forståelsen af den danske klimaudfordring, om vi fokuserer på de udledninger, vi i UNFCCC-regi har ansvar for, eller om vi tager udgangspunkt i alle de udledninger, som er forbundet med opretholdelsen af det danske samfund og danskernes levevis.

Den danske 70 %-målsætning bygger på UNFCCC-princippet. At nå målet indebærer, at udledningerne skal falde fra de nuværende 8 tons CO₂-ækv./person (2017) til 4 tons CO₂-ækv./person i 2030 (Figur 1). Men som vi har vist ovenfor, ekskluderer UNFCCC international transport og flytter ansvaret væk fra Danmark, når det gælder drivhusgasudledningerne drevet af importen af biomasse, varer og tjenesteydelser. Det betyder, at danskeres forbrug og levevis driver langt højere emissionsniveauer (13 tons CO₂-ækv./person i 2015) end hvad opgørelserne efter UNFCCC-princippet viser. Og set over tid viser den forbrugsbaserede opgørelse, at en stigende andel af udledningerne forbundet med opretholdelsen af det danske samfund og danskernes levevis falder udenfor de mål, vi herhjemme forholder os til politisk. Selv hvis vi opfylder det nuværende 2030-mål, vil Danmark efter alt at dømme fortsat optage en disproportional andel af det globale budget for drivhusgasudledninger. Dermed vil danske borgeres levevis fratage andre og fattigere mennesker deres ligelige andel af det globale råderum for drivhusgasudledninger – og dermed deres mulighed for at reducere materiel fattigdom.

Et forbrugsprincip tager højde for dén problematik. Hvis vi anlægger et forbrugsprincip, vil en 2030-målsætning baseret på en ligelig fordeling af et globalt emissionsbudget betyde, at vi kraftigt skal forøge den hastighed med hvilken vi reducerer emissionerne. De nuværende virkemidler hen imod 70 %-reduktionsmålet for territoriale udledninger er ikke tilstrækkelige til at nå en tilsvarende forbrugsbaseret målsætning. Hvordan kan vi som samfund tage ansvar for de dele af det danske klimaaftryk, som ikke regnes med i de danske udledninger under UNFCCC-princippet?

Importen af fast biomasse er et oplagt sted at starte, hvor afgifter og regulering straks bør indrettes således, at importen af fast biomasse reduceres, mens udviklingen af energisparende tiltag og andre vedvarende energikilder tilsvarende skal accelereres. Dertil bør varer og forbrugsvaner, som har et højt klimaaftryk afgiftspålægges. Her er flyrejser et oplagt indsatsområde, hvor en afgift kan gøres stærkt progressiv med antal og længde af flyrejser per år for at undgå social slagside. Generelt kan social slagside af højere afgifter på klimabelastende forbrug kompenseres af en øget grøn check eller tilsvarende omfordeling af provenu til fordel for lavindkomstgrupper. Den danske regering bør også arbejde aktivt for en EU-told på klimabelastende importvarer eller en 'straf-told' på import fra lande, som enten ikke anerkender eller har politikker som flugter med Paris-aftalen. Offentlige myndigheder kunne pålægges at vise vejen for forandrede forbrugsvaner gennem ændrede indkøbs- og serviceaftaler og målrettede uddannelses- og oplysningskampagner. Disse kunne fokusere på især flyvaner, privatbilskørsel og forbrug af oksekød og mælkeprodukter, men også forbrug mere generelt. En sådan indsats bør også fokusere på genbrug og på at nye produkter bør have en lang levetid.

Vores analyse antyder også en rolle for danske forskningsinvesteringer med henblik på at skabe en endnu bedre forståelse for, hvilke lande og sektorer som bidrager særligt væsentligt til det høje danske klimaaftryk, og hvordan

dette kan reduceres. Dette ville fx indebære empirisk forskning i input-output tabeller for strømme af varer og tjenesteydelser og livscyklusanalyser af samme. Det ville også indebære forskning i klimavenlige produktions- og forbrugsmønstre. Her bør gives mulighed for en bred forståelse af udfordringen, som bygger på et samspil mellem teknisk-naturvidenskabelig, samfundsmæssig og humanistisk viden, fordi udfordringen med at skabe et reelt lavemissionssamfund fordrer nytænkning på tværs af alle disse områder.

Konklusion

Vi har i denne artikel vist, hvordan den nye danske politiske målsætning om at reducere vores drivhusgasudledninger med 70 % i 2030 måske nok er ambitiøs inden for UNFCCC's regnskabsprincip, men at dette princip ignorerer en stor og stigende andel af det totale danske klimaaftryk. Det betyder, at Danmark, selv hvis det lykkes at nå 70 %-målsætningen, i 2030 fortsat formentlig vil have et forbrugsbaseret klimaaftryk per indbygger, som ligger væsentligt over det niveau, som vi gennemsnitligt kan have, hvis vi skal opfylde Paris-aftalens mål.

Vi foreslår på den baggrund, at Danmark aktivt søger at reducere alle de drivhusgasudledninger, som er forbundet med opretholdelsen af det danske samfund. Det vil hjælpe andre, mindre velstillede lande direkte ved at reducere deres udledninger under UNFCCC-beregningsprincippet. Dertil vil det sende et signal om reelt klimaliderskab, som kan øge chancen for, at vi opnår det nødvendige globale momentum, som kræves for at begrænse den globale opvarmning til det niveau, som Paris-aftalen foreskriver.

Tak

Vi takker Maxime Agez, Polytechnique Montréal, for hjælp med dataudtræk fra Exiobase og efterfølgende analyse og Lisa Sommer for hjælp med design af figurer.

Noter

1. Tallene refererer til "Total CO₂ equivalent emissions, including indirect CO₂, without land use, land-use change and forestry" (DCE 2019).
2. "Medium"-målsætningen baserer sig på medianen af emissioner i 2030 for 145 emissionsscenarier, som alle er designet til at indfri Paris-målsætningen om at begrænse den globale temperaturstigning til maksimalt 2 grader og så tæt på 1,5 grader som muligt (Huppmann et al. 2019). Denne median er så divideret med verdens befolkning i 2030 på 8,551 mia. mennesker, ifølge FN's medium befolkningsprognose (UN-DESA Population Division 2017). Tilsvarende baserer højrisiko- og lavrisikomålsætningerne sig, henholdsvis, på 85 og 15 percentilen af 2030-emissionerne for de 145 emissionsscenarier og en lav og høj variant af FN's befolkningsprognose (8,223 vs. 8,875 mia. mennesker).

Referenceliste

- Allen, M., Antwi-Agyei, P., Aragon-Durand, F., Babiker, M., Bertoldi, P., Bind, M., Brown, S., Buckeridge, M., Camilloni, I. & Cartwright, A. (2019). Technical Summary: Global warming of 1.5° C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5° C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat.
- Danmarks Statistik. (2019). Nyt fra Danmarks Statistik – Mere CO₂ fra afbrænding af biomasse.
- DCE. (2019). GHG Inventory 2017 – Submission 2019 v1 [WWW Document]. URL http://envs.au.dk/fileadmin/Resources/DMU/Luft/emission/Supporting_documentation/NIR/GHG_EmissionsData.xlsx
- EASAC. (2018). Negative Emission Technologies: What Role in Meeting Paris Agreement Targets? EASAC Policy Rep.
- Energistyrelsen. (2019). Basisfremskrivning 2019 – Energi- og klimafremskrivning frem til 2030 under fravær af nye tiltag.
- Huppmann, D., Kriegler, E., Krey, V., Riahi, K., Rogelj, J., Calvin, K., Humpeoeder, F., Popp, A., Rose, S.K., Weyant, J., Bauer, N., Bertram, C., Bosetti, V., Doelman, J., Drouet, L., Emmerling, J., Frank, S., Fujimori, S., Gernaat, D., Grubler, A., Guivarch, C., Haigh, M., Holz, C., Iyer, G., Kato, E., Keramidas, K., Kitous, A., Leblanc, F., Liu, J., Löffler, K., Luderer, G., Marcucci, A., McCollum, D., Mima, S., Sands, R.D., Sano, F., Strefler, J., Tsutsui, J., Van Vuuren, D., Vrontisi, Z., Wise, M. and R. Zhang (2019). IAMC 1.5°C Scenario Explorer and Data hosted by IIASA. Release 2.0. Integrated Assessment Modeling Consortium & International Institute for Applied Systems Analysis. doi: 10.5281/zenodo.3363345 | url: data.ene.iiasa.ac.at/iamc-1.5c-explorer.
- Klimarådet. (2018). Biomassens betydning for grøn omstilling – Klimaperspektiver og anbefalinger til regulering af fast biomasse til energiformål.
- Klimarådet. (2019). Rammer for dansk klimapolitik – input til en ny dansk klimalov med globalt udsyn.
- Leontief, W. (1970). Environmental Repercussions and the Economic Structure: An Input-Output Approach The Review of Economics and Statistics. Rev. Econ. Stat.
- Lund, J.F., Jacobsen, S.G., Bjørn, A., Blok, A. & Jensen, C.L. (2019). Klima- og Omstillingsrådet: De røde partiers klimamål bidrager til at øge ambitionerne globalt. Information.
- NEPCON. (2019). Fact check: Where does biomass come from? [WWW Document]. URL <https://www.nepcon.org/newsroom/fact-check-where-does-biomass-come-from/>
- Norton, M., Baldi, A., Buda, V., Carli, B., Cudlin, P., Jones, M.B., Korhola, A., Michalski, R., Novo, F., Oszlányi, J., Santos, F.D., Schink, B., Shepherd, J., Vet, L., Walloe, L. & Wijkman, A. (2019). Serious mismatches continue between science and policy in forest bioenergy. GCB Bioenergy.
- Stadler, K., Wood, R., Bulavskaya, T., Södersten, C.J., Simas, M., Schmidt, S., Usubiaga, A., Acosta-Fernández, J., Kuenen, J., Bruckner, M., Giljum, S., Lutter, S., Merciai, S., Schmidt, J.H., Theurl, M.C., Plutzar, C., Kastner, T., Eisenmenger, N., Erb, K.H., de Koning, A. & Tukker, A. (2018). EXIOBASE 3: Developing a Time Series of Detailed Environmentally Extended Multi-Regional Input-Output Tables. J. Ind. Ecol.
- Steffen, W., Rockström, J., Richardson, K., Lenton, T.M., Folke, C., Liverman, D., Summerhayes, C.P., Barnosky, A.D., Cornell, S.E., Crucifix, M., Donges, J.F., Fetzer, I., Lade, S.J., Scheffer, M., Winkelmann, R. & Schellnhuber, H.J. (2018). Trajectories of the Earth System in the Anthropocene. Proc. Natl. Acad. Sci. U. S. A.
- UN-DESA Population Division. (2017). World Population Prospects: The 2017 Revision. World Popul. Prospect. 2017 Revis.
- Welch, D. & Southerton, D. (2019). After Paris: transitions for sustainable consumption. Sustain. Sci. Pract. Policy.
- Wiedmann, T. (2009). A review of recent multi-region input-output models used for consumption-based emission and resource accounting. Ecol. Econ.

Klima, borgerting og demokrati: hvad siger forskningen?

Januar 2020

Indhold

1. Indledning	2
2. Principielle overvejelser: borgerinddragelse, deliberation og bæredygtighed	4
3. Design af deliberative institutioner: hvilke muligheder og betingelser?	7
4. Afslutning: kollektiv læring gennem deliberativ klimapolitik?	11
5. Litteratur	12

Forsidefoto:

Birketræ, Sverige, af Jens Friis Lund

Henvisning til dette notat:

Klima- og Omstillingsrådet (2020). Klima, borgerting og demokrati: hvad siger forskningen? Januar 2020

1. Indledning

I den nye danske klimalov (Aftale om Klimalov af 6. dec. 2019) hedder det, ”at der frem mod den første klimahandlings-plan oprettes et borgerting, hvor borgerne kan få deres stemme hørt i tilrettelæggelsen af klimapolitikken.”. Hermed svarer klimaloven på længere tids debat i den danske offentlighed, hvor civile grupper, eksperter og journalister har talt for oprettelsen af et såkaldt klimaborgerting som led i implementeringen af den nye 70%-målsætning i 2030. Samtidig følger Danmark en europæisk tendens, hvor beslægtede processer i klimapolitikken er igangværende i Frankrig (okt. 2019-feb. 2020), undervejs i Storbritannien (jan.-mar. 2020) og afprøvet med succes som led i mere omfattende borgerinddragelse i den irske forfatningsproces, 2016-18 (Farrell et al. 2019; Mulvad 2019).

Inspireret af den irske borgerforsamling (*citizens’ assembly*) har særligt én model for klimaborgerting tiltrukket sig opmærksomhed i den danske debat. Her foreslås det fra flere sider (se Bahn & Geist 2019), at der nedsættes et borgerting bestående af 99 almindelige borgere, udvalgt gennem lodtrækning, hvis kommissorium består i at levere forslag til hvordan vi som samfund realiserer målet om 70% reduktion i 2030 og dernæst den videre vej frem mod et nulemissionssamfund i 2050 eller før. Borgertinget, foreslås det, bør assisteres af et sekretariat, der kan indkalde eksperter til høringer, og skal formulere forslag, som den til enhver tid siddende regering forpligter sig til at gøre til beslutningsforslag i Folketinget. På den måde kobles borgertinget til det øvrige, lovforberedende arbejde.

I den samfundsvidenskabelige forskning og i den offentlige debat fremføres ofte en række principielle argumenter for stærkere borgerinddragelse og -dialog i politikudvikling generelt og i klimapolitikken specifikt. Hertil hører en række af det eksisterende repræsentative demokratis aktuelle udfordringer, såsom det langsigtede fald i partimedlemskab – i Danmark fra over 25% af den voksne befolkning i 1960 til under 5% i dag – samt voksende uddannelseskævhed i Folketingets sammensætning (Larsen et al. 2015). Der henvises endvidere til gode erfaringer fra mange lande med at ansvarliggøre borgere og sikre demokratisk læring gennem såkaldt deliberativ, dialogbaseret borgerinddragelse (Dryzek et al. 2019). For klimaomstillingen specifikt påpeges det, at bred og forpligtende borgerinddragelse kan være med til at sikre folkelig opbakning til ambitiøse investeringer og hverdags-indgribende tiltag.

I debatten om klimaborgerting er det imidlertid blevet fremhævet, at borgerinddragende miljø- og klimatiltag i andre lande reelt benytter forskellige metoder og institutionelle koncepter for inddragelse (såkaldt borgerjury-koncept i Oregon, USA; elementer af konsensuskonference i Belgiens G1000-koncept; planlægningscelle-koncept i den irske forfatningsproces osv.) (Klüwer 2019). Det danske Teknologiråd, som er kendt for sin pionerrolle på området, støtter derfor oprettelsen af et Center for Demokratiudvikling og Borgerinddragelse, der skal befordre et yderligere udviklings- og erfaringsarbejde. I hvert fald synes det rimelig at sige, at den

offentlige debat kun i ringe grad er informeret af de omfattende erfaringer fra tidligere borgerinddragelsesprocesser på miljø-, klima- og bæredygtighedsområdet, som findes analyseret i samfundsvidenskaben, eller af viden om konkrete inddragelsesmetoder.

Formålet med dette notat er at kvalificere den verserende danske diskussion af et kommende klimaborgerting gennem en systematisk gennemgang af, hvad samfundsforskningen har at sige om anvendelsen af deliberativ borgerinddragelse til at adressere miljø-, klima- og bæredygtighedsudfordringer. Først gennemgås en række principielle argumenter og erfaringer, der tilsammen tegner omridset af de hensyn og værdier, som klimaborgertinget kan ses som svar på. Dernæst gennemgås en række mere konkrete inddragelseskoncepter, med henblik på at afklare, hvad forskningen bidrager med til de mere operationelle, institutions-designende aspekter i debatten. Notatet slutter med en anbefaling til, at vi som samfund forholder os bredt til demokrati- og bæredygtighedsudfordringer som tæt sammenvævede og som områder, der kalder på vedvarende udvikling, tilpasning og kollektiv læring.

Kort om Klima- og Omstillingsrådet

Klima- og Omstillingsrådet (KOR) er et frivilligt formidlingsinitiativ bestående af forskere på tværs af samfund, historie, hverdagsliv og teknologi. KOR har til formål at foretage tværfagligt funderede vurderinger af aktuelle klima- og miljørelaterede spørgsmål, for derved at bidrage til den offentlige debat om grøn omstilling.

KOR's generelle afsæt er baseret på beregninger af og principper for det begrænsede carbon-mæssige råderum, et land som Danmark står med hvis vi skal bidrage retfærdigt til en overholdelse af Paris-aftalens målsætninger. Det danske mål om en 70%-reduktion i drivhusgasemissioner i 2030 er her at regne for et minimum, set i lyset af Danmarks internationalt set høje udledningsniveau, historiske ansvar og at vi favoriseres af FN-systemets territorialprincip for opgørelse af udledninger på nationalt niveau. En sådan omstilling vil kræve indsatser, der rækker på tværs af alle samfundssektorer, og som kombinerer teknologiske nybrud med omfattende ændringer i kollektiv levevis.

For yderligere information henvises til KOR's hjemmeside:

www.klimaogomstillingsraadet.dk

2. Principielle overvejelser: borgerinddragelse, deliberation og bæredygtighed

I løbet af 2019 har de anerkendte naturvidenskabelige tidsskrifter *Science* og *Nature* begge bragt artikler om deliberativt demokrati og dets kapacitet til at forbedre politisk beslutningstagen alment (Dryzek et al. 2019) og til at adressere klimaudfordringerne specifikt (Dryzek & Niemeyer 2019). På baggrund af erfaringer fra en række lande sammenfatter artiklerne en større forskningslitteratur, der tilsammen viser hvordan øget brug af borgerforsamlinger i politiske processer kan adressere en række af demokratiets nutidige udfordringer. Specifikt viser erfaringerne, at forpligtende borgerdialog under de rette institutionelle betingelser kan øge tilliden til politiske institutioner; mediere mellem modsatrettede interesser; forbedre kvaliteten af løsningsforslag og lovgivning; og øge borgernes ejerskab til og legitimiteten af beslutninger, der siden føres ud i livet via det repræsentative demokratiske system.

Når det gælder miljø-, klima- og bæredygtighedsspørgsmål specifikt har forskningen ligeledes længe peget på de ganske vidtrækkende måder, hvorpå disse problemstillinger udfordrer eksisterende, lokale og nationale demokratiske institutioner. Udfordringerne opstår langs fire brede akser: geografi, fremtid, natur og viden (Lidskog & Elander 2010). Miljø- og klimaudfordringer er grænseoverskridende og kalder dermed på nye, overlappende styrings- og repræsentationsformer lokalt, nationalt, regionalt og globalt. Udfordringerne rækker langt ind i fremtiden og fordrer derfor repræsentation af fremtidige generationer. Det samme gælder hensynet til den ikke-menneskelige natur, hvis behov og interesser må sikres plads i lovgivnings- og beslutningsprocesser. Og endelig må der sikres nye former for dialog mellem den videnskabelige viden, hvormed miljø- og klimaproblemer erkendes, og andre former for viden, herunder hverdagsviden, med betydning for legitimiteten og styrken af problemløsning.

Selve udfordringernes omfang har præget debatter om bæredygtighed og demokrati siden 1970'erne, og har til tider rummet egentligt demokratiske positioner, herunder blandt miljøforkæmpere (Blok 2014). Det påpeges her, at udfordringerne er for komplekse til at blive håndteret af almindelige mennesker; at der eksisterer et tidspres for at træffe globale beslutninger; og at autokratiske planlægningssystemer (som det kinesiske) kan antages at råde over større implementeringskapaciteter end i liberale demokratier. Hertil svarer tilhængere af deliberativt demokrati med afsæt i den amerikanske filosof, John Dewey (1927), at midlet til at kurere demokratiets vanskeligheder er mere, ikke mindre, demokrati. Det påpeges her, at de almene udfordringer i eksisterende demokratier, med faldende partimedlemskab, faldende valgdeltagelse og polarisering af den offentlige debat, i høj grad også udgør barrierer for intensiveret omstilling mod bæredygtighed, fordi de mindsker den politiske kapacitet til at træffe og implementere store, kollektive beslutninger (Niemeyer 2013; Dryzek et al. 2019).

Fra dette afsæt findes endvidere en lang række konkrete erfaringer, og nogle modelforslag, der tilsiger, at forskellige typer deliberative demokrati-tiltag rent faktisk kan skabe større ka-

pacitet til bæredygtig omstilling, på tværs af en række miljø- og klimapolitiske områder og på tværs af lokale og globale niveauer. Et udvalg af disse gennemgås nedenfor. Bredt sagt er det her sådan, at de fleste konkrete deliberative miljø- og klimatiltag hidtil har fundet sted på lokalt eller nationalt niveau (dog med betydningsfulde undtagelser). På transnationalt, det vil sige regionalt og globalt niveau, er der således i højere grad tale om endnu ikke realiserede modeller (Dryzek & Stevenson 2011; Berg & Lidskog 2018).

En central undtagelse er her den såkaldte "Europolis"-proces, hvor 400 europæiske borgere i 2009 blev udvalgt fra en større repræsentativ spørgeskemaundersøgelse i Eurobarometerregi til at diskutere i Bruxelles. På 21 sprog drøftede de over en weekend immigration, klima og EU-politik med hinanden, med europæiske politikere og med input undervejs fra relevante eksperter. Processen gjorde brug af såkaldt deliberative meningsmålinger, hvor deltagernes holdninger og stemmeafgivningsintentioner blev målt før og efter diskussionerne. Særligt relevant for bæredygtighedsspørgsmål er det, at andelen af de 400 som ønskede at maksimere EU's indsats til bekæmpelse af klimaforandringer, også hvis det går ud over den økonomiske vækst, steg fra 49% før diskussionerne til 61% efter; og at andelen med intention om at stemme på partier tilhørende De Grønnes gruppe i øvrigt steg fra 8% før til 18% efter.¹

På globalt niveau kan særligt "World Wide Views on Global Warming" (WWViews)-projektet fremhæves. Her deltog godt 4000 borgere fra 38 lande i en række parallelle og teknologisk forbundne nationale dialogprocesser frem mod FN's klimatopmøde i København, COP15, i 2009. Modsat Europolis indgik der ikke her meningsmålinger til start og slut i processen. Derimod afgav borgerne efter deliberation deres stemme én gang på en række foruddefinerede spørgsmål, og svarene viser et bemærkelsesværdigt samstemmende billede på tværs af verdensregioner: borgerne udstyrer politikerne med mandat til at handle stærkt og hurtigt på COP15, for at holde opvarmningen under 2 grader. Der udtrykkes desuden bred opbakning til at skabe en ny international klimafinansieringsmekanisme, til at ny teknologi gøres globalt tilgængelig, og til at lande, der ikke overholder klimaforpligtelserne, straffes økonomisk.² Projektet viser således én model for øget borgerinddragelse i den globale klimapolitik (Jæger et al. 2012).

Herudover findes som sagt en stor mængde lokale og nationale erfaringer med borgerinddragelse i miljø- og klimapolitik, særligt fra Nordamerika, Australien og Europa. Det falder uden for rammerne af dette notat at udføre en egentlig metaanalyse af denne litteratur. I tråd med den oversigt, som blev publiceret i *Nature* (Dryzek & Niemeyer 2019), tegner der sig imidlertid et klart mønster: forskellige typer af miljø- og klima-deliberative borgerforsamlinger bidrager til det, der i litteraturen kaldes for "grønt medborgerskab" (Hobson 2013). Hermed forstås, at tiltagene fører til forpligtende, fornuftsbaseret dialog og læring blandt deltagerne, på måder

1 <https://www.circap.org/uploads/1/8/1/6/18163511/eu09executivesummary.pdf>

2 <http://globalwarming.wvviews.org/node/259.html>

der gør, at deres synspunkter i processen rykker tættere på de erkendelser om problemernes tyngde og omfang, der findes i naturvidenskaberne. Samtidig bidrager processerne ofte til en række konkrete og velgennemtænkte lovforslag.

Den tidligere nævnte irske forfatningsproces, hvor borgerforsamlingen over to weekender gennemgik den irske klimapolitik, første således til tretten konkrete anbefalinger, publiceret i april 2018 (Mulvad 2019). Herunder var der altovervejende opslutning blandt borgerforsamlingens medlemmer til at afskaffe udvindingen af tørv fra moser; støtte udbygningen af offentlig transport; støtte omstillingen til elbiler; og indføre en generel skat på CO₂-udledninger. Flere af forslagene er siden (april 2019) blevet omsat til en officiel handlingsplan, der støttes også af det grønne civilsamfund.

Af andre erfaringer kan nævnes Edmonton i Canada, der i 2012 afholdt et borgerpanel om byens energi- og klimapolitik, hvor 56 tilfældigt rekrutterede borgere mødtes over seks dage med afsæt i officielle udkast til en ny omstillingspolitik for byen. Udfaldet blev, at langt hovedparten (+90%) af deltagerne støttede op om byens lavemissionsstrategi for 2050 samt de handleplaner, som bystyret allerede havde udarbejdet – samtidig med at nogle ønskede sig mere vidtgående handling. Forskere og praktikere peger i den sammenhæng på, at selve rammen om borgerpanelet – hvor afsættet var en tæt kobling til en verserende strategiproces og dennes dokumenter – indebar, at borgernes drøftelser og synspunkter næsten udelukkende forholdt sig til de allerede eksisterende muligheder og scenarier (Blue & Dale 2016). En sådan indramning kan være ønskværdig, fordi den sikrer tæt kobling til politiske beslutninger, men indebærer også en risiko for at reproducere eksisterende interesse- og magtforhold.

I en australsk kontekst findes erfaringer med brug af lokale borgerpaneler til klimapolitisk deliberation – ved siden af det fejlslagne, regerings-ledede forsøg på at oprette en klima-borgerforsamling i 2010 (Niemeyer 2013). Én forskerledet proces fra den australske hovedstadsregion i 2009 viste, at selve den gensidige deliberative proces, til forskel fra rent enkeltstående interviews, fik flere borgere til at udtrykke vilje til at betale for klimapolitisk handling; efterspørge en mere ambitiøs klimapolitik; og forandre selve de diskursive præmisser for diskussionen, relativt til den australske offentlighed som helhed. Det indebar blandt andet, at klimaskeptiske synspunkter faldt betydeligt i andel, ligesom flere efter deliberation afviste argumenter baseret på omkostninger ved australsk enegang i klimapolitik. Alt i alt førte deliberationen til en forandret tilgang, hvor flere nu så sig selv som led i et kollektivt projekt rettet mod at løse et fælles globalt problem, i partnerskab mellem borgerne og regeringen (Niemeyer 2013).

Samlet set findes der således solid dokumentation i den samfundsvidenskabelige litteratur for de principper, der ligger til grund for idéen om styrket og forpligtende borgerinddragelse, som borgertinget i den nye danske klimalov åbner op for. Forpligtende borgerinddragelse har vist sig at fremme et styrket, grønt medborgerskab. Dette gælder i første omgang blandt deltagerne selv, men også potentielt i en bredere offentlighed (Goodin & Dryzek 2006; Niemeyer

2014). Samtidig giver erfaringer og litteratur fra andre lande anledning til en række mere konkrete overvejelser over de betingelser, der må være opfyldt, i design og implementering af borgertinget, for at disse deliberative principper fremmes bedst muligt. Vi vil nu forsøge at sammenfatte fem sådanne betingelser: forpligtende mandat, ekspertkvalificering, institutionsopbygning, udbredelse i offentligheden og geografisk skala.

3. Design af deliberative institutioner: hvilke muligheder og betingelser?

Den måske mest afgørende afklaring og betingelse for udfaldet af borgerinddragelsesprocesser knytter sig til det, vi her kalder klimaborgertingets mandat, og som kan anskues i et kontinuum fra det konsulterende til det lovgivende (Mulvad 2019; se figur 1). I en rent *konsulterende* proces har borgertinget ingen egentlig beslutningsmagt, men inddrages med henblik på at danne og viderebringe holdninger til den øvrige politiske proces. Her minder inddragelsen således om en fokusgruppe eller en spørgeskemaundersøgelse, om end med et forudgående deliberativt aspekt (Fung 2003). En fuldt *lovgivende* rolle ville modsat svare til, at hele beslutningsmagten over et givet politikområde, som f.eks. klimahandlingsplaner, blev overdraget til et borgerting. Om end der findes teoretiske argumenter for dette i relation til det såkaldte lodtrækningsdemokrati (van Reybrouck 2015), så er holdningen i øjeblikket kun relevant som yderposition, da ingen parter i den danske diskussion synes at støtte den.

Figur 1: Borgertingets mandat som kontinuum af beslutningsmagt over et politikområde

De fleste erfaringer og forslag til forpligtende borgerinddragelse bygger således på to mellempositioner, der kan kaldes henholdsvis den dagsordenssættende og den med-lovgivende. I en *dagsordenssættende* inddragelse giver borgerne ikke blot råd til politikerne, men udstyres med mandat til at forme den efterfølgende politiske lovgivningsproces. Konkret kan dette mandat eksempelvis bestå i, at det pålægges den til enhver tid siddende regering at bringe borgernes forslag til folkeafstemning eller til afstemning i parlamentet. Det svarer på lidt forskellig vis til de forfatningsprocesser, der dels foregik på Island i 2011 og dels i Irland 2016-18. En *med-lovgivende* proces indebærer en form for to-kammermodel, hvor valgte politikere og lodtrukne borgere sammen deler lovgivnings- og beslutningsmagt. Det ville således svare til, at borgertinget fik præg af et vedvarende andetkammer til Folketinget, og her eksempelvis fik mandat til at tjekke klima- og bæredygtighedsimplikationerne af al ny lovgivning.

Der pågår løbende diskussioner i samfundsforskningen om fordele og udfordringer ved en sådan med-lovgivende model, der af mange ses som et efterstræbelsesværdigt ideal på længere sigt i lyset af demokrati- og klimaudfordringer (Wright 2018; Blok 2019). Indtil videre står diskussionen om det danske borgerting imidlertid imellem fortalere for en konsulterende og en dagsordenssættende model. Her er en vigtig indsigt fra samfundsforskningen, at borgernes opslutning bag – og dermed kvaliteten af og legitimitetsgevinsten ved – deliberative tiltag i høj grad afhænger af, at der knytter sig en reel beslutningsindflydelse til processen (Dryzek et al. 2019). Dette vil endvidere med stor sandsynlighed være betingelse for, at der kan skabes tilpas medie- og anden offentlig opmærksomhed om processen, sådan at debatten bredes ud over borgertinget selv (se nedenfor). Der er derfor saglige grunde til at hævde, at det danske samfund får mest ud af et klimaborgerting med dagsordenssættende mandat.

Det hænger endvidere sammen med et andet designforhold, der er særligt centralt på klima- og bæredygtighedsområdet: nemlig spørgsmålet om den rolle, som videnskabelig og anden ekspertise tildeles i borgertingets dialog- og deliberationsprocesser (Blue & Dale 2016; Berg & Lidskog 2018). Her kan man igen tale om et kontinuum, spændende fra at ekspertviden helt holdes ude af processen til en situation, hvor borgernes drøftelser gøres afhængige af en snæver ekspertramme. Disse spørgsmål er vigtige, fordi videnskabelig ekspertise besidder en unik autoritet og legitimitet omkring klima- og bæredygtighedsspørgsmål; samtidig med, at sådanne spørgsmål altid rummer værdimæssige afvejninger, som den tekniske ekspertviden ikke entydigt kan afklare, og som derfor kræver en politisk dialog (Callon et al. 2011).

Hovedsynspunktet i litteraturen synes derfor at være, at der bør findes en balance mellem yderpunkterne. På den ene side må borgertinget have adgang til relevant ekspertise, sådan at drøftelserne løbende kvalificeres. Det foregår bedst ved at borgerne selv har medindflydelse på, hvilke konkrete eksperter der skal inviteres til at levere input undervejs – afhængig også af de nye retninger, som drøftelserne tager. Hermed sikres en diversitet i de faglige vurderinger af ofte vanskelige, tværfaglige og usikre spørgsmål. Selv om udfordringen med for stærk ekspertdominans stadig findes, så sandsynliggøres det herved, at borgertinget har mulighed for at indgå i en egentlig fælles læringsproces, der til tider rækker ud over den allerede konsoliderede fagviden (Blok 2007). I visse tilfælde vil dette tilmed kunne pege på huller i den eksisterende viden og dermed nye forskningsspørgsmål (Blok 2019).

Det fører videre til et tredje centralt element i designet af et klimaborgerting, nemlig dets institutionelle placering i spændet fra det rent enkeltstående og ad hoc-prægede dialogmøde til den mere langsigtede og vedvarende institutionsopbygning. Forsøg på at sammenligne en række indbyrdes ret forskelligartede tiltag for borgerinddragelse (Fung 2003) har her peget på, at mere vedvarende tiltag, som eksempelvis partipartisk budgetlægning og nabolagsbaseret politi-borger-dialog, tenderer til at skabe større borgeropslutning, stærkere læring og tættere kobling mellem civilsamfund og myndigheder. Sammenlignet med enkeltstående

borgermøder eller inddragelsesprocesser er det i sådanne mere vedvarende processer, at borgerne oplever størst tilskyndelse til at påtage sig et samfundsansvar, tillære sig demokratiske færdigheder, holde myndighederne ansvarlige og bidrage til politikudvikling. Det er samtidig i denne type mere vedvarende tiltag, at en større del af offentligheden aktiveres.

Netop en sådan aktivering af en bredere offentlighed, der rækker ud over de faktisk involverede i klimaborgertingets såkaldte "mini-offentlighed" (Niemeyer 2014), udgør her en fjerde betingelse for at indløse dets fulde demokratiske potentiale. Ud over indflydelse på juridisk-politiske processer, så består en central mekanisme her i den opmærksomhed, som borgerforsamlinger a la klimaborgertinget formår at skabe blandt massemedier, interesseorganisationer, frivillige foreninger osv. Det er her centralt, at klimaborgertinget tænkes sammen med disse bredere institutioner i et egentligt "deliberativt system" (Niemeyer 2014) på mange niveauer, også geografisk (se nedenfor). Erfaringer fra bl.a. de danske konsensuskonferencer i 1990'erne viser her igen, at graden af denne opmærksomhedsgenerering, og dermed aktiverings- og legitimeringsgraden i den bredere offentlighed, hænger snævert sammen med processens politisk forpligtende mandat og vedvarende karakter (Goodin & Dryzek 2006).

Konkret for det forestående danske klimaborgerting tilsiger disse erfaringer igen, at borgertinget ikke alene tænkes som dagsordenssættende, men at det tillige tænkes ind i en vedvarende institutionsopbygning, eksempelvis relateret til løbende drøftelse og justering af klimahandplaner i årene frem mod 2030. Hermed vil borgertinget kunne sikres løbende opmærksomhed blandt medier og interesseorganisationer. Det vil samtidig kunne opnå en kontrolfunktion, hvor det på borgernes vegne løbende holder myndighederne ansvarlige for rettidig implementering af planer og opnåelse af mål (Goodin & Dryzek 2006). Det kan i den proces også løbende overvejes, om og hvordan borgertingets mandat på udvalgte områder gradvist kan udvides fra det dagsordenssættende til det med-lovgivende. Det kunne eksempelvis gælde reguleringstiltag, der i særlig grad rækker ind i mange menneskers hverdag.

Endelig bør det for det femte overvejes, om og hvordan idéen om et nationalt dansk klimaborgerting kan følges op med tiltag, der supplerer i retning af såvel lokale (kommunale) som transnationale (europæiske) borgerinddragelsesprocesser på klima- og bæredygtighedsområdet. Mange konkrete omstillingstiltag vil skulle implementeres i de danske kommuner, og det giver derfor mening at overveje, hvordan lokale borgerting bedst vil kunne supplere eksisterende mekanismer til kommunal borgerinddragelse og hermed sikre lokal inddragelse og opslutning til omstillingsopgaven. Her bør det medtænkes, at de forskelligartede roller og jurisdiktioner på lokalt og nationalt niveau gør, at borgerinddragelse og borgerting ikke nødvendigvis bør designes helt ens på disse niveauer eller endsiige have sammenfaldende mandater. Det samme gælder på europæisk niveau, hvor den danske stat ligeledes har mulighed for at presse på for nye borgerinddragelsestiltag som led i ny overstatslig lovgivning.

Opsummerende er det således vores anbefaling, at der arbejdes i retning af et nationalt dansk klimaborgerting med dagsordenssættende mandat, sådan at der sikres reel og forpligtende anknytning til klimahandlingsplansprocessen og med delvist borgerstyret inddragelse af relevant ekspertise. Det er endvidere vores anbefaling, baseret på erfaringer fra beslægtede borgerinddragelsestiltag, at klimaborgertinget tænkes som en vedvarende proces, der tildeles en central rolle i at udøve demokratisk kontrol med implementeringen af klimahandlingsplaner frem mod 2030. Undervejs er det her vigtigt, at borgertinget tænkes sammen med andre institutioners klimaarbejde, sådan at det bidrager til en mere generel kapacitets- og legitimitetsopbygning i offentligheden. Her kan det løbende overvejes, om dets mandat gradvist skal udvides i retning af det med-lovgivende, ligesom det kan overvejes, hvordan det bedst suppleres med forpligtende borgerinddragelse på kommunalt og europæisk niveau.

Sammenlignet med disse fem afgørende forhold omkring design af klimaborgertinget er det vores fagligt baserede vurdering, at en række forhold, som tenderer til at få større opmærksomhed i den offentlige debat – såsom hvor mange deltagere tinget skal rumme og hvordan de skal udvælges – reelt er udtryk for sekundære om end ikke uvæsentlige forhold. Hvad angår borgerantallet er det værd at bemærke, at alene de i dette notat omtalte erfaringer rummer en betydelig spredning, fra godt 20 i en dansk konsensuskonference til 56 i Edmonton, 99 i Irland og 400 i EU, som alle ifølge forskerne har fungeret godt ud fra almene deliberative idealer. Der synes således ikke at være tvingende *funktionelle* grunde til at foretrække et bestemt antal i dette spektrum. Derimod kan der måske være *repræsentative* grunde til at foretrække et dansk klimaborgerting et sted i størrelsesordenen 50-100 deltagere. Om disse udvælges ved rent tilfældig lodtrækning, eller om de stratificeres ud fra f.eks. uddannelsesniveau, køn, alder og bopæl (by/land), kan her ikke forventes at gøre den store praktiske forskel (om end de udtrykker to forskellige idealer om repræsentation, som bør klargøres i processen). Til gengæld kan det antages at være centralt, at deltagerne kompenseres rimeligt for den tid, de lægger i borgertinget.

4. Afslutning: kollektiv læring gennem deliberativ klimapolitik?

I dette notat har vi gennemgået den samfundsvidenskabelige baggrund for og praktiske erfaringer med de principper om en borgerinddragende og deliberativ miljø-, klima- og bæredygtighedspolitik, der kan siges at ligge til grund for den nye danske klimalovs oprettelse af et borgerting. I forlængelse heraf er vi kommet med en række konkrete anbefalinger til, hvordan det folketingspolitiske flertal, embedsapparatet og øvrige interessenter, herunder i det grønne civilsamfund, kan gribe opgaven an med at designe et velfungerende klimaborgerting. Dette som led i forhandlingerne om og den senere implementering af de klimahandlingsplaner, der skal realisere målet om 70% reduktion af drivhusgasser i 2030 og dermed bringe Danmark på kurs mod en overholdelse af Paris-aftalens målsætninger.

En vigtig gennemgående pointe er her, at demokrati- og bæredygtighedsudfordringer bør ses som tæt sammenvævede – ikke mindst i en situation, hvor en ambitiøs grøn omstilling vil kræve bred folkelig opslutning til tiltag, der ellers kan tænkes at møde passivitet eller betydelig modstand. Det gælder ikke mindst hvad angår de sociale fordelingsaspekter af den grønne omstilling, hvor De Gule Veste i Frankrig har synliggjort en række spændinger og konflikter, der i værste fald også kan få gennemslag i Danmark. Ud over, at borgerinddragelse og dialog via et klimaborgerting kan medvirke til at skabe folkelig legitimitet for tiltag, der ellers kunne fremstå politisk risikable, så kan et borgerting tillige tjene til løbende at kvalificere, udfordre og sammentænke disse mange niveauer i omstillingen.

På den måde kan klimaborgertinget – såfremt det tildeles et forpligtende mandat og en vedvarende institutionsopbygning – på sigt blive ét vigtigt element blandt flere i den samfundsmæssige udvikling, tilpasning og kollektive læring, som omstillingsudfordringen kalder på. Klimaomstilling er her langt fra et rent teknisk eller teknologisk anliggende. Det er tværtimod en proces, der vil kræve nye tværgående arbejdsgange, institutioner og dialogformer mellem alle grene og lag af samfundet, i form af politikere, embedsværk, erhvervsliv, eksperter, civilsamfund og borgere. Det er afgørende for de nye kompromisser, der skal indgås på tværs af værdier og interesser, at disse dialoger bliver så inkluderende og bredtfavnende som muligt, og at borgernes stemmer sikres en central plads.

5. Litteratur

- Bahn, M. & Geist, A. (2019) 'Nybrud i dansk klimapolitik: Nu skal borgerne inddrages og komme med forslag', *Information*, 7. december 2019.
- Berg, M. & Lidskog, R. (2018) 'Deliberative democracy meets democratised science: a deliberative systems approach to global environmental governance', *Environmental Politics* 27(1): 1-20.
- Blok, A. (2007) 'Experts on public trial: on democratizing expertise through a Danish consensus conference', *Public Understanding of Science* 16(2): 163-182.
- Blok, A. (2014) 'The climate exception, or, the eclipse of liberal democracy under the threat of scientized nature?', in A. Blok & P. Gundelach (red.) *The Elementary Forms of Sociological Knowledge*. Copenhagen: University of Copenhagen.
- Blok, A. (2019) 'How to deploy STS to re-imagine sustainable ways of instituting climate expertise?', *Nordic Journal of Science and Technology Studies* 7(2) (online).
- Blue, G. & Dale, J. (2016) 'Framing and power in public deliberation with climate change: critical reflections on the role of deliberative practitioners', *Journal of Public Deliberation* 12(1) (online).
- Callon, M.; Lascoumes, P. & Barthe, Y. (2011) *Acting in an Uncertain World*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Dewey, J. (1927) *The Public and Its Problems*. New York: Holt Publishers.
- Dryzek, J. S. & Stevensen, H. (2011) 'Global democracy and earth system governance', *Ecological Economics* 70: 1865-1874.
- Dryzek, J. S. & Niemeyer, S. (2019) 'Deliberative democracy and climate governance', *Nature Human Behaviour* 3: 411-413.
- Dryzek, J. S. et al. (2019) 'The crisis of democracy and the science of deliberation', *Science* 363(6432): 1144-1146.
- Farrell, D. M.; Suiter, J. & Harris, C. (2019) "'Systematizing" constitutional deliberation: the 2016-18 citizens' assembly in Ireland', *Irish Political Studies* 34(1): 113-123.
- Fung, A. (2003) 'Recipes for public spheres: eight institutional design choices and their consequences', *The Journal of Political Philosophy* 11(3): 338-367.
- Goodin, R. E. & Dryzek, J. (2006) 'Deliberative impacts: the macro-political uptake of mini-publics', *Politics & Society* 34(2): 219-244.
- Hobson, K. (2013) 'On the making of the environmental citizen', *Environmental Politics* 22(1): 56-72.

Jæger, B. et al. (2012) 'Borgernes stemme i klimadebatten – hvilken vej blæser de globale vinde?', *Dansk Sociologi* 23(1): 31-49.

Klüwer, L. (2019) 'Demokrati- og klimakrisen er ikke løst med et borgerting, Information', *Information*, 27. juni 2019.

Larsen, A. G.; Ellersgaard, C. & Bernsen, M. (2015) *Magteliten*. København: Politikens Forlag.

Lidskog, R. & Elander, I. (2010) 'Addressing climate change democratically: multi-level governance, transnational networks and governmental structures', *Sustainable Development* 18: 32-41.

Mulvad, A. M. (2019) 'Sortition-infused democracy: empowering citizens in the age of climate emergency', under bedømmelse i *Thesis Eleven*.

Niemeyer, S. (2013) 'Democracy and climate change: what can deliberative democracy contribute?', *Australian Journal of Politics & History* 59(3): 429-448.

Niemeyer, S. (2014) 'Scaling up deliberation to mass publics: harnessing mini-publics in a deliberative system', s. 177-202 i K. Grönlund et al. (red.) *Deliberative Mini-Publics*. Colchester: ECPR Press.

Van Reybrouck, D. (2015) *Imod Valg*. København: Tiderne Skifter.

Wright, E. O. (2018) 'Postscript to Gastil and Wright: the anticapitalist argument for sortition', *Politics & Society* 46(3): 331-335.

Klima, borgerting og demokrati: hvad siger forskningen?

Udgivet Januar 2020

Kontakt evt. Anders Blok, abl@soc.ku.dk,
for uddybning vedr. forskningsreferencer.

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

mail@klimaogomstillingsraadet.dk

klimaogomstillingsraadet.dk

 @KOR_Danmark

A photograph of a forest path in autumn. The path is covered in fallen yellow and orange leaves. Two people are walking away from the camera on the path; one is pushing a red stroller. The trees are tall with dense canopies of yellow and green leaves. The sky is visible through the branches at the top.

Fra corona til klima: læring og kapacitetsopbygning i en omstillingstid

26. marts 2020

KOR
KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

Indhold

Introduktion	2
1. En styrket og mere inkluderende klima- og omstillingskommunikation	4
2. En gentænkning af hverdagslivets sociale og økonomiske praksisser	6
3. En øget og mere demokratisk forankret risiko-beslutningskapacitet	8
Opsamling: fra krise til kapacitetsopbygning	10
Referencer	11

Forsidefoto:

Efterår i Tisvilde Hegn, af Jens Friis Lund

Henvisning til dette notat:

Klima- og Omstillingsrådet (2020). Fra corona til klima: læring og kapacitetsopbygning i en omstillingstid. 26. Marts 2020.

Introduktion

Corona-krisen rejser mange akutte spørgsmål om risikohåndtering, afbødning, kapacitet og beslutningskraft, nationalt såvel som globalt. Samtidig er de hastige forandringer vi oplever også en anledning til at afsøge muligheder for læring, øget robusthed og samfundsmæssig kapacitet til at håndtere globale risici. Her vil vi fokusere specifikt på de muligheder for læring som situationen kan afføde på længere sigt i relation til en ambitiøs klima- og bæredygtigheds-omstilling. Selv om corona- og klimakrisen er meget forskellige, så kræver de begge, at der foregår en effektiv og demokratisk legitim koordinering mellem myndigheder, eksperter, virksomheder og borgere.

Kort om Klima- og Omstillingsrådet (KOR):

Klima- og Omstillingsrådet (KOR) er et frivilligt formidlingsinitiativ bestående af forskere på tværs af samfund, historie, hverdagsliv og teknologi. KOR har til formål at foretage tværfagligt funderede vurderinger af aktuelle klima- og miljørelaterede spørgsmål, for herigennem at bidrage til en kvalificeret offentlig debat om grøn omstilling.

KOR's generelle afsæt er baseret på beregninger af og principper for det begrænsede carbon-mæssige råderum, et land som Danmark står med hvis vi skal bidrage retfærdigt til en overholdelse af Paris-aftalens målsætninger. Det danske mål om en 70%-reduktion i drivhusgasemissioner i 2030 er her at regne for et minimum, set i lyset af Danmarks internationalt set høje udledningsniveau, historiske ansvar og at vi favoriseres af FN-systemets territorialprincip for opgørelse af udledninger på nationalt niveau. En sådan omstilling vil kræve indsatser, der rækker på tværs af alle samfundssektorer, og som kombinerer teknologiske nybrud med omfattende ændringer i kollektiv levevis.

For yderligere information henvises til KOR's hjemmeside (www.klimaogomstillingsraadet.dk) samt en nylig artikel i Samfundsøkonomen (https://www.djoef-forlag.dk/openaccess/samf/samf-docs/2019/2019_4/Samf_3_4_2019.pdf).

Tværfaglig forskning i den aktuelle corona-risikohåndtering i verdenssamfundet vil uden tvivl komme med vigtige bidrag til samfundsmæssig læring, som kan blive værdifuld i forhold til fremtidige lignende situationer, men også i et bredere perspektiv. Allerede nu tegner der sig imidlertid en række lærings-akser, som kan være relevante i håndteringen af corona-krisen og dens eftervirkninger, hvor den igangværende grønne omstilling igen vil melde sig på den politiske og samfundsmæssige dagsorden. Vi vil i det følgende pege på tre brede lærings-akser, og en række mere specifikke læringspunkter, hvor corona-krise-håndteringen kan tænkes at spille konstruktivt ind på opbygningen af kapacitet til klima- og bæredygtighedsomstilling:

- 1) En styrket og mere inkluderende klima- og omstillingskommunikation
- 2) En gentænkning af hverdagslivets sociale og økonomiske praksisser
- 3) En øget og mere demokratisk forankret risiko-beslutningskapacitet

At kriser og katastrofer på denne måde udgør mulighedsrum for samfundsmæssig læring og nytænkning er et historisk set velkendt fænomen. Det udspillede sig blandt andet efter anden verdenskrig, efter oliekriserne i 1970'erne, Tjernobyl-ulykken i 1986, Katrina-oversvømmelses-katastrofen i New Orleans i 2005, og efter Fukushima Daiichi atom- og tsunamikatastrofen i Japan i 2011. Der er grund til at arbejde for, at corona-krisen tilsvarende kan blive et afsæt for læring i forhold til håndtering af den mere omfattende klimakrise.

1. En styrket og mere inkluderende klima- og omstillingskommunikation

Corona-krisen har stillet skarpt på vilkår og rammer for eksperter, myndigheder og politikeres risikokommunikation til borgerne. De første målinger tyder på, at danske myndigheder over en bred kam nyder stor troværdighed for sin risikokommunikation, og at danske borgere opfatter de traditionelle mediers dækning som mere troværdig end information fra sociale medier.¹ Krisen er her med til at tydeliggøre nogle af de institutionelle og kulturelle betingelser, i form af stærke, ansvarlige og uafhængige medier, for en effektiv kommunikation, gensidig tillid og nødvendig diskussion mellem myndigheder, eksperter og borgere.

Mere specifikt har corona-krisen tydeliggjort både udfordringer ved og mulighedsbetingelser for vellykket kommunikation fra eksperter til almindelige borgere om en trussel der, ligesom klimaforandringerne, kræver valid og troværdig ekspertviden for fornuftig håndtering. Omkring corona er det her ikke mindst en ekspert-udfordring at kommunikere klart og handlingsrettet om risikoen for en eksponentiel smittespredning; en udfordring der, om end med let forsinkelse og antageligt ulige på tværs af samfundsgrupper, må siges at være løst tilfredsstillende i Danmark. Det er tillige en udfordring at kommunikere i spændet mellem en vidensfront, der bevæger sig, og et vedblivende sæt af usikkerheder.

Klima- og bæredygtighedseksperter konfronteres rutinemæssigt med tilsvarende udfordringer, når det kommer til at kommunikere klart om konsekvenser og risici ved forskellige miljømæssige forandringer over tidshorisonter på 10, 50 eller 100 år. Der synes her at være grund til at lære fra corona-kommunikationen når det handler om at opstille, kommunikere og hverdagsindlejre troværdige ekspertbaserede risiko-scenarier omkring klima, biodiversitet og andre kritiske planetære grænser. En klarere kommunikation om risici og usikkerheder på klimaområdet, og herunder scenarier for at afværge kritiske vendepunkter i økosystemerne (*tipping points*), udgør her et vigtigt udviklingspotentiale.

Ud over klart kommunikeret ekspertviden, så tyder de første socialpsykologiske undersøgelser af borgernes reaktioner på myndighedernes corona-påbud på, at moralsk empati er en afgørende faktor for overholdelse af disse påbud (såsom opretholdelse af social distance).² Moralsk empati forstås her som en emotionel og holdningsmæssig orientering mod at ville hjælpe andre, særligt samfundets svage og udsatte grupper. Det skal ses i lyset af det forhold, at de danske myndigheders kommunikation om corona meget klart har betonet behovet for solidaritet med netop disse grupper. Her peger undersøgelser tillige med eksisterende litteratur om social mobilisering altså på, at kommunikation der også appellerer til moralsk empati og engagement har større chance for at opnå den ønskede reaktion hos borgerne end ved en rent videnskabsbaseret tilgang.

Forskning i klimakommunikation betoner tilsvarende vigtigheden af at koble bæredygtig omstilling til lokalt og moralsk meningsfulde forståelsesrammer for forskellige borgergrupper. Det er en udfordring i den nationale klimadebat, der ofte fokuseres snævert på spørgsmål om sam-

fundsøkonomiske omkostninger og gevinster. Det er tillige en udfordring, fordi klimaspørgsmålet er præget af global ulighed, hvor solidaritet og empati derfor i sidste ende må gælde de grupper i det globale Syd, som nutidigt rammes hårdest af klimarelaterede konsekvenser (tørke, brande, hungersnød osv.). Her er der behov for en intensiveret samfundsdebat på mange niveauer om rettidig ansvarlighed. At en avis som The Guardian har meldt ud, at de fremover vil prioritere billeder af mennesker i nød over mere abstrakte klimasymboler (f.eks. isbjørne) kan ses som én indikator af netop denne type overvejelser.³

På dette punkt tilbyder corona-krisen, for det tredje, en relevant forståelsesramme i form af et klart afbødnings-narrativ, som tydeliggør hvordan alle og alles bidrag tæller i det kollektive forsøg på at afbøde og afværge de værste tænkelige risikoscenarier. Hidtil har diskussioner om klima-afbødning (*mitigation*) til tider været fanget i et falsk "alt-eller-intet"-dilemma, både på individ-, samfunds- og overstatsligt niveau. Det ses tydeligst derved, at Danmark som nation enten fremhæves som et globalt foregangsland, eller det understreges, at Danmark kun yder et lille bidrag til det samlede CO₂-udslip. Men der er netop brug for bred anerkendelse af, at alle reelle bidrag til at mindske drivhusgasemissioner tæller og er vigtige, fordi de bidrager til at afbøde scenarier, der er værre. Det gælder også på niveauet for virksomheder, kommuner og husholdninger. Her kan der være et stort omstillingspotentiale i at skabe finansielle og andre rammer, der inviterer til og anerkender disse aktørers aktive deltagelse i at udvikle og eksperimentere med holdbare omstillingsløsninger.

2. En gentænkning af hverdagslivets sociale og økonomiske praksisser

Corona-krisen har på kort tid forandret måden hvorpå vi lever, omgås og arbejder. Langt de fleste offentligt ansatte og mange privatansatte arbejder hjemmefra og i isolation og har måttet gribe til nye rutiner for arbejdsgange, kommunikation og møder. Uagtet, at disse nye rutiner er indtruffet på et uønsket grundlag, så har de samtidig åbenlyse klima- og miljømæssige potentialer i form af lavere drivhusgasemissioner forbundet med transport og relaterede miljø- og sundhedsmæssige gevinster, såsom lavere partikelforurening i større byer. Spørgsmålet er, om og hvordan disse potentialer kan indløses til gavn for både klima, arbejds- og livskvalitet post-corona.

Det er her centralt, at de pludselige corona-forandringer i mange tilfælde kom en række processer om institutionalisering af forandrede arbejdsrutiner i forkøbet. Således har en lang række offentlige og private institutioner over de seneste par år haft stigende opmærksomhed på at begrænse emissioner forbundet med ansattes transportvaner, herunder ikke mindst i relation til flyrejser.⁴ Det virker oplagt, at corona-krisen her tilbyder konkret læring, der viser, at online-mødeaktivitet i mange sammenhænge kan mindske flyrejse-behovet. Særligt hvis arbejdspladserne tager ansvar for at gøre online-alternativer bredt tilgængelige og attraktive for medarbejderne. Mere alment bør de ændrede transportmønstre og andre rutiner gøres til genstand for en bred samfunds-dialog post-corona, der kan være med til at skabe øget bevidsthed om potentialerne for at indrette hverdagslivet mere klimavenligt.

Corona-krisen kan her ses som anledning til en dybere forståelse af det forhold, at det vi normalt betegner "adfærd" i realiteten kun er toppen af isbjerget, når det kommer til at skabe bæredygtige og varige forandringer i hverdagsliv og samfund. Hverdagslivet bindes primært sammen af en række rutiner og praksisser, fra det at gå på arbejde til at lave mad, at gå i bad og at købe ind; praksisser som hver især yderligere er forbundet med en række infrastrukturer og bredere samfunds-normer, -konventioner og -institutioner. I dagens Danmark deler vi således i vid udstrækning normer og konventioner for, hvordan et godt måltid skal skrues sammen, hvor ofte vi bør gå i bad, hvor ofte vi synes vi skal have nyt tøj, hvor ofte vi skifter vores telefoner ud, og så videre, med stor betydning også for kollektive forbrugsmønstre.⁵ Det er sådanne brede normer og praksisser, der bliver udfordret af corona-krisen, og som klimaforandringerne tvinger os til at diskutere og gradvist omstille.

Det er derfor ikke forskningsmæssigt overraskende, at adfærds- eller netop praksisændringer er udfordrende og tager tid; også for folk, der er overbeviste om klima- og bæredygtighedsudfordringernes vigtighed og ønsker at bidrage til omstillingen. I dette perspektiv er der heller ikke umiddelbart belæg for at hævde, at de kortsigtede klimavenlige praksis-forandringer i corona-krisen af sig selv vil blive fastholdt. Det vil tværtimod kræve, at der iværksættes initiativer og tilbydes rammer på mange niveauer, fra husstande og boligfællesskaber til virksomheder, kommuner og andet. Sådanne rammer bør netop bygge på forståelse af sammenhængen mellem hverdagslivets valg, infrastrukturer og kollektive normer, og herudfra understøtte såvel

praktiske eksperimenter som en demokratisk samtale om, hvordan høj livskvalitet og lavere CO₂-udledning kombineres. Flere studier viser, at denne kombination så absolut er mulig under de rigtige betingelser.⁶

Mens der således er gode udsigter til, at arbejdspladsernes flyaktivitet kan yderligere nedsættes i kølvandet på corona-krisen, til gavn for klimaet, så kan det vise sig mere udfordrende at bibeholde de midlertidige forandringer i private rejseaktiviteter. Private ferierejser over lange distancer opfattes af mange i dag som goder, den enkelte har ret til i en i øvrigt travl hverdag. Lige nu opleves imidlertid solidaritets-tilkendegivelser på de sociale medier og andre steder, hvor mange danskere synes at indikere ønsker om og vilje til at afholde kommende ferier i Danmark snarere end i udlandet, i første omgang af hensyn til den nationale hotel- og restaurationsbranche. Der er her mulighed for, at disse erfaringer kan støtte op om en i øvrigt begyndende tendens med stort klima-potentiale.

Mere grundlæggende har tiltagene for at afbøde corona-krisen skabt en situation forbundet med store privatøkonomiske tab, afsavn, ensomhed og andre negative konsekvenser for mange. Forandringens karakter betyder blandt andet en begrænsning af sociale interaktioner centreret omkring forbrug. De ulykkelige konsekvenser af dette for mange desuagtet, så bør de klima- og bæredygtighedsmæssige perspektiver i en sådan forandring i forbrugsmønstre stadig overvejes og debatteres. Uanset de gevinster, grøn vækst-strategier kan give, så viser opgørelser stadig en tydelig og tæt sammenhæng mellem et samfunds niveau af materielt forbrug og dets klima- og miljøbelastning.⁷ Dertil antyder megen forskning, at det marginale bidrag af øget forbrug til personers følelse af lykke og tilfredshed med livet er kraftigt aftagende over en vis grænse, og at denne grænse blandt andet er bestemt af samfundsmæssige institutioner, herunder et kollektivt sikkerhedsnet som det danske.

3. En øget og mere demokratisk forankret risiko-beslutningskapacitet

Corona-krisen har stillet samfund verden rundt over for svære beslutninger, der ikke alene udfordrer landenes sundhedssystemer, men som tillige mere bredt udfordrer og afspejler deres respektive kapacitet til at træffe fagligt begrundede politiske beslutninger med store implikationer for hverdagsliv og økonomi. I Danmark tyder målinger på, at det store flertal af befolkningen indtil videre bakker op om myndighedernes vidtgående beslutninger. Således svarer 83 pct. af de adspurgte 1.020 repræsentativt udvalgte borgere over 17 år i dagene 18.-20. marts 2020, at de er helt eller delvist enige i at man kan stole på, at vores politikere træffer de rigtige beslutninger for landet.⁸ Det er et spørgsmål brugt i valgundersøgelser siden 1971 og niveauet af politisk tillid er aldrig set højere i Danmark.

Det er på sin vis forventeligt, at borgernes politiske tillid stiger i krisetider.⁹ Ikke desto mindre er det bemærkelsesværdigt, set i lyset af tiltagenes vidtrækkende karakter samt det forhold, at der samtidig har været knaster undervejs i koordinering af linjen mellem eksperter, sundhedsmyndigheder og politikere omkring konkrete tiltag (med grænselukningen som det tydeligste eksempel). Som eksperter i politisk psykologi har påpeget, så synes den danske regering her at blive belønnet for delvist at have omlagt sin kommunikationsstrategi, sådan at der ved virus' ankomst til Danmark nu spilles med mere åbne kort og udvises større tillid til borgerne i forhold til at forstå og acceptere nødvendigheden af tiltagene.¹⁰ At tillid på denne måde er gensidig, og altså fremmes også af myndighedernes åbenhed i relation til borgerne, synes her en vigtig lære fra corona- til klimakrisen.

Denne type tilgang til en såvel øget som mere demokratisk forankret politisk beslutningskapacitet bliver der i første omgang brug for i relation til spørgsmålet om de grønne omstillingskrav, som bør knyttes til de corona-relaterede økonomiske hjælpepakker. Flere grønne organisationer har her allerede korrekt peget på potentialet for, at statslige hjælpepakker i særlig grad benyttes til at fremrykke grønne offentlige investeringer i havvindmølleparker, elbilsinfrastruktur og andet, der er påkrævet i omstillingen.¹¹ Mere alment bør det undersøges, om dele af hjælpen til erhvervslivet kan og bør kobles til sidstnævntes aktive og konstruktive deltagelse i de verserende klimahandleplaner.

Der bør imidlertid være forskel på beslutningsprocessernes karakter og indretning. Hvor den hastighed hvormed corona-krisen udviklede sig krævede hurtig handling og dermed en relativt snæver og lukket beslutningsproces, så bør sammensætningen af hjælpepakker og andre beslutninger, som træffes med udgangspunkt i corona-krisen men som får vidtrækkende konsekvenser for det danske samfund i de kommende måneder og år, udsættes for en langt mere åben og demokratisk debat. Her bliver det igen vigtigt, at der fastholdes en fagligt begrundet ramme for de økonomiske diskussioner, repræsenteret eksempelvis ved Klimarådets nylige anbefalinger om indløsning af 70-procent-målet (som sammenfattet ikke mindst i forslaget om en betydelig, sektortværgående og over tid stigende drivhusgasafgift). På den måde kan corona-krisen blive omsat i en accelereret omstilling.

Mere bredt og globalt bliver et vigtigt efterspil oven på corona-krisen uden tvivl den diskussion om forskellige samfundsmodeller og deres respektive kapaciteter til risikohåndtering, som allerede foregår bredt i den danske offentlighed.¹² Her synes allerede at tegne sig et mønster: mens det danske velfærdssamfund viser sig at rumme solidariske ressourcer til en stærk (om end måske forsinket) og stats-koordineret håndtering af corona, så synes samfund præget af mere (neo-)liberale styrings- og regeringsformer, særligt England og USA, desværre at stå foran voldsomme kapacitetsudfordringer. I Brasilien nægter Bolsonaro-regeringen fortsat at handle på corona og taler om mediehysteri.¹³ Lige så vigtigt er det, at en række lande i Østasien - særligt Sydkorea, men også Taiwan, Singapore og i hvert fald enkelte regioner i Japan - allerede nu fremstår som relativt succesfulde i deres risikohåndtering, båret af forskellige grader af vidtgående statslige kontrol- og afværgeforanstaltninger. Foranstaltninger, som delvist bygger på erfaringer fra den tidligere lignende SARS-epidemi, og som dermed også inkarnerer disse samfunds forebyggelsesstrategier.

Hvor den fastlands-kinesiske håndteringsstrategi fremstår ambivalent i lyset af styrets autoritative karakter (som bl.a. synes at have hæmmet informationsstrømmen), så tyder noget hermed på, at et land som Sydkorea vil stå tilbage som eksempel på succesfuld risikohåndtering. I Sydkoreas tilfælde er dette knyttet til en stærk og demokratisk forankret statslig forudsigelses-, håndterings-, planlægnings- og styringskapacitet, som dog samtidig rejser aktuelle og mere langsigtede dilemmaer, herunder omkring brugen af overvågningsteknologier.¹⁴ Herudover rejser Sydkoreas tilfælde og generelt de enkelte landes håndteringsstrategier en række spørgsmål om den koordinering, der foregår med WHO som globalt ekspert- og koordineringsorgan. Styring må her forstås som en type af netværksstyring på tværs af geografiske niveauer og med typer af delt ansvar og demokratisk forankring.

Også når det gælder klima og bæredygtighed er der generelt behov for oprustning i staters, kommuners, EU's, FN's og øvrige demokratisk forankrede institutioners gensidigt koordinerede forudsigelses- og styringskapacitet. Der er således behov for at disse niveauer kobles bedre og mere demokratisk i modeller for multi-niveau ansvarlighed. Dette gælder både klima-afværgning (*mitigation*) og -tilpasning, og det gælder ikke mindst i bestræbelsen på at koble de to områder i mere robuste samfundsomstillinger. Robusthed indbefatter her også overvejelser over, om dele af økonomiens globale varekæder med fordel kan afkortes, sådan at eksempelvis dansk fødevarerforsyning fremover organiseres fortrinsvist lokalt eller regionalt, og ikke som nu gennem stor import af foderstoffer fra bl.a. Sydamerika.

Opsamling: fra krise til kapacitetsopbygning

Under de rette betingelser kan den aktuelle corona-krise omsættes til en konstruktiv læring og kapacitetsopbygning når det gælder de større og mere vidtrækkende udfordringer, som klima- og bæredygtighedsomstillingen stiller Danmark og verdenssamfundet over for. Vi har i dette notat peget på tre hovedområder for sådanne læringspotentialer. Det gælder for det første en styrket og mere inkluderende klima- og omstillings-kommunikation. For det andet gælder det en gentænkning af hverdagslivets sociale og økonomiske praksisser, som én central del af en ambitiøs grøn omstilling. Og endelig for det tredje gælder det en øget og mere demokratisk forankret kapacitet til at forudsige, håndtere, planlægge efter og styre globale risici som klima, biodiversitet og øvrige bæredygtighedsudfordringer, på tværs af beslutnings- og ansvarsniveauer.

Som borgere, samfund og forskere står vi stadig midt i corona-krisen, og mange faktorer af betydning for en fyldestgørende forståelse af forløbet nationalt og globalt er stadig usikre. I KOR støtter vi tiltag, herunder forskningsmæssige, der kan bidrage til at vi som samfund på længere sigt kan høste den fulde lære af et i øvrigt tragisk og udfordrende forløb. Alligevel er det vores opfattelse, at der allerede nu tegner sig så tilpas stærke mønstre i samspillet mellem eksperter, myndigheder, virksomheder og borgere, at vi med et notat som dette kan begynde at tegne konturerne af den intensiverede debat om grøn omstilling, som med sikkerhed vender tilbage post-corona. Vi kan kun opfordre andre til, på lignende vis og som med- og modspil til de overvejelser, vi her fremsætter, at forberede sig til den lærings- og kapacitetsopbygnings-proces, der venter forude.

Referencer

- ¹ <https://politiken.dk/kultur/medier/art7722009/Coronakrisen-har-givet-danskerne-massiv-til-lid-til-klassiske-medier.-Facebook-og-Twitter-er-helt-i-bund>
- ² <https://psyarxiv.com/y2cg5/>
- ³ <https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/18/guardian-climate-pledge-2019-images-pictures-guidelines>
- ⁴ F.eks. Novo Nordisk (<https://csr.dk/novo-vil-selv-s%C3%A6tte-skub-i-udviklingen-med-cirkul%C3%A6r-strategi>) og Aarhus Universitet (<https://omnibus.au.dk/arkiv/vis/artikel/aarhus-universitetet-skal-vaere-co2-neutralt-i-2040/>).
- ⁵ <https://www.pnas.org/content/117/12/6300.short>
- ⁶ <https://concito.dk/nyheder/danske-familier-trives-med-mindre-klimabelastning>
- ⁷ <https://eeb.org/library/decoupling-debunked/>
- ⁸ <https://www.tryghed.dk/viden/nyheder/2020/borgernes-tillid-til-politikerne-har-aldrig-vaeret-hoejere>
- ⁹ <https://politiken.dk/indland/art7722907/Danskerne-giver-topkarakter-til-politikere-og-myndigheders-h%C3%A5ndtering-af-coronakrisen>
- ¹⁰ <https://politiken.dk/debat/kroniken/art7696151/Corona-krisen-kan-lukke-samfundet-helt-ned-hvis-ikke-regeringen-%C3%A6ndrer-kurs-og-begynder-at-spille-med-%C3%A5bne-kort>
- ¹¹ Herunder Greenpeace (<https://www.greenpeace.org/denmark/vi-arbejder-med/klima/coronakrisen-viser-os-hvordan-et-samfund-boer-svare-paa-klimakrisen/>) og Danmarks Naturfredningsforening (<https://www.dn.dk/nyheder/coronakrisen-skaber-historisk-mulighed-for-den-gronne-omstilling/>)
- ¹² <https://www.weekendavisen.dk/2020-11/24spoergsmaal/halloej-i-risikosamfundet>
- ¹³ <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/23/brazils-jair-bolsonaro-says-coronavirus-crisis-is-a-media-trick>
- ¹⁴ <https://politiken.dk/udland/art7701290/Syd-korea-tester-balancen-mellem-virusbek%C3%A6mpelse-og-overv%C3%A5gning>

Fra corona til klima: læring og kapacitetsopbygning i en omstillingstid

Udgivet 26. marts 2020

Kontakt evt. Anders Blok, abl@soc.ku.dk,
for uddybning vedr. forskningsreferencer.

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

mail@klimaogomstillingsraadet.dk

klimaogomstillingsraadet.dk

 [@KOR_Danmark](https://twitter.com/KOR_Danmark)

Det danske Klimaråd i et sammenlignende, demokratisk og tværvidenskabeligt perspektiv

Maj 2020

Indhold

1. Introduktion	2
2. Klimarådets mandat	4
3. Klimarådets sammensætning	9
4. Det danske Klimaråd i et nordisk perspektiv	13
5. Afrunding: For et demokratisk orienteret og tværvidenskabeligt Klimaråd	16
6. anbefalinger	17
7. Litteraturliste	18

Forsidefoto:

Mandø Mølle, af Jens Friis Lund

Henvisning til dette notat:

Klima- og Omstillingsrådet (2020). Det danske Klimaråd i et sammenlignende, demokratisk og tværvidenskabeligt perspektiv. Maj 2020.

1. Introduktion

Siden dets stiftelse i 2014 har det danske Klimaråd været en vigtig vidensressource for klimaindsatsen herhjemme, som en institution der nyder stor opmærksomhed i Folketinget, blandt offentlige myndigheder og blandt en bred skare af danske interesseorganisationer. Med Klimalovsforslaget af 26. februar 2020¹ (fra nu af “Klimaloven”) tillægges Klimarådet en betydeligt mere central rolle i forhold til at stille et vidensberedskab og analyser til rådighed for den klima- og omstillingspolitiske debat i Folketinget og samfundet mere generelt. Derfor vil vi i dette notat nærmere analysere Klimarådets mandat og sammensætning, som fremsat i Klimaloven, og som anskuet i et sammenlignende, demokratisk og tværfagligt perspektiv.

Klimarådet er et fagligt og videnskabeligt funderet ekspert-råd, hvis opgave det er at yde uvildig og uafhængig ekspertviden og rådgivning om klimaindsatsen. I Klimaloven hedder det således (§10 stk. 3), at rådet *‘sammensættes af eksperter med bred ekspertise og et højt klimarelevant fagligt niveau inden for energi, bygninger, transport, landbrug, miljø, natur, økonomi, klimavidenskabelig forskning og adfærdsforskning af relevans for klimaområdet’*.² Det hedder endvidere (§3), at Klimarådet skal *‘fremme uvildig rådgivning om klimaindsatsen’* gennem at bistå klima-, energi- og forsyningsministeren (fra nu af “klimaministeren”), og at rådet er *‘uafhængigt’* (§10).³ Det fremgår videre af Klimalovens bemærkninger, at uafhængigheden med loven søges styrket ikke mindst ved, at nye medlemmer af Klimarådet fremover vælges ved enighed af de eksisterende medlemmer og herefter alene formelt udpeges af klimaministeren. Klimarådet konstituerer også sig selv ved at vælge formand og to næstformænd. Tidligere udpegede klimaministeren medlemmer samt formand for Klimarådet.

Når vi i dette notat taler om Klimarådets **mandat**, så henviser vi særligt til de i Klimalovens kapitel 2 fastsatte opgaver og hvad der deraf følger af privilegier og forpligtelser ift. klima- energi- og forsyningsministeriet (fra nu af “klimaministeriet”), Folketing og offentlighed. Vores afsæt er her, at vi fra et demokratisk perspektiv støtter den betoning af Klimarådets uafhængighed, som Klimaloven implicerer, men samtidig ønsker at påpege en række fortsat eksisterende dilemmaer. Tilsvarende henviser vi med Klimarådets **sammensætning** særligt til de i Klimalovens kapitel 5 fremsatte forordninger om rådets medlemssammensætning. Vores afsæt er her, at klimaudfordringen er mangefacetteret og kalder på et vidensberedskab, der bør trække på en bred vifte af de tekniske, natur-, samfunds- og humanvidenskaberne.

For bedre at kunne vurdere, hvorvidt det danske Klimaråd med Klimaloven opnår de bedst mulige betingelser for at leve op til disse principper for demokratisk mandat og tværfaglig sammensætning vil vi i det følgende inddrage en **sammenligning** med de øvrige nordiske klimaråd.

1 Lovforslag nr. L 117. *Forslag til Lov om klima*. Fremsat den 26. februar 2020 af klima-, energi- og forsyningsministeren (Dan Jørgensen). https://www.ft.dk/ripdf/samling/20191/lovforslag/l117/20191_l117_som_fremsat.pdf

2 At medlemskab af Klimarådet forudsætter kompetencer og meritter af videnskabelig art kan således i den danske Klimalov siges at være delvist underforstået via formuleringen om “højt fagligt niveau”. I Sverige og Finland findes mere præcise formuleringer om dette forhold.

3 Af Klimalovens bemærkninger fremgår det mere præcist, at Klimarådet er en såkaldt offentlig uafhængig institution.

Særligt Sverige og Finland har uafhængige ekspert-råd, der minder om det danske, men som samtidig rummer interessante forskelle. Notatet vil på denne baggrund fremsætte en række (tvær-)fagligt begrundede **anbefalinger** til at sikre, at det danske Klimaråd - via dets mandat og sammensætning - kan styrkes yderligere som en demokratisk funderet og tværvideenskabelig institution, der aktivt støtter op om den vigtige samfundsmæssige debat om den danske klimaudfordring og grøn omstilling, også i et globalt perspektiv.

Kort om Klima- og Omstillingsrådet

Klima- og Omstillingsrådet (KOR) er et frivilligt formidlingsinitiativ bestående af forskere på tværs af samfund, historie, hverdagsliv og teknologi. KOR har til formål at foretage tværfagligt funderede vurderinger af aktuelle klima- og miljørelaterede spørgsmål, for derved at bidrage til den offentlige debat om grøn omstilling.

KOR's generelle afsæt er baseret på beregninger af og principper for det begrænsede carbon-mæssige råderum, et land som Danmark står med hvis vi skal bidrage retfærdigt til en overholdelse af Paris-aftalens målsætninger. Det danske mål om en 70%-reduktion i drivhusgasemissioner i 2030 er her at regne for et minimum, set i lyset af Danmarks internationalt set høje udledningsniveau, historiske ansvar og at vi favoriseres af FN-systemets territorialprincip for opgørelse af udledninger på nationalt niveau. En sådan omstilling vil kræve indsatser, der rækker på tværs af alle samfundssektorer, og som kombinerer teknologiske nybrud med omfattende ændringer i kollektiv levevis.

For yderligere information henvises til KOR's hjemmeside:

www.klimaogomstillingsraadet.dk

2. Klimarådets mandat

I denne sektion argumenterer vi for, at Klimarådets opgave om at levere uvildig rådgivning forudsætter, at rådet har udstrakt autonomi inden for et bredt mandat, som tydeligt orienterer dets vidensindsamling og rådgivning i forhold til offentlighedens bedste, snarere end i forhold til skiftende regerings politiske pejlemærker eller andre særinteresser. Dernæst præsenterer og analyserer vi Klimarådets mandat som beskrevet i Klimaloven, inden vi fremsætter anbefalinger til at styrke uvildigheden og offentligheds-orienteringen af rådet yderligere.

Et uafhængigt klimaråd

Med Klimaloven har man søgt at styrke Klimarådets uafhængighed. Det er et vigtigt skridt, fordi reel uafhængighed må ses som forudsætning for en vidensinstitution, der har som mandat at levere uvildig rådgivning. Det er dertil vigtigt i et demokratisk perspektiv, at et rådgivningsorgan, som er så centralt for den danske klimapolitik, i sidste ende forstår og orienterer sin vidensindsamling og rådgivning i forhold til et bredt offentligheds-hensyn, frem for i forhold til skiftende regerings politiske pejlemærker eller andre særinteresser. Klimarådets nuværende tætte formelle relation til klimaministeriet og Folketinget gør, at uafhængigheden og uvildigheden ikke kan tages for givet og kan tænkes at komme under pres.

At uafhængighed er forudsætningen for uvildighed er et grundlæggende princip i både offentlig forvaltning og retssystemet. Det er også et grundlæggende princip for forståelsen af den særlige værdi, som samfundet tillægger videnskab og akademisk vidensproduktion, at universiteter og dets ansatte nyder udstrakt uafhængighed i form af den lovsikrede forskningsfrihed. Det betyder bl.a., at universitetsansatte forskere så vidt muligt skal søge at holde sig fri af særinteresser og i øvrigt være transparente og bevidste om, hvilke interesser deres vidensproduktion i sidste ende kan siges eller tænkes at tjene (som fx ved at deklarerer forskningsfinansiering, men også i form af refleksioner over hvilke interesser, der evt. tilgodeses af en specifik problemformulering, metodevalg osv. i selve forskningsprocessen).

Klimaforandringerne er et ekstremt kompliceret og mangefacetteret globalt fænomen omgærdet af store usikkerheder, men i særdeleshed også store risici for fremtidige alvorlige og uoprettelige skader på det danske samfund såvel som verdenssamfundet. Dertil bør klimaforandringer retteligt anskues som forbundet til øvrige globale miljømæssige udfordringer, herunder biodiversitets-tilbagegang og risiko for at overskride andre kritiske, planetære grænser. Endelig kræver en afbødning af problemet store og langsigtede samfundsmæssige investeringer og forandringer i alt fra teknologi til hverdagsliv, i Danmark såvel som globalt. Dette betyder samlet set, at rådgivning på klimaområdet bør tage udgangspunkt i et forsigtighedsprincip, som tilsiger, at hvis der er pålidelige videnskabelige indikationer for risiko for sådanne alvorlige eller uoprettelige skader, så må indgreb ikke udsættes alene grundet videnskabelig usikkerhed. Og fordi der er tale om problematikker og løsninger, som rækker langt ud i tid og indebærer store risici, så er det tilsvarende vigtigt, at rådgivningen sker ud fra et bredt og langsigtet perspektiv for offentlighedens (og menneskehedens) bedste, frem for ud fra skiftende

politiske flertals potentielt kortsigtede prioriteter. Men netop fordi der også er store erhvervs- og bredere samfundsmæssige interesser på spil, så kommer rådgivning der refererer til et forsigtighedsprincip og langsigtet perspektiv nemt under pres fra særinteresser og mere akutte politiske hensyn og magtkampe.

At overvejelser om politisk pres på uafhængig forskning og rådgivning om klima og grøn omstilling ikke er grebet ud af den fri luft kan illustreres ved et par eksempler. På globalt niveau er det forskningsmæssigt velunderbygget, at fossil-industrien (fx Exxon Mobile, Chevron, Shell, Total) aktivt sår tvivl om uafhængig klimaforskning og finansierer klimaskeptiske tænketanke (Oreskes and Conway, 2010; Supran and Oreskes, 2017). Herhjemme har vi set klare eksempler på at Klimarådet er blevet udsat for et direkte politisk pres som resultat af dets analyse- og rådgivningspraksis. Således blev Klimarådets tidligere formand, Peter Birch Sørensen, fravalgt som formand for en yderligere periode på fire år i 2019 i kølvandet på et forløb, hvor den daværende klimaminister Lars Christian Lilleholt offentligt kritiserede Klimarådets prioriteringer og såede tvivl om lødigheden af rådets arbejde.

En vidtstrakt grad af uafhængighed er således en forudsætning for uvildig politik-rådgivning – og i særlig grad i forhold til så politisk højspændt og mangefacetteret et felt som klima og grøn omstilling. Dertil er uafhængighed som nævnt også et vigtigt demokratisk princip og redskab, der kan tjene til at sikre, at Klimarådets ekspertvurderinger i sidste ende ansvarliggøres over for brede offentligheds- og samfundshensyn, herunder i forhold til en oplyst offentlig debat og borgerinddragelse i grøn omstilling. Som vi gennemgår nedenfor, så betones disse hensyn da også med den nye Klimalov. Det er imidlertid vigtigt at anerkende, at Klimarådets primære ansvarliggørelse over for klimaministeriet i sig selv rummer dilemmaer på dette punkt. Vi vil i det følgende udfolde disse dilemmaer yderligere, i relation til Klimalovens bestemmelser.

Vurdering af Klimarådets mandat, som beskrevet i Klimaloven

Det fremgår af Klimalovens kapitel 2 'Klimarådets opgaver' (§3-5), at klimarådets mandat først og fremmest er at bistå klimaministeren med uvildig rådgivning om den danske klimaindsats. Dette skal jf. §4 ske via årlige anbefalinger om klimaindsatsen og årlige kommenteringer på klimastatus og -fremskrivning. Klimarådet skal jf. §5 udarbejde et katalog over mulige virkemidler og bidrage til den offentlige debat. Herudover kan klimarådet på eget initiativ udarbejde analyser af og anbefalinger til klimaindsatsen.

Af bemærkningerne til Klimalovens punkt 2.3 om 'Klimarådets årlige anbefalinger og øvrige opgaver' fremgår det, at *“Det følger af den gældende klimalovs § 2, stk. 4, at Klimarådet mindst 1 gang årligt fremsender og offentliggør anbefalinger til klima-, energi- og forsyningsministeren om regeringens klimaindsats, så indsatsen kan indrettes omkostningseffektivt og under hensyn til vækst, konkurrenceevne, beskæftigelse, herunder jobskabelse, og under hensyn til videnskabens anbefalinger, herunder anbefalinger fra IPCC, om den nødvendige klimaindsats.”*⁴

⁴ Klimaloven, side 6

Af bemærkningerne til Klimaloven punkt 2.6 fremgår detaljer, som kaster yderligere lys over forventningerne til Klimarådets fremtidige analyse- og rådgivningspraksis: *“Som led i aftale om finanslov for 2020 er det besluttet at tilføre ekstra midler til Klimarådet og dermed øge Klimarådets klimafaglige kompetencer og kapacitet til at vurdere samfundsøkonomiske konsekvenser af klimapolitiske forslag. Det er endvidere besluttet, at Klimarådet kan bestille analyser i Energistyrelsen inden for rammerne af den afsatte bevilling.”*⁵

Med øje for uafhængighed samt tværfaglighed som principper, og med udblik til de svenske og finske klimaråd (en sammenligning som udfoldes senere), er der flere ting at bemærke ved Klimalovens beskrivelse af Klimarådets mandat.

For det første bemærkes det, at Klimarådet generelt placeres tæt på klimaministeriet (via klimaministeren), mens relationen til den øvrige administration, den bredere parlamentariske proces og offentligheden som sådan er mindre præcist bestemt. Det virker på den ene side fornuftigt, al den stund at Klimalovens samlede indfrielse netop forankres i klimaministeriet. På den anden side indebærer det visse dilemmaer, som på sigt kan vise sig centrale for den rolle, som Klimarådets ekspertrådgivning kan spille og ikke spille i den grønne omstilling.

Her kan man dels overveje, hvilken status og rolle Klimarådets anbefalinger tillægges og vil blive tillagt i den øvrige centraladministration, herunder i Finansministeriet, som traditionelt spiller en stor rolle for koordinering af den økonomiske politik. Det forekommer her rimeligt at tænke, at et Klimaråd, hvis rådgivning i højere grad blev tydeligt indlejret i relation til den siddende regerings samlede administration og politik, og ikke kun som nu over for klimaministeriet, ville kunne spille en stærkere og mere sektor-overgribende og -videnskoordinerende rolle på sigt.

Herudover kunne man ønske sig en præcisering af, hvad der nærmere ligger i, at Klimarådet skal bidrage til den offentlige debat - og herunder hvilken vægt dette formål tillægges, set i forhold til det primære minister-rådgivende mandat. En sådan afklaring kunne dels tænkes at lette arbejdet for Klimarådets medlemmer, når de skal vurdere, hvilke analyser de på eget initiativ vil forestå (givet at der stadig arbejdes under ressource-begrænsninger, selv når sekretariatsbistanden øges med Klimaloven). Herudover ville en sådan afklaring kunne bruges til at tydeliggøre Klimarådets rolle i relation til det klimaborgerforum, der ligeledes oprettes med loven (Klima- og Omstillingsrådet, 2020), og i bredere forstand over for den borgerinddragelse, som Klimaloven bemyndiger.

Endeligt kan det bemærkes, at der med Klimaloven oprettes et klima-dialogforum i relation til Klimarådets arbejde (jf. §12, stk. 5), og som pt ser ud til at komme til at bestå af repræsentanter fra et bredt udsnit af danske erhvervsorganisationer, civilsamfundet og myndigheder.⁶ Herved tilføres et interessant-inddragende lag, som på den ene side kan tænkes at skabe yderligere

5 Klimaloven, side 9

6 Ved tidspunktet for udfærdigelsen af dette notat var bekendtgørelsen om Klimarådets klima-dialogforum i høring. Udkastet pegede på 35 aktører: <https://prodstoragehoeringspo.blob.core.windows.net/20094a9b-3f7a-44af-a66a-f2c6e2a2f625/H%C3%B8ringsversion%20af%20bekendtg%C3%B8relse%20om%20Klimar%C3%A5dets%20klimadialogforum.pdf>

tillid til og legitimitet af Klimarådets anbefalinger. Omvendt fremgår det ikke klart af lovteksten, præcist hvordan samspillet mellem dialogforummets inddragelse og rådets ekspertvurderinger forventes at fungere i de tilfælde, hvor der opstår større eller mindre uenigheder mellem disse parter. Herunder kunne man ønske sig en eksplicitering af det princip, at Klimarådets medlemmer alene træffer endelig beslutning om den årlige rapportes ekspertanbefalinger.

For det andet lægger Klimaloven nogle tydelige og snævre værdimæssige rammer for rådgivningen. Klimarådets anbefalinger skal fx tage hensyn til “vækst”, “konkurrenceevne” og “jobskabelse”. Betoningen af disse hensyn er problematisk fordi den kan indsnævre Klimarådets mulighed for at udfordre selvsamme hensyn. “Konkurrenceevne” er et begreb, der henviser til dansk produktions muligheder for afsætning og indtjening på globale markeder i konkurrence med industrier med placering i andre lande. Hensyn til konkurrenceevne fremføres ofte som et argument imod en ambitiøs dansk klimapolitik - ofte i sammenhæng med risiko for såkaldt ‘lækage’, dvs. at klimagevinsten ved regulering af dansk produktion i mindre eller højere grad udliges af, at produktion flytter udenlands som respons på øget miljøregulering. Sådanne forudsigelser af den forventelige effekt af dansk regulering afhænger af en lang række antagelser, herunder om en ambitiøs dansk klimapolitik og miljøregulering påvirker andre lande til også at hæve ambitionerne. Dertil er selve ideen om, at nationalstater nødvendigvis er i konkurrence med hinanden på et globalt marked i sig selv i modstrid med behovet for et udstrakt globalt samarbejde om at afbøde klimakrisen. Et udstrakt hensyn til - og en grundlæggende antagelse om nødvendigheden af - et fokus på dansk konkurrenceevne på et globalt marked bør derfor ikke stå alene som det vidensgrundlag den danske klimapolitiske diskussion opererer ud fra. Her sætter Klimaloven i vores optik en for snæver ramme for den uvildige ekspertvurdering.

Endelig pågår der i disse år mange seriøse ekspert-diskussioner, som på forskellig vis antyder, at et ensidigt fokus på at oppebære økonomisk vækst (sådan som dette begreb traditionelt forstås og måles, primært som vækst i BNP) ikke er et fornuftigt mål for et samfund som det danske, ikke mindst i relation til netop klima- og bæredygtighedsudfordringer. Der er således ganske solidt belæg på globalt niveau for en tæt sammenhæng mellem på den ene side økonomisk vækst og på den anden side drivhusgasudledninger og andre former for miljøbelastning (Hickel & Kallis, 2019; IRP, 2019). Dertil er det velkendt at den gennemsnitlige danskers livsstil i dag oppebæres af et klimaaftryk, som er mange gange højere end hvad den gennemsnitlige verdensborger kan udlede (Klima- og Omstillingsrådet, 2019). Øget materiel velstand (og forbrug) herhjemme vil altså ske på bekostning af andre verdensborgeres muligheder for at øge deres materielle velstand, hvis vi globalt set skal nå et fast klimamål (såsom Paris-aftalens) og undgå at øge de fremtidige krav til negative emissionsteknologier der skal sænke atmosfærens indhold af drivhusgasser. Sidst er der forskning som antyder, at den marginale værdi af højere indkomst for personers lykkeniveau og livstilfredshed falder over et vist indkomstniveau og som viser store forskelle i hvor effektive lande er til at omsætte vækst og miljøpåvirkning til menneskelig trivsel (Kahneman & Deaton, 2010; Hickel, 2020). Der er altså mange gode grunde til at Klimarådet i sin rådgivning bør kunne *udfordre* fremfor tage særlige hensyn til konkurrenceevne og vækst som givne præmisser.

Det er på denne baggrund, og netop i lyset af uvildigheds-princippet, at vi finder Klimalovens nuværende formuleringer om Klimarådets særlige hensyntagen til “vækst” og “konkurrenceevne” problematiske. Dette fordi, at en sådan særlig hensyntagen indsnævrer Klimarådets muligheder for at komme med (tvær-)fagligt baserede anbefalinger, som måtte udfordre netop de hensyn, herunder gennem at lægge op til behov for nytænkning af hvordan vi definerer og opgør centrale indikatorer for udviklingen af vores samfund (fx bæredygtig udvikling (Hickel, 2020) frem for vækst i BNP). Dette forekommer uheldigt, al den stund at såvel den danske regering som den bredere offentlighed hermed via Klimalovens mellemkomst bortdømmes muligheden for at blive præsenteret for det fulde videnskabeligt underbyggede handlerum for klima-afbødning og grøn omstilling. Denne påpegning viser samtidig vigtigheden af reel tværfaglighed i Klimarådets rådgivning, hvilket vi nu vil adressere i relation til rådets sammensætning.

3. Klimarådets sammensætning

I denne sektion videre-argumenterer vi for, at et Klimaråd bør have en reelt tværdisciplinær sammensætning som inddrager et bredt sæt af analytiske perspektiver på natur og samfund, fra de tekniske videnskaber, naturvidenskaberne, samfundsvidenskaberne og humaniora. Vi præsenterer derefter et bud på, hvordan vi overordnet kan skelne mellem mere og mindre relevante former for forskningskompetencer og -erfaring i forhold til klima som empirisk forsknings- og ekspertisefelt. Vi slutter denne sektion med at analysere beskrivelsen af kriterierne for Klimarådets sammensætning i Klimaloven samt dets nuværende sammensætning.

Et bredt udvalg af discipliner er vigtigt

Diskussionen om Klimarådets tværfaglige sammensætning er vigtig fordi forskellige fagdiscipliner bygger på bestemte tilgange og antagelser, som er med til at definere, hvordan man beskuer og afgrænser problemer og løsninger. Som diskuteret ovenfor er det fx ikke atypisk, at økonomer fokuserer snævert på relationer mellem udbud og efterspørgsel, og derfor antager, at potentialet til omstillingsprocesser primært ligger i at skrue på markeds-incitamenter. Derfor bliver problemet med et bestemt type forbrug ofte forsøgt løst ved at skabe et økonomisk incitament for at forbruget kan flytte sig (fx via afgifter). Traditionelle økonomiske tilgange antager endvidere typisk, at menneskelig adfærd kan betragtes som et spørgsmål om individuelle ønsker, attituder og valg. Skal man ændre en adfærd må man derfor påvirke den enkelte, fx gennem økonomiske incitamenter, til at gøre noget andet. Begge antagelser udfordres af andre samfunds- og humanvidenskabelige tilgange.

Klimarådets nuværende sammensætning og mandat peger mod et særligt fokus på økonomisk faglighed. Dette signaleres blandt andet med begrebet "omkostningseffektivitet" i beskrivelsen af rådets mandat, samt i bemærkningernes henvisning til "samfundsøkonomiske konsekvenser". Dette er ikke nødvendigvis et problem, så længe der er transparens om tilgange og antagelser og så længe Klimarådet selvstændigt har mulighed for at supplere egne fagligheder med andre tilgange (jf. ovenfor om uafhængighed). Men særligt for klima- og omstillings-problematikker gælder, at der efterhånden er bred konsensus om det forhold, at de kun kan imødegås og håndteres fornuftigt hvis der arbejdes på tværs af fagdiscipliner og videnskæssige 'siloer' (Sovacool, 2014; Geels et al., 2017). I det lys vil det helt generelt give mening at tilstræbe, at Klimarådets analyser bygger på mere tværvideenskabelige tilgange, end tilfældet har været hidtil og end Klimaloven tilsiger.

Dette kan illustreres med analysen fra Klimarådet af tilgange til at nå 70%-reduktionsmålet i 2030 (Klimarådet, 2020). I denne vurderer Klimarådet, at det er nødvendigt at (danskernes) kostvaner ændres markant. Specifikt vurderes det, at forbruget af rødt kød fra fx kvæg skal reduceres med 50% i 2030, da særligt oksekødsproduktion udgør en væsentlig andel af klimagas-udledningerne. Klimarådet foreslår, at reduktionen skal tilvejebringes via en generel drivhusgas-afgift, hvis niveau stiger til 1.500 kr. pr. ton i 2030. Med udgangspunkt i et klimaaftryk

på 13,9 kg CO₂e pr. kg. danskproduceret oksekød⁷, vil et halvt kilo oksekød koste 13 kr. mere i 2030 end det gør i dag (Klimarådet, 2020: 133).

En sådan prisstigning vil klart få nogen til at skære ned på forbruget af oksekød af økonomiske årsager. Og her bør man - som Klimarådet også foreslår - søge at undgå social slagside fx ved genindførelse af grønne checks. Men en afgift som instrument tackler ikke de mange andre grunde til at nogle mennesker spiser - og vil blive ved med at spise - oksekød, også selvom det bliver dyrere. Det vil derfor være oplagt, hvis Klimarådets analyse af problemstillingen - her altså omkring mad, kostsammensætning og madspild - også inkluderede et stærkere fokus på, hvorfor vi danskere spiser som vi gør, og hvilke tiltag, udover en afgift, som kunne fremme ændrede kostvaner. Her vil social-psykologers, sociologers og etnografers fagligheder kunne bidrage betydeligt. Forskning med basis i disse fagligheder viser blandt andet, at forestillinger om det gode måltid, samt viden om og kompetencer til at kunne sammensætte måltider med basis i nye basisingredienser som fremstår sunde og spændende, udgør vigtige faktorer for at opnå varige ændringer i kostvaner (Gronow & Holm, 2019). Disse indsigter er ikke at finde i Klimarådets rapport, og de mangler derfor som grundlag for videre politisk og offentlig diskussion.

Men er vi så allesammen klimaforskere?

At klimaproblematikken er så mange-facetteret og griber ind i så mange dele af hverdagslivet og samfundet betyder, at mange forskere fra mange forskellige discipliner vil have relevant ekspertviden at byde ind med. Det er dog på ingen måde det samme som, at alle forskere er klimaforskere. Eller at alle forskere vil være relevante medlemmer af Klimarådet. Også på dette punkt rummer Klimaloven nogle uklarheder, som med fordel vil kunne adresseres i samme ombæring, som dets sammensætning gøres mere reelt tværfaglig.

Prædiketet "klimaforsker" er isoleret set meget vagt. Forskere fra mange forskellige fagdiscipliner forsker i klimarelaterede problematikker, så en skelnen mellem mere eller mindre klimarelateret forskningsbaseret ekspertise bør være mere specifik. Biokemikere, som modellerer hvordan kulstof bindes og frigives igen fra forskellige økosystemer, kan fx siges at bedrive biokemisk klimaforskning. Tilsvarende kan økonomer, som kvantificerer de samfundsøkonomiske omkostninger og gevinster ved forskellige reguleringstiltag til klima-afbødning og grøn omstilling, siges at bedrive regulerings-økonomisk klimaforskning. Alt imens videnskabssofologer som forsker i, hvordan borgere, eksperter og politikere forstår og kommunikerer om klimaforandringerne, kan siges at bedrive videnssociologisk klimaforskning. Disse tre eksempler på perspektiver på klimaproblematikken er alle potentielt lige videnskabelige, valide og vigtige i forhold til at informere politiske beslutningstagere og samfundet i bredere forstand om klimaforandringer og vores mulighedsrum for at håndtere dem.

Det kunne så lede en til at forfægte, at dette perspektiv på klimaforskning vil føre til den åbenlyse fejlslutning, at *alle* forskere er klimaforskere. Men det er ikke tilfældet. Det vigtige her er at

⁷ Se www.dca.au.dk/fileadmin/user_upload/Mogensen_et_al_2016_Foedeverernes_klimaaftryk.pdf

skelne mellem på den ene side *fagdisciplin* og på den anden side *forskningsemne*. For hvor alle fagdiscipliner (såsom antropologi, kemi, fysik, økonomi, historie) er lige gyldige og valide tilgange til klimaforskning, så er det langt fra alle udøvere af disse discipliner, som forsker i klima eller relevant relaterede emner. Således giver det fx ikke mening at kalde en fysiker, der arbejder med udvikling af nanoteknologi til brug i rumraketter, for klimaforsker.

Spørgsmålet er så, hvordan vi i praksis skelner i forhold til hvem der besidder relevant ekspertise - og som dermed fx bør tælles med blandt kandidaterne til medlemskab af Klimarådet. Her vil vi pege på de gængse måder, hvorpå man inden for den akademiske verden forstår og opgør faglig ekspertise. Det vil især være den individuelle forskers forskningserfaring, som dokumenteret ved: udførelse af egen klima-relevant forskning; videnskabelige publikationer i klima-relevante tidsskrifter; deltagelse i større forskningsprojekter om klima-relaterede emner; erfaring fra forskellige nævn, råd og bestyrelser inden for temaet; konference-præsentationer og; bidrag til den offentlige klimadebat. En kandidat til medlemskab af Klimarådet bør således have betydelig forsknings-erfaring og gerne -anerkendelse inden for klima bredt eller emneområder, som tydeligt relaterer sig til klimaproblematikken. Her vil vi ikke forsøge at lave en udtømmende liste af hvilke emneområder, som tydeligt relaterer sig til klimaproblematikken. Det bør være op til en konkret vurdering, forankret og udmøntet i Klimarådet selv.

Klimarådets nuværende sammensætning

Klimarådet består i dag af syv medlemmer⁸. Fem af medlemmerne har faglig ekspertise i økonomi med fokus på energi-, transport- og ressourceøkonomi, samfundsøkonomiske analyser og reguleringsteori. Hertil kommer en person med ekspertise fra de tekniske videnskaber, specifikt livscyklusanalyse med empirisk fokus på fødevarers klimaaftryk og en person med naturvidenskabelig ekspertise i oceanografi og forskningserfaring i planetære grænser. Rådet må altså i dag karakteriseres som værende overvejende og relativt snævert fokuseret på økonomisk faglighed, særligt samfundsøkonomiske analyser og reguleringsteori, samt visse former for teknisk-naturvidenskabelig ekspertise. Humaniora og store dele af samfundsvidenskabernes ekspertise er slet ikke repræsenteret.

I forbindelse med styrkelsen af Klimarådet som beskrevet i Klimaloven skal rådet udvides fra syv til ni medlemmer. Lovforslaget beskriver som nævnt at det styrkede råd skal sammensættes med øje for *(...) bred ekspertise og et højt klimarelevant fagligt niveau inden for energi, bygninger, transport, landbrug, miljø, natur, økonomi, klimavidenskabelig forskning og adfærdsforskning af relevans for klimaområdet.*" (§10, stk. 3)."

Ovennævnte kriterier for sammensætning af Klimarådet er uklare og, i sidste ende, meget snævre. Hvor nogle af kriterierne peger på empiriske fænomener, såsom energi, bygninger, transport, landbrug, miljø og natur, så peger andre ved første øjekast på faglige discipliner, såsom klimaforskning, adfærdsforskning og økonomi. Problemet med de ikke-disciplin-bårne kriterier er imidlertid, at alle faglige discipliner på relevant vis kan forske i specifikke dele af

⁸ <https://www.klimaraadet.dk/da/klimaraadets-medlemmer>

samfundet og samfund-miljø-teknik-relationer. Således har vi fx herhjemme både antropologer, historikere, biologer og økonomer, som forsker i 'natur', ligesom vi har sociologer, ingeniører og historikere, som forsker i 'energi' - ud fra forskellige disciplinære perspektiver, tilgange og antagelser.

Dermed hviler afgrænsningen af, hvilken ekspertise som anses for relevant i Klimarådet, i realiteten på en underforstået benævnelse af faglige discipliner. Og denne benævnelse er desværre ganske mangelfuld. 'Klimavidenskabelig forskning' er i sig selv meget vagt - idet klima, som beskrevet ovenfor, ligesom miljø, natur, energi, osv., er et empirisk fænomen, der kan belyses fra en række relevante fagdisciplinære perspektiver. Endvidere undrer det, at kun denne del af kriterierne eksplicit nævner videnskab og videnskabelighed, idet det må være underforstået, at også de andre fagligheder er og bør være videnskabsbaserede. I lighed med både de svenske og finske klimaråds mandater kunne man i det hele taget ønske, at aktiv erfaring med udøvelsen af videnskab blev specificeret som krav til medlemskab.

Tilbage står kun 'adfærdsforskning' og 'økonomi' som reelle, fag-baserede kriterier. Det er uhensigtsmæssigt, idet feltet af relevante fagdiscipliner dermed indsnævres unødigt meget. En streng fortolkning af 'adfærdsforskning' ville fx begrænse feltet til økonomi og psykologi. Det er formentligt ikke hensigten på denne måde at indsnævre feltet af discipliner, der anses for relevante. Derfor - og fordi vi anser en bredere tværdisciplinær tilgang til klima og grøn omstilling som værende formålstjenlig - anbefaler vi, at beskrivelsen ændres, så den tydeligt beskriver, at Klimarådet bør sammensættes så det dækker et bredt udsnit af fagdisciplinære kompetencer inden for de tekniske videnskaber, naturvidenskaberne, samfundsvidenskaberne og humaniora. Og endvidere, som nævnt, at det specificeres, at alle rådets medlemmer bør have betydelig forskningserfaring inden for klima eller emneområder, som tydeligt relaterer sig til klima og klimaomstilling.

Aktuelt vil vi anbefale, at Klimarådets to nye medlemmer udvælges, så rådets kompetencer udvides med en repræsentant for ét af de manglende perspektiver fra samfundsvidenskaberne (fx sociologi, antropologi, statskundskab) og én repræsentant for humaniora (fx miljøhistorie, etik). Dertil mener vi, at Klimarådet med fordel ved fremtidige udpegninger - via lovbestemt yderligere udvidet medlemsantal eller udskiftning af de eksisterende økonomi-faglige kompetencer - kunne udvides med kompetencer i teknologiudvikling. Dette særligt med fokus på de forhåbninger til udvikling og stor-skala implementering af nye teknologier til emissions-reduktion (decarbonisation), men også CO₂-fangst og -lagring (carbon capture and storage), som underbygger de nuværende planer for klimaomstilling globalt og herhjemme (Allen et al., 2019; Klimarådet, 2020).

En sådan forandring og evt. udvidelse af Klimarådets sammensætning ville flugte med den komplicerede, mangefacetterede og tværvidenskabelige karakter af udfordringerne omkring klima og grøn omstilling. Den ville også bringe det danske Klimaråd tættere på dets nordiske søsterråd i Sverige og Finland, som vi viser i det næste afsnit.

4. Det danske Klimaråd i et nordisk perspektiv

Det danske Klimaråds sammensætning og mandat giver det en særlig placering i det nordiske landskab af lignende institutioner. Det danske råd ligner således især de svenske og finske råd, som også er ekspert-råd med et mandat om uafhængig videnskabsbaseret rådgivning, mens de norske og islandske råd er karakteriseret ved en mere blandet sammensætning som spænder over erhvervsliv, faglige forbund, NGO'er, kommuner, og forskere.⁹

Det svenske Klimapolitiske Rådet er det nærmeste søsterråd til det danske klimaråd. Formålsparagraffen for rådet beskriver, at det er et uafhængigt, interdisciplinært ekspertorgan som skal evaluere, om den svenske regerings politik er i tråd med det svenske klimamål om netto-nul drivhusgasudledninger i 2045.¹⁰ Mandatet for rådet er dermed ganske lig det danske.

Størrelsen af det svenske klimaråd minder også om det danske. Rådet har pt otte medlemmer – fire kvinder og fire mænd. Om sammensætningen af rådet beskriver den svenske klimalov af 2018, at det skal have stærke videnskabelige kompetencer indenfor klima, klimapolitik, økonomi og samfundsvidenskab, samt at der sikres en ligelig kønsfordeling og en ligelig fordeling af kompetencer og erfaring.¹¹ Rådets nuværende medlemmer tæller vidt forskellige videnskabelige kompetencer.¹² Således tæller rådet to personer med naturvidenskabelig ekspertise, nemlig fysisk geografi og modellering af klimasystemet; samt fem personer med samfundsvidenskabelig ekspertise, herunder to med ekspertise i økonomi, to med ekspertise i statskundskab og en person med ekspertise i industriel energipolitik. Hertil kommer en person med en baggrund i humaniora, specifikt miljøhistorie. Som sådan er det altså betydelig mere tværfagligt sammensat end det danske Klimaråd, også som dette må antages at se ud efter den nye Klimalovs vedtagelse. Rådet producerer egne rapporter og støttes i dette af et sekretariat med fire fuldtidsansatte.

Finland har et uafhængigt, interdisciplinært klimapanel med navnet Suomen ilmastopaneeli.¹³ Det har til formål at styrke dialogen mellem politikere og videnskab, at bistå de finske myndigheder med videnskabelige anbefalinger til udarbejdelse af politik, samt at forstærke interdisciplinær indsigt i forskellige sektors arbejdsproces.

Panelet består af 15 medlemmer - ni mænd og seks kvinder - med en bred vifte af faglige discipliner og forskningsinteresser repræsenteret.¹⁴ Den finske klimalov af 2015 tilsiger, at

9 Det finske klimaråd udgav i 2019 en rapport som beskriver og sammenligner Klimaråd og lignende institutioner i en lang række lande (<https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2019/05/Overview-of-national-CCCs.pdf>). Rapporten dækker dog ikke det Islandske Klimaråd som først blev etableret efter dens udgivelse (<https://www.althingi.is/altext/149/s/1850.html>).

10 Klimapolitiska rådet är ett oberoende tvärvetenskapligt expertorgan som utvärderar om regeringens samlade politik leder mot målet om nollutsläpp år 2045. (<https://www.klimatpolitiskaradet.se/>)

11 Se § 11 i Förordning (2017:1268) med instruktion för Klimatpolitiska rådet: <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2017:1268>

12 <https://www.klimatpolitiskaradet.se/en/radets-medlemmar/>

13 Den officielle hjemmeside for Suomen Ilmastopaneeli (The Finnish Climate Change Panel): <https://www.ilmastopaneeli.fi/en/>

14 <https://www.ilmastopaneeli.fi/en/contact-information/>

sammensætningen skal repræsentere forskellige videnskabelige discipliner.¹⁵ Otte af medlemmerne har ekspertise inden for de natur- og tekniske videnskaber fordelt på ingeniørvidenskab (tre forskere med ekspertise indenfor hhv. livscyklusstudier, bæredygtigt forbrug, bygningers energiforbrug), jordvidenskab, geografi, fysik, klimatologi og meteorologi. Dertil syv medlemmer med ekspertise i jura, energi- og klimapolitik (policy analyse), folkesundhed, bioøkonomi og skovplanlægning, miljø- og udviklingsstudier, socialpsykologi og ressourceøkonomi (formand). Det finske råd havde indtil for ganske nylig et begrænset sekretariat til rådighed (to fuldtidsansatte) og dets arbejdsform afviger fra det danske og svenske, idet rådets rapporter ofte produceres af enkelte rådsmedlemmer og/eller udliciteres til de forskningsmiljøer, hvor medlemmerne arbejder til dagligt (Weaver, Lötjönen & Ollikainen, 2019).

Overordnet set må det finske klimaråd karakteriseres som værende tværvidenskabeligt balanceret. Det tæller medlemmer fra de tekniske videnskaber (3), naturvidenskaberne (5), samfundsvidenskaberne (6) og humaniora (1). Dertil er det værd at notere, at et ganske bredt spektrum af fagdiscipliner fra samfundsvidenskaberne er repræsenteret.

Sammenligner vi de tre nordiske råd, så er det svenske klimaråd, som bedømt på mandat, størrelse og sammensætning, tættere på det danske, end det finske er. Det svenske råd har, som det danske, en overvægt i samfundsvidenskaberne, med fem af de otte medlemmer hvis baggrund og ekspertise placerer dem dér. Der er dog som antydnet også en klar forskel til det danske Klimaråd, idet det svenske klimaråd har en repræsentant fra humaniora (miljøhistorie), og idet de fem samfundsvidenskabelige medlemmer i Sverige dækker et langt bredere spektrum af samfundsvidenskabelige forståelsesrammer end den fagøkonomiske, som præger det danske Klimaråd.

Det finske klimaråd er større, og har en tungere vægt på de tekniske og naturvidenskabelige discipliner, end både det danske og svenske. Ligesom det svenske råd har det finske råd også medlemmer fra humaniora og en bredere repræsentation af samfundsvidenskaberne.

Sammenligner man det danske, svenske og finske klimaråd på klimaforsknings-ekspertise, er det tydeligt, at emneområderne, som rådsmedlemmerne bør have erfaring med i beskrivelsen af de svenske og finske råd, er mere eksplicit knyttet til klimaforskning (områderne beskrives specifikt som 'klima- og energipolitik', 'bæredygtigt forbrug', 'klimalov', 'lavenergibygninger') end de forskningsområder, der fremhæves som vigtige i det danske klimaråd (områder, som mere generelt beskrives som energi, bygninger, transport, landbrug, natur, miljø, økonomi, jf. afsnit 2).

Dette billede bekræftes hvis man, som vi har gjort, kigger nærmere på de aktuelle medlemmers forskningsprofiler. Her har fx den finske folkesundheds-ekspert således en tydelig forskningsprofil omkring klimaforandring, ligesom den svenske ekspert i statskundskab er tydeligt specialiseret i klima- og miljøpolitik. Erfaring med klima som empirisk forskningsemne er, som antydnet, mindre tydeligt overordnet set i det nuværende danske Klimaråd.

15 Se § 16 i Ilmastolaki (Climate Act): <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150609>

En afgørende forskel mellem de tre råd er også sekretariatsbetjening, hvor det danske Klimaråd med 11 fuldtidsansatte i sekretariatet er langt det stærkeste og, i den forstand, mest uafhængige. Her er det også værd at bemærke, at den faglige sammensætning af det danske Klimaråds sekretariat flugter med sammensætningen af selve rådet, med en overvægt af personer med økonomisk-faglig baggrund.

5. Afrunding: For et demokratisk orienteret og tværvideenskabeligt Klimaråd

Vores analyse af Klimalovens beskrivelse af Klimarådets mandat viser, at man har prioriteret at give rådet en politik-rådgivende rolle i relation til klimaministeriet, mens rollen i forhold til den øvrige administration, parlamentariske proces og offentlighed som sådan er mindre velbeskrevet. Mens det således er positivt, at Klimarådets uafhængighed styrkes på en række parametre med Klimaloven, så peger vores analyse her på en række dilemmaer for rådets rolle i den grønne omstilling også fremover. Særligt i relation til at sikre et bredt offentligt, samfundsrettet og globalt orienteret mandat kan der her stilles visse spørgsmålstegn, i lyset også særligt af de værdimæssige rammer, som Klimaloven stiller for ekspertrådgivningen.

Klimalovens beskrivelse af Klimarådets mandat og sammensætning sammenholdt med rådets nuværende sammensætning og analyse- og rådgivningsmæssige praksis og sekretariat peger herudover tydeligt i retning af, at rådet præges af et relativt snævert fagøkonomisk fokus. Omend samfundsøkonomiske vurderinger af omstillingstiltag er vigtige, så bør det ikke stå alene som perspektiv på udfordringen med klima og grøn omstilling. Vi har endvidere peget på, at heller ikke Klimalovens udvidelse af den faglige sammensætning af Klimarådet muliggør og sikrer en reel tværfaglighed på tværs af relevant naturvidenskab, teknisk videnskab, samfundsvidenskab og humaniora. Sidst har vi peget på at beskrivelsen af rådsmedlemmerne kunne skærpes i forhold til at specificere den videnskabelige profil (versus 'højt fagligt niveau') og forskningserfaring inden for klima bredt eller emneområder, som tydeligt relaterer sig til klima og klimaomstilling.

Sammenligningen af det danske, svenske og finske Klimaråd underbygger billedet af, at det danske Klimaråds tværfaglighed kan styrkes yderligere. Det kunne ske ved en yderligere udvidelse af rådets størrelse, hvilket kunne skabe mulighed for at sikre en bredere sammensætning uden at mindske den fagøkonomiske tyngde. Alternativt kunne man forestille sig et skifte i forbindelse med en gradvis udskiftning af de eksisterende medlemmer. I denne sammenhæng kan det også være relevant at anskue Klimarådets mandat, sammensætning og størrelse i sammenhæng med andre lignende rådgivningsorganer i Danmark. Her er fx de økonomiske råd ganske aktive i forhold til at rådgive om de økonomiske aspekter af klima og grøn omstilling i Danmark. Det underbygger det billede, at rådgivningen herhjemme er ganske entydigt og snævert fokuseret på bestemte fag-økonomiske tilgange, mens andre økonomiske og ikke mindst bredere samfundsvidenskabelige og humanistiske tilgange generelt er underbetonet. Det samme kan siges om visse dele af den teknisk-videnskabelige rådgivning. Disse mangler bør, i sidste ende, også anskues i relation til forsknings- og uddannelsespolitiske prioriteringer, idet ekspertrådgivning på højt fagligt niveau flere steder forudsætter, at de bredere klima- og bæredygtighedsrelaterede fagmiljøer styrkes.

6. anbefalinger

I relation til Klimarådets mandat:

1. Klimalovens beskrivelse af Klimarådets mandat bør ændres således, at dets uafhængighed generelt styrkes yderligere og herunder at det tydeliggøres, at rådet har et bredt offentligt, samfundsrettet og globalt orienteret mandat til sin rådgivning.
2. Klimaloven bør præcisere Klimarådets rolle i forhold til, at Klimarådet skal bidrage til den offentlige debat og borgerinddragelse i grøn omstilling - og herunder hvilken vægt dette formål tillægges, set i forhold til det primære minister-rådgivende mandat.
3. De nuværende snævre værdimæssige rammer for Klimarådets rådgivning (særligt vækst og konkurrenceevne) bør udgå af Klimalovens bestemmelser for Klimarådet eller evt. erstattes af en bredere og mere balanceret rammebeskrivelse, som fx "langsigtet miljømæssig, ressourcemæssig og social bæredygtighed".
4. Det bør overvejes om Klimarådets nuværende indlejring i klimaministeriet er hensigtsmæssig, eller om en bredere indlejring i den siddende regerings samlede administration og politik ville være hensigtsmæssig, givet den grønne omstillings sektor-overgribende og generelle samfundsmæssige betydning.

I relation til Klimarådets sammensætning:

1. Klimalovens beskrivelse af Klimarådets sammensætning bør skærpes i forhold til at specificere, at rådet skal være tværvideenskabeligt (dvs. dække relevante kompetencer fra de tekniske videnskaber, naturvidenskaberne, samfundsvidenskaberne og humaniora) og skelne tydeligt mellem fagdiscipliner og empiriske fænomener.
2. Klimalovens beskrivelse af Klimarådets medlemmer bør fokusere på videnskabelig profil (versus 'højt fagligt niveau') og forskningserfaring inden for områder, som tydeligt relaterer sig til klima og klimaomstilling, som betingelser for medlemskab.
3. Tværfagligheden i Klimarådets aktuelle sammensætning bør styrkes yderligere, særligt med fokus på en bredere samfundsvidenskabelig profil, inddragelse af humanistisk ekspertise og kompetencer i teknologiudvikling og -implementering.
4. En yderligere udvidelse af Klimarådet bør overvejes for at give mulighed for repræsentation af relevante kompetencer fra de tekniske videnskaber, naturvidenskaberne, samfundsvidenskaberne og humaniora.

7. Litteraturliste

- Allen, M. et al. (2019) 'Technical Summary: Global warming of 1.5° C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5° C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty'. Intergovernmental Panel on Climate Change. Online: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_Full_Report_High_Res.pdf
- Geels, F. W., Sovacool, B. K., Schwanen, T. & Sorrell, S. (2017) 'Sociotechnical transitions for deep decarbonization', *Science*, 357(6357), pp. 1242–1244. doi: 10.1126/science.aao3760.
- Gronow, J. & Holm, L. (2019). *Everyday Eating in Denmark, Finland, Norway and Sweden: A Comparative Study of Meal Patterns 1997-2012*. Bloomsbury Academic.
- Hickel, J. (2020) 'The sustainable development index: Measuring the ecological efficiency of human development in the anthropocene', *Ecological Economics*, 167, p. 106331. doi: 10.1016/j.ecolecon.2019.05.011.
- Hickel, J. & Kallis, G. (2019) 'Is green growth possible?', *New political economy*. Taylor & Francis, pp. 1–18. doi: 10.1080/13563467.2019.1598964
- IRP (2019). *Global Resources Outlook 2019: Natural Resources for the Future We Want*. Oberle, B. et al. A Report of the International Resource Panel. United Nations Environment Programme. Nairobi, Kenya. Online: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/27518/GRO_2019_SPM_EN.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kahneman, D. & Deaton, A. (2010) 'High income improves evaluation of life but not emotional well-being', *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(38), pp. 16489–16493. doi: 10.1073/pnas.1011492107.
- Klima- og Omstillingsrådet. (2019). 'Outsourcing og omstilling: de danske drivhusgasudledninger genfortolket', *Samfundsøkonomen*, 2019(4), pp. 15–24. Online: https://www.djoef-forlag.dk/openaccess/samf/samfdocs/2019/2019_4/Samf_3_4_2019.pdf
- Klima- og Omstillingsrådet. (2020). 'Klima, borgerting og demokrati: hvad siger forskningen?' Online: https://www.klimaogomstillingsraadet.dk/wp-content/uploads/2020/01/Klimaborger-ting_KOR-notat_januar-2020.pdf
- Klimarådet (2020). 'Kendte veje og nye spor til 70 procents reduktion.' Online: <https://www.klimaraadet.dk/da/nyheder/klimaraadet-ny-rapport-om-vejen-til-70-procentsmaalet-i-2030>
- Oreskes, N. & Conway, E. M. (2010) 'Defeating the merchants of doubt', *Nature*. Nature Publishing Group, 465(7299), pp. 686–687.
- Sovacool, B. K. (2014) 'What are we doing here? Analyzing fifteen years of energy scholarship & proposing a social science research agenda', *Energy Research & Social Science*. Elsevier, 1, pp. 1–29. doi: 10.1016/j.erss.2014.02.003.
- Supran, G. and Oreskes, N. (2017) 'Assessing ExxonMobil's climate change communications (1977–2014)', *Environmental Research Letters*. IOP Publishing, 12(8), p. 084019. doi: 10.1088/1748-9326/aa815f.
- Weaver, S, Lötjönen, S & Ollikainen, M. (2019), 'Overview of national climate change advisory councils'. The Finnish Climate Change Panel Report, no. 3, vol. 2019, vol. 3/2019, Suomen ilmastopaneeli. Online: <https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2019/05/Overview-of-national-CCCs.pdf>

**Det danske Klimaråd i et
sammenlignende, demokratisk og
tværvideenskabeligt perspektiv**

Udgivet Maj 2020

Kontakt evt. Jens Friis Lund, jens@ifro.ku.dk,
for uddybning vedr. forskningsreferencer.

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

mail@klimaogomstillingsraadet.dk

klimaogomstillingsraadet.dk

 @KOR_Danmark

Hvad skal et nationalt forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling kunne?

September 2020

Indhold

1. Indledning: dansk klimaforskningscenter til debat	2
2. Principper for et nationalt forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling	5
3. International inspiration: norske CICERO og britiske CUSP	8
4. Konklusion og anbefalinger	13
5. Referencer	16

Forsidefoto:

Vindmøller i solnedgang, af Jens Friis Lund

Henvisning til dette notat:

Klima- og Omstillingsrådet (2020). Hvad skal et nationalt forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling kunne? September 2020

1. Indledning: dansk klimaforskningscenter til debat

De seneste par års fokus på klimaforandringer og behovet for grøn omstilling og klimatilpasning herhjemme har også skabt debat om behovet for en oprustning på den grønne forskning. Det folkelige pres for en dansk klimalov viste, at det dog næppe er mangel på viden om den alvorlige karakter af menneskeskabte klimaforandringer, eller mangel på tekniske og politiske løsningsmuligheder, men derimod manglende politisk vilje, som primært er årsagen til, at den grønne omstilling herhjemme har ladet vente på sig. Omvendt er der ingen tvivl om, at et øget og ny-orienteret videns-beredskab kan blive en vigtig komponent i den omstilling og tilpasning som nu forestår i det danske samfund.

Med dette notat ønsker vi på baggrund af internationale erfaringer og følgeforskning at foreslå oprettelsen af et nationalt dansk forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling. Centret bør facilitere en styrkelse af transdisciplinær omstillingsforskning, herunder den teknisk-naturvidenskabelige, inden for en overordnet ramme af de samfundsmæssige udfordringer, som omstillingen rejser. Hermed adresseres det veldokumenterede forhold, at det nuværende spredte finansieringslandskab ikke løfter den nødvendige integrerede forskning på tværs af teknisk-naturvidenskabelige, samfunds-faglige og humanistiske områder, og derfor ikke i tilpas grad stiller handlingsorienteret viden om omstillingens barrierer og muligheder til rådighed for myndigheder, erhvervsliv og civilsamfund. Desuden sikres det, at den eksisterende underprioritering af samfunds- og humanvidenskabelige tilgange ændres, så der skabes nødvendig viden om hvordan holdninger, normer, incitamenter, etik og politik ændres på kollektivt niveau.

Kort om Klima- og Omstillingsrådet

Klima- og Omstillingsrådet (KOR) er et frivilligt formidlingsinitiativ bestående af forskere på tværs af samfund, historie, hverdagsliv og teknologi. KOR har til formål at foretage tværfagligt funderede vurderinger af aktuelle klima- og miljørelaterede spørgsmål, for derved at bidrage til den offentlige debat om grøn omstilling.

KOR's generelle afsæt er baseret på beregninger af og principper for det begrænsede carbon-mæssige råderum, et land som Danmark står med hvis vi skal bidrage retfærdigt til en overholdelse af Paris-aftalens målsætninger. Det danske mål om en 70%-reduktion i drivhusgasemissioner i 2030 er her at regne for et minimum, set i lyset af Danmarks internationalt set høje udledningsniveau, historiske ansvar og at vi favoriseres af FN-systemets territorialprincip for opgørelse af udledninger på nationalt niveau. En sådan omstilling vil kræve indsatser, der rækker på tværs af alle samfundssektorer, og som kombinerer teknologiske nybrud med omfattende ændringer i kollektiv levevis.

For yderligere information henvises til KOR's hjemmeside:
www.klimaogomstillingsraadet.dk

Debatten om behovet for videns-oprustning inden for grøn omstilling og mulighederne for et nationalt klimaforskningscenter har hidtil haft et tredelt fokus. Det ene er et fokus på mere detaljerede regionale og lokale modeller over klimaeffekter (ekstrem-regn m.v.), som kan kvalificere de fremtidige klimatiske scenarier som udgangspunkt for planlægning af klimatilpasning i Danmark. Dette behov er bl.a. blevet påpeget fra civilsamfundets side af Concito i et notat fra marts 2020¹, samt fra en række fremtrædende forskere med speciale i klima set fra naturvidenskabelige og økonomiske vinkler.²

Det andet og beslægtede fokuspunkt har været en tilgang til klimaløsninger som baseret i de tekniske videnskaber. Særligt har en forskningsalliance mellem Dansk Metal, Dansk Industri, Ingeniørforeningen IDA og Akademiet for de tekniske videnskaber (ATV) fremsat ønsker om at få styrket teknisk- og naturvidenskabelig forskning, ikke mindst inden for klima og grøn omstilling.³

Endelig, for det tredje, er det en gennemgående antagelse i disse udmeldinger, at der er behov for såkaldt anvendelsesorienteret forskning, der kan sætte ny viden i spil i et planlægningsperspektiv, have fokus på vidensdeling med praktikere og samskabelse med offentlige og private beslutningstagere.

Disse tre punkter er alle vigtige aspekter af udfordringen med grøn omstilling og klimatilpasning, hvor ønsket om videns-oprustning med klar relevans for samfundet efter alt at dømme er velbegrundet. Det skal ses i lyset af det forhold, som vi uddyber nedenfor, at den generelle udvikling i offentlige og private fondes forskningsfinansiering inden for området ikke i sig selv kan antages at løfte disse og beslægtede behov, særligt hvad angår den samfundsmæssigt brugbare viden for grøn omstilling.

Vores afsæt er derfor, at der er god grund til at overveje offentlig investering i en ny type forskningscenter, der kan løfte den grønne omstillings videns-behov. I vores optik er behovet for videns-oprustning imidlertid som antydnet langt bredere end det, der skitseres i den hidtidige danske debat. Og ikke mindst er der behov for en nyorientering, hvor den samfundsmæssige, politiske og kulturelle kontekst, i hvilken teknologisk og naturvidenskabelig viden og omstillingsløsninger skal fungere, i sig selv gøres til en mere central ramme og et centralt udgangspunkt for tværfaglige forskningsaktiviteter.

1 <https://www.c2ccc.eu/siteassets/c2ccc/kalender/til-kalenderen/oplag-til-dialog-om-etablering-af-et-nationalt-klimacenter-i-danmark.pdf>

2 <https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art7264631/Danmark-har-behov-for-et-videnskabeligt-klimacenter> og <https://politiken.dk/debat/kroniken/art7506783/Opret-et-nationalt-klimacenter>

3 <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/ny-alliance-vil-sikre-arbejdspladser-og-gronne-losninger-gennem-forskning?publisherId=90398&releaseId=13575264>

I den resterende del af dette notat vil vi opridse hvad et nationalt forskningscenter i klimahåndtering og bæredygtig omstilling skal kunne, hvis det for alvor skal skabe ny tværfaglig viden af såvel stor forskningsmæssig som samfundsmæssig betydning. Det gør vi med afsæt i videnskabelige forskningsanalyser, der samler og systematiserer udenlandske erfaringer med bæredygtigheds- og klimaforskning og som peger på endnu udækkede forskningsbehov (de Jong et al. 2016; Newig et al. 2019; Overland & Sovacool 2020). Desuden trækker vores skitse på erfaringer fra to førende, udenlandske forskningscentre, norske CICERO og engelske CUSP, som danske aktører med fordel kan lade sig inspirere af.

2. Principper for et nationalt forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling

Internationale videnskabelige analyser af forskningsfinansiering, -organisering, -implementering og udbytte af bæredygtigheds- og klimarelateret forskning tegner tilsammen et billede af, at den nuværende forskning ikke fuldt ud lever op til de potentialer og principper, der må udnyttes, hvis der skal opbygges øget samfundsmæssig videns- og kompetencekapacitet til grøn omstilling. Der er grund til at tro, at disse analysers kritiske pointer også og måske i høj grad har gyldighed for den danske situation.

Indra Overland og Benjamin K. Sovacool (2020) har i en nylig analyse af forskningspolitik på energi- og klimaområdet fra 1950 til 2012 i 37 lande, herunder Danmark og de øvrige OECD-lande, vist, at langt størsteparten af de konkurrenceudsatte forskningsmidler går til de natur- og tekniske videnskaber. I perioden siden 1990 er kun 5,21% af den samlede klimaforsknings-pulje (og 0,12% af de samlede forskningsmidler) gået til samfundsvidenskabelig forskning i klima-afværgning (*mitigation*). I lyset af, at grøn omstilling i høj grad kræver viden om hvordan holdninger, normer, incitamenter, etik og politik ændres på personligt, fællesskabs- og (inter-)nationalt niveau, argumenterer de for, at der her er tale om en kritisk fejl- og under-allokering af forskningsmidler til samfundsvidenskabelige discipliner, bredt forstået. I denne kategori inkluderer de bl.a. antropologi, økonomi, uddannelsesforskning, internationale relationer, human-geografi, udviklingsstudier, jura, mediestudier, politologi, psykologi og sociologi.

Denne analyse flugter godt med betydningsfulde tendenser i det danske forskningsfinansieringslandskab. Andelen af ekstern finansiering i forskningen ved danske offentlige forskningsinstitutioner er stigende og mange af de private fonde, som står for en stigende andel af den eksterne forskningsfinansiering, tenderer mod et fokus på naturvidenskaberne og de tekniske videnskaber.⁴ Det samme gælder Innovationsfonden, en central offentlig kilde til finansiering af klimarelateret teknologisk forskning. Her konkluderer en international evaluering fra 2019 bl.a., at Fondens program for store samfundsudfordringer som klima-omstilling hidtil har haft en for lille andel af tværfaglige projekter, for ringe deltagelse af samfunds- og humanvidenskab og for korte tidshorisonter til at drive transformative forandringer.⁵

I den modsatte ende af finansieringslandskabet finder man ofte et fokus på 'forskningsexcellence' frem for samfundsrelevans og -engagement. F.eks. har Danmarks Grundforskningsfond i samarbejde med en række danske fonde sat 1 milliard af til såkaldte pioner-centre inden for

4 <https://ufm.dk/publikationer/2020/filer/2020-03-forskningsfinansiering-forandringer-og-konsekvenser.pdf>

5 <https://ufm.dk/publikationer/2019/filer/evalueringsrapporten.pdf>

bl.a. klima. Disse centre skal fokuseres omkring en internationalt anerkendt topforsker og alle danske universiteter har haft mulighed for at spille ind med forslag til centre og centerledere, igen med et fokus på naturvidenskab og teknologi.⁶ Hvordan centrenes viden skal sættes i spil i samfundet, er imidlertid uklart.

Det er således langt fra klart, at tendenserne i dansk forskningsfinansiering af sig selv vil fremme organisering af forskning, som kan skabe og omsætte den samfundsmæssigt brugbare viden, som grøn omstilling og håndtering af klimaudfordringerne kalder på. Dette forhold skal yderligere ses i lyset af, at undersøgelser peger på, at det samlede og bredere ”grønne videns-regime” i Danmark ikke er nær så fagligt solidt og veludbygget som i andre europæiske lande.⁷ Grønne videns-organisationer uden for centraladministration og forskning mangler ressourcer, tid og analysekapacitet på centrale områder af omstillingen, herunder hvad angår samfundsfaglig viden. Hermed bestyrkes billedet af videns-behov, som for indeværende ikke dækkes, og et tilsvarende betydeligt potentiale for grøn videns-oprustning.

Fra naturvidenskabeligt hold har professor i oceanografi og klima ved UCLA, Alex Hall, for nyligt fremsat en beslægtet analyse af behovet for en mere tværfaglig og hovedområde-oversgribende klimaforskning, i regi af det han kalder nye ‘climate response institutes’ (og som vi oversætter til et forskningscenter i klimahåndtering).⁸ Her foreslår Hall at kombinere naturvidenskabelig-teknisk klima-modellering og -observation med socialvidenskab, policy-eksperter, kulturforskning og filosofisk etik, i kombination med udadrettede aktiviteter inden for kommunikation, interessentdialog og uddannelse. Alt sammen inden for rammerne af en forskningsinstitution med en permanent stab og budget og dermed reel mulighed for at agere spydspids i opbygning og anvendelse af omstillings-viden.

Vores grundlæggende forslag til et dansk forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling lægger sig tæt op ad Halls tanker. Relativt til den verserende danske diskussion, som vi skitserede indledningsvist, indebærer det en række centrale forskydninger:

- For det første betoner vi, at centret bør rumme forskning i såvel klimatilpasning som klima-afbødning, samt forskning i hvordan de to områder i praksis kan samtænkes i planlægning og politik.
- For det andet betoner vi fortsat en solid basis i naturvidenskabelig og teknisk forskning, men nu i ligeværdigt samspil med forskning i holdninger, normer, incitamenter, etik og politik, herunder i forhold til de samfundsmæssige rammevilkår, som nye grønne teknologier skal fungere under.

6 <https://ing.dk/artikel/haves-1-mia-kroner-grundforskning-klima-ai-soeges-staerke-ledere-225797>

7 <https://polsci.ku.dk/om/nyheder/fra-statistik-til-politik/>

8 Se <https://www.youtube.com/watch?v=NLS89jMpmwl>

- For det tredje bør det nye forskningscenter sikres reel uafhængighed og frihed til at opdyrke nye tværfaglige samarbejder, herunder gennem en langsigtet finansieringsramme (mindst 10 år) - samtidig med, at centrets viden bør være kapacitets- og handlingsorienteret, med en udstrakt brug af samskabelse af viden med civilsamfund, erhverv og myndigheder. Sådant samarbejde kræver i sig selv særlige faglige kundskaber indenfor inter- og trans-disciplinær forskning.
- For det fjerde bør disse principper organiseres inden for en ramme, der betoner globalt udsyn og national videns-relevans, et fokus på transformative løsningsforslag og hensyntagen til alle bæredygtighedens dimensioner, i henhold til begrebet om planetære grænser.

Det er kort sagt vores opfattelse, at disse fire fokuspunkter udtrykker principper, som dels er i samklang med internationale tendenser i forståelsen af en samfundsrelevant klimaforskning, og dels har potentiale til at nyde opbakning i brede forskningspolitiske kredse i Danmark. Som de forudgående diskussioner af Overland og Sovacools (2020) studie viser, så kræver en reel indløsning af principperne imidlertid en forskydning af gældende forskningsfinansierings-praksisser, på måder der kalder på en forøget statslig finansierings-vilje i denne type videns-kapacitet. Det kan her til sammenligning bemærkes, at det norske CICERO-center, som vi beskriver nærmere i næste afsnit, nu årligt modtager godt 16 millioner norske kroner i statslig basisbevilling (et beløb, der er faldet over årene, i takt med at andelen af eksterne projektbevillinger er steget tilsvarende). Uanset den præcise finansieringsmodel for et dansk forskningscenter i klimahåndtering er det vores vurdering, at der må forventes en statslig bevilling i mindst samme og helst noget udvidet størrelsesorden, hvis potentialerne skal kunne indfries. Vi skitserer mere præcise anbefalinger hertil mod slutningen af dette notat.

Samtidig er det afgørende, at et dansk forskningscenter i klimahåndtering og bæredygtig omstilling tager ved lære af internationale erfaringer med forskningsorganisering på bæredygtighedsområdet, herunder når det kommer til at sikre en balance mellem hensynet til grundvidenskabelig, trans-disciplinær vidensudvikling og samfunds-anvendeligheden af viden. Her viser forskningspolitiske undersøgelser for det første, at der i hidtidig forskning sker en afvejning mellem disse to hensyn, idet konkrete projekter tenderer til enten at skabe høj akademisk værdi eller høj samfundsrelevans (Newig et al. 2019). Samme type følgeforskning viser imidlertid, at dette dilemma lader sig overvinde gennem passende organisering og incitament, herunder gennem strukturerede metoder for tidlig og uformel integration af praktiker-baseret viden i formuleringen af forskningsspørgsmål (snarere end på niveauet for metoder eller resultater) (de Jong et al. 2016). Det er denne type velunderbyggede og praktiske principper for vidensproduktion, som et nyt og selvberørende center vil kunne opbygges omkring og skabe en unik kultur for.

3. International inspiration: norske CICERO og britiske CUSP

I dette afsnit præsenteres og beskrives to forskningsinstitutioner, som vi mener et dansk forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling med fordel kan lade sig inspirere af - det norske CICERO og britiske CUSP. De to institutioner er her udvalgt til inspiration for den danske debat, fordi de er internationalt førende, tværfaglige forskningsinstitutioner, som formår at kombinere tvær- og interdisciplinær forskning på højt niveau med samfundsrelevant formidling af viden for grøn omstilling.

Det er ikke vores hensigt at antyde, at et dansk forskningscenter simpelthen bør kopiere disse eksisterende modeller. Snarere fremhæver vi eksemplerne til inspiration for hver sin dimension af de overordnede principper, vi har argumenteret for, bør gælde det nye danske forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling. Således viser CICERO, hvordan samfunds- og policy-forskning kan gives en central plads i tværfaglig og uafhængig klima-videnskab, mens CUSP illustrerer en transformativ videns-dagsorden, der skubber til eksisterende, monofaglige paradigmer. Begge dele er i vores optik centralt, men bør i dansk kontekst kombineres med de øvrige principper, vi har skitseret ovenfor.

CICERO

CICERO (Center for International Climate Research) blev oprettet af den norske regering i 1990 med mandat til at udvikle grundlaget for national og international klimapolitik.⁹ I dag er det et uafhængigt, interdisciplinært forskningsinstitut med tilknytning til Universitetet i Oslo. Visionen er at forudse og svare på samfundets klimaudfordringer med forskning og formidling i international standard. Centerets formål defineres som: *‘å drive forskning, utredning, rådgivning og informasjon om klimarelaterte nasjonale og globale miljøspørsmål og nasjonal og internasjonal klimapolitikk med sikte på å fremskaffe kunnskap som kan bidra til å redusere klimaproblemet og å styrke det internasjonale klimasamarbeidet.’*¹⁰

Bestyrelsen består af fem medlemmer og tre suppleanter, som udnævnes af Universitetet i Oslo for en fireårig periode, idet de ansatte indstiller ét af bestyrelsesmedlemmerne og én af suppleanterne som medarbejderrepræsentanter. Bestyrelsens sammensætning skal afspejle tværfagligheden og de store samfundsudfordringer i centerets forsknings- og undersøgelsesarbejde.

⁹ Se <https://cicero.oslo.no/no/om-oss>

¹⁰ Jf. CICEROs vedtægter §2, <http://cicero.oslo.no/file/1182/CICEROs%20vedtekter.pdf/download>

Udover bestyrelsen består CICEROs organisation¹¹ af en ledelse på fem personer, to specialrådgivere for ledelsen, en kommunikationsafdeling, en afdeling for virkemidler, en administrationsafdeling, og en afdeling til hver af deres seks forskningsområder bestående af Klimafinans, Klimapolitik, Klimasystemet, Konsekvenser, Lokale løsninger og Globale udslip.¹²

Forskning hos CICERO foregår i høj grad tværfagligt og i dialog med samfundets interessenter. I det følgende redegøres kort for de seks afdelingers forskningsområder, ud fra den grundtanke, at de hver for sig og tilsammen illustrerer en balanceret, tværfaglig og omstillings-orienteret klimaforskning, der sikrer et ligeværdigt samspil mellem natur-, teknisk-, samfunds- og kulturfaglig ekspertise.

1) *Klimafinans*. Denne afdeling leder forskningsprojekter for den norske stat, internationale organisationer og private aktører om klimafinansiering. De fokuserer på kilder til klimafinansiering, klimafinansiering i internationale forhandlinger, investeringsrisici, grønne obligationer og lignende. Der er overordnet tale om praksisnær, klima-økonomisk forskning og rådgivning.

2) *Klimapolitik*. Afdelingen for klimapolitik forsker i, hvordan international og national klimapolitik påvirker hinanden og effekten af klimapolitiske virkemidler. Forskningen koncentrerer sig især om globale klimaforhandlinger og klimapolitik i EU, USA, Kina og Norge, samt tilvejebringelse af dokumentation for omstillings-tiltag i retning af en lavemissions-energi-fremtid.

3) *Klimasystemet*. CICEROs klimasystem-gruppe undersøger de fysisk-atmosfæriske processer forbundet med klimaforandringer og konsekvenserne af dem. Der er tale om en modelleringsfaggruppe, der dækker et bredt spektrum af naturvidenskabelige fag og som særligt udvikler og anvender redskaber til at forestå beregninger til brug i sammenligning af emissioner i forskellige sektorer og regioner.

4) *Konsekvenser*. Denne afdeling arbejder holistisk med kvantitative konsekvens- og risikoanalyser og den usikkerhed disse er forbundet med. De sociale og økonomiske konsekvenser af klimaforandringerne udgør et særligt fokusområde, med afsæt i at forstå specifikke aktører og deres respektive udfordringer og handlerum.

5) *Lokale løsninger*. Her forskes i, hvordan individer, fællesskaber og samfund kan bidrage til at udforme lokale løsninger på klimaudfordringen. Gennem helhedsorienterede analyser af so-

11 Organisationen er inddelt i følgende afdelinger (antal medarbejdere pr. juli 2020 i parentes): Ledelse (5), Kommunikation (9), Klimapolitik (9), Lokale løsninger (12), Klimafinans (7), Klimaeffekter (12), Atmosfæreforskning (12), Udledningsreduktion (7), Administration (9), Specialrådgivere til ledelsen (2) og Virkemidler (9).

12 For nærmere specifikation af CICEROs medarbejdere se <https://cicero.oslo.no/no/om-oss/ansatte>

cio-økologiske og socio-tekniske systemer, ser forskningen på, hvordan generelle forandringsprocesser får varierende og stedsspecifikke konsekvenser, samt hvordan forskellige aktører både rammes forskelligt af og responderer forskelligt på forandringer i politik og markeder. Fokus er især på sammenhængen mellem aktørers præferencer, motivationer, praksis og kapacitet til forandring på den ene side, og formelle rammevilkår, sociale strukturer og uformelle kulturelle normer, på den anden.

6) *Globale udslip*. Her arbejdes med at forstå, hvad der driver historiske, nutidige og fremtidige drivhusgasudledninger. Herunder forholdet mellem temperatur og kumulative udledninger, det såkaldte kulstof-budget, samt kortlivede drivhusgassers effekt på klimaet og deres rolle i, hvordan vi begrænser klimaforandringerne.

Samlet og til opsummering er vores pointe, at organiseringen af vidensproduktion i CICERO illustrerer hvordan en tværfaglig og problemfokuseret klimaforskning med økonomi, politik, samfund og kultur som centrale afsæt kan se ud. Et dansk forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling vil givet have behov for andre og yderligere satsningsområder - men kan med fordel lade sig inspirere af CICEROs evne til at skabe ny, tværfaglig indsigt med stor og umiddelbar samfundsrelevans.

Som eksempler på denne relevans kan nævnes, at CICERO årligt gennemfører spørgesmaundersøgelser, der kortlægger de norske kommuners klimatilpasningstiltag, -barrierer og -muligheder med henblik på at kunne fungere som systematisk planlægningsværktøj.¹³ Igennem de senere år er CICERO tilsvarende blevet en internationalt førende rådgiver og certificeringsinstans på spørgsmål om grøn finansiering. Bl.a. har Ørsted modtaget rådgivning til deres program for grønne obligationer.¹⁴

CUSP - Center for the Understanding of Sustainable Prosperity

Centre for the Understanding of Sustainable Prosperity (CUSP) er en interdisciplinær og uafhængig forskningsinstitution finansieret af det britiske *Economic and Social Research Council (ESRC)*.¹⁵ Det blev oprettet i 2016 med en bevilling på godt 4,9 millioner pund (ca. 40 millioner kroner) over 5 år. CUSPs siddende direktør er økologisk økonom og professor i bæredygtig udvikling og velstand ved University of Surrey, Tim Jackson.¹⁶ Modsat CICERO er CUSP integreret omkring en samlende og mere transformativ forskningsdagsorden, hvilket netop er grunden til, at vi fremhæver centret til inspiration - som supplement til den bredere og nødvendige videns-palette, som CICERO rummer.

13 <https://cicero.oslo.no/no/posts/prosjekter/klimatilpasning-i-norske-kommuner-2020>

14 <https://csr.dk/%C3%B8rsted-udsteder-gr%C3%B8nne-obligationer>

15 <https://www.cusp.ac.uk/about/>

16 Se fx. Jackson (2019).

CUSPs overordnede forskningsspørgsmål er: *What can prosperity possibly mean in a world of environmental, social and economic limits?* Centret tager afsæt i en vision for bæredygtig velstand som et samfund, hvor folk alle steder har kapacitet og evne til at trives som mennesker inden for planetens økologiske og ressourcemæssige begrænsninger. Forskningen undersøger ikke blot det økonomiske aspekt af denne udfordring, men også de sociale, politiske og filosofiske dimensioner. CUSPs overordnede mål er altså at forstå, hvordan bæredygtig velstand kan bidrage til samfundet på en troværdig og inkluderende vision af sociale fremskridt.¹⁷

CUSPs multidisciplinære team inkluderer filosoffer, økonomer, sociologer, kulturforskere, ingeniører, psykologer, statskundskabere og kunstnere. Centrets forskning er organiseret omkring fem kernetemaer, forkortet MAPSS: 1) Filosofi: *Meanings and moral framings of the good life*, 2) Kunst og kultur: *The role of the Arts and culture in delivering prosperity*, 3) Politik og erhverv: *Political and organisational dimensions of sustainable prosperity*, 4) Samfund: *Social and psychological understandings of the good life*, og 5) Systemdynamik: *Systems analysis to explore narratives of sustainable prosperity*.

1) *Meanings and moral framings of the good life*. Dette tema omhandler moralske og filosofiske antagelser, som ligger til grund for forskellige visioner af bæredygtig velstand. Formålet er at skabe større forståelse af implicite værdier i samfundsmæssige institutioner og beslutningssystemer. Der er her særlig fokus på at forstå hvordan institutionelle strukturer kan indrettes således at økonomiske beslutningstagen i højere grad sker under hensyntagen til deres konsekvenser for miljø og det bredere samfunds trivsel.

2) *The Role of the Arts and Culture in Delivering Prosperity*. Under dette tema forskes i kunst og kultur både som værktøjer til at kommunikere bæredygtighed men også som vigtige elementer i menneskelig trivsel og velstand, som faciliterer deltagelse i samfundslivet og bidrager til en kreativ og meningsfuld livskvalitet. Under dette tema forskes i udviklingen af en begrebsramme for denne tilgang og de komplicerede interaktioner mellem kulturel velstand og forskellige dimensioner af livskvalitet.

3) *Political and Organisational Dimensions of Sustainable Prosperity*. Dette tema fokuserer på græsrodders omstilling til bæredygtighed, alternative forretningsmodeller, investeringsmodeller for bæredygtig velstand og rækkevidden for politiske institutioner relateret til 'den bæredygtige stat'. Under dette tema forskes også i hvordan politisk legitimitet kan udfordres i situationer med begrænsede reale ressourcer. På mikroniveau undersøges græsrodders forandringsinitiativer for at få indsigt i, hvordan alternative ejerformer og incitamentsstrukturer kan bidrage til bæredygtig velstand.

17 <http://www.cusp.ac.uk/themes/>

4) *Societal and Psychological Understandings of the Good Life*. Her forskes i menneskers lyster, forhåbninger, behov og kompetencer i forhold til at opnå det gode, bæredygtige liv. Forskellige visioner for det gode liv undersøges, herunder hvilken rolle materielt forbrug spiller for opnåelse (og begrænsning) af oplevelsen af livskvalitet og velstand. Herudover forskes i hvordan forskellige forståelser af social retfærdighed og fairness indgår i forestillinger og fortællinger om det gode liv og hvordan forhåbninger om velstand og bæredygtighed forhandles i forskellige kontekster og betingelser.

5) *Systems Analysis To Explore Narratives Of Sustainable Prosperity*. Dette tema fokuserer på betydningen af sociale narrativer og robuste økonomiske modeller til at teste idéer, der rummer et potentiale for bæredygtig omstilling. Særligt undersøges de økonomiske, sociale og miljømæssige implikationer af forskellige samfundsmodeller, og socio-økonomiske scenarier beskrives via kvalitativ forskning og makroøkonomiske modeller. Der er fokus på, hvordan meningsfuld beskæftigelse bidrager til bæredygtig velstand.

Ovenstående fem MAPSS-temaer integreres i praksis i forskellige tværgående projekter og tematiske engagementer med politiske organer, erhvervslivet og civilsamfundet om emner der relaterer sig til bæredygtig velstand. Ikke mindst agerer CUSP sekretariat for den såkaldte *All-Party Parliamentary Group on Limits to Growth*, et officielt anerkendt og tværpolitisk samarbejde mellem parlamentsmedlemmer på tværs af alle partier i det britiske parlament.¹⁸ Gruppen adresserer udfordringerne ved en såkaldt "post-vækst"-samfundsudvikling og behovet for vedblivende velstand i en verden med miljømæssige, sociale og økonomiske begrænsninger. Initiativet er i høj grad inspireret af CUSPs forskningsdagsorden og viser således den store og umiddelbare samfundsrelevans af centrets forskning.

Opsummerende vil vi gentage, at vores formål med i denne sammenhæng at fremhæve CUSP som mulig inspirationskilde for et kommende dansk forskningscenter i klimahåndtering og bæredygtig omstilling er at vise, hvordan en mere transformativ og fremadrettet forskningsdagsorden, der tager hånd om de store samfunds-dilemmaer i den grønne omstilling og de planetære grænser, kan se ud. Vi forestiller os i praksis, at et nyt dansk forskningscenter kan drage inspiration heraf til dele af sine aktiviteter - samtidig med, at den bredere og mere etablerede, tværfaglige videns-organisering som CICERO inkarnerer med fordel kan benyttes som afsæt for at tænke selve videns- og organiserings-strukturen.

18 <https://limits2growth.org.uk/>

4. Konklusion og anbefalinger

Vi har i dette notat forsøgt at skitsere hvad vi ser som behovet for et dansk forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling.

Den hjemlige debat om behovet for videns-oprustning inden for grøn omstilling – og specifikt for et klimaforskningscenter - har haft et tredelt fokus på mere detaljerede regionale klimamodeller som udgangspunkt for planlægning af klimatilpasning i Danmark, styrket teknisk- og naturvidenskabelig forskning inden for klima og grøn omstilling og såkaldt anvendelsesorienteret forskning. Alle disse elementer er vigtige, men den samfundsmæssige udfordring med grøn omstilling kræver et bredere afsæt med fokus på den samfundsmæssige, politiske og kulturelle kontekst, i hvilken teknologisk og naturvidenskabelig viden og løsninger skal fungere. Og med en klar trans-disciplinær ramme for forskningen.

Videnskabelige analyser af internationale erfaringer med bæredygtigheds- og klimaforskning peger på, at samfundsvidenskabelige discipliner overses i den offentlige forskningsfinansiering, helt i tråd med linjen i den nuværende danske debat. Herhjemme skal denne skævvridning også ses i lyset af den stigende andel af ekstern finansiering i forskningen ved danske offentlige forskningsinstitutioner, idet mange af de private og offentlige fonde tenderer mod et snævert fokus på naturvidenskab og teknisk forskning.

Med udgangspunkt i denne situation ser vi et behov for et dansk forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling, som bør bygge på følgende principper:

- Forskning som omsætter globale klima- og bæredygtighedsudfordringer til transformative nationale og lokale løsningsforslag med fokus på bæredygtig velfærd og rettidig omstilling.
- Forskning i både klimatilpasning og klima-afbødning (*mitigation*) og i hvordan disse hensyn bedst samtænkes konkret i hverdagsliv, planlægning og politik - lokalt og nationalt.
- Forskning med udgangspunkt i et ligeværdigt samspil mellem de relevante naturvidenskaber, tekniske videnskaber og de samfundsfaglige og humanistiske discipliner.
- Trans-disciplinær forskning hvor forskerne samskaber viden med andre samfundsaktører, sådan som vi bl.a. har beskrevet det for norske CICERO og britiske CUSP.

Vi ser CICERO og CUSP som to eksempler på forskningscentre, der på hver sin måde og med forskelligt fokus kan være inspirerende eksempler på det vi efterlyser i det danske forskningslandskab. CICERO illustrerer en interessant organisering omkring seks ligeværdige og tværgående temaer, som dækker forskellige facetter af klima- og omstillingsproblemstillingen med udgangspunkt i en flerhed af fagdisciplinære tilgange. CUSP fremviser et eksempel på et tydeligt fokus på transformative tilgange til at forstå og fremvise nationale og lokale løsningsmulig-

heder på globale bæredygtighedsproblematikker. Tilsammen illustrerer de to eksempler også hvor omfattende og udfordrende opgaven er, hvis et nationalt forskningscenter meningsfuldt skal kunne opfylde det behov vi skitserer i denne note.

Et dansk forskningscenter må derfor også have en relativt lang tidshorisont (minimum 10 år) med en fast finansiell ramme, som skal være defineret åbent for at sikre reel uafhængighed. Det er det nødvendige udgangspunkt for at etablere en trans- og interdisciplinær forskningskultur, fastholde fokus på transformativ løsningsmuligheder (som kan være vanskeligt at tilpasse det etablerede forskningsfinansielle landskab), og give mulighed for at danne forskningssamarbejder med basis i yderligere ekstern finansiering.

Mere konkret er det vores anbefaling, at staten afsætter 30-35 millioner kroner årligt i minimum 10 år som basisbevilling til at skabe det danske forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling som en formelt selvstændig forskningsenhed med egen husning og administration. Set i forhold til de 24,2 milliarder kroner, som staten bruger på forskning og udvikling i 2020, vil der her være tale om godt 0,2%, og altså en relativt beskeden investering. Vi lægger til grund, at der her bliver tale om ekstra midler, set i forhold til øvrig offentlig forskningsfinansiering. Dette for at modvirke tendensen til, at dækning af det grønne forskningsbehov går ud over mulighederne for øvrig, fri forskning.

Beløbet sikrer en reel minimumsbemanding på og muligheder for faglig sparring og udvikling mellem 3-6 fuldtidsansatte forskere inden for en række tematiske, tværfaglige områder (ala de skitserede). Det sikrer samtidig ressourcer til den nødvendige understøttelse af omverdens-kontakt og samskabelse af viden. Og endelig lægger det op til en balance, hvor fordelingen mellem basismidler og ekstern projektf finansiering kan holdes omkring de 50%. Det er vigtigt for at sikre en stabil balance og samspil mellem centerets kernefagligheder og give rum for den reelle tværfaglige udvikling af nye forsknings-fronter, samtidig med at det skaber optimale vilkår for at ny forskningsviden sættes i spil i samfundet.

Vi foreslår desuden, at centrets formelle selvstændighed og uafhængighed kombineres med en organisatorisk model, hvor alle danske universiteter tilbydes repræsentation i centrets bestyrelse. Det vil sikre koordinering af forskningsindsatsen og skabe betingelser for tæt samarbejde på tværs. Konkret vil det her være oplagt at benytte en model, hvor universitetsansatte forskere gives mulighed for orlov og dobbeltansættelser, for således at kunne arbejde på det nye center i en årrække og bidrage til at opbygge nye, stærke og internationalt anerkendte forskningsgrupper, der arbejder på tværs.

Vi vurderer med afsæt i internationale forskningsstudier (de Jong et al. 2016; Newig et al. 2019; Overland & Sovacool 2020), at et sådant dansk center for klimahåndtering og bæredygtig omstilling kan have potentiale til at bidrage med afgørende ny viden og handlingsorienterede løsninger i forhold til de omfattende udfordringer vi står overfor, når vi skal skabe fremtidens bæredygtige samfund.

5. Referencer

- De Jong, Stefan P.L., Wardenaar, T. & Horlings, E. (2016): "Exploring the promises of transdisciplinary research: A quantitative study of two climate research programmes", *Research Policy* 45: 1397-1409.
- Jackson, T. (2019): *Velstand uden vækst: grundlaget for morgendagens økonomi*. Gjern: Hovedland.
- Newig, J. et al. (2019): "Linking modes of research to their scientific and societal outcomes. Evidence from 81 sustainability-oriented research projects", *Environmental Science and Policy* 101: 147-155.
- Overland, I. & Sovacool, B. K. (2020): "The misallocation of climate research funding", *Energy Research & Social Science* 62 (online first).

Hvad skal et nationalt forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling kunne?

Udgivet September 2020

Kontakt evt. Anders Blok, abl@soc.ku.dk, for
udbybning vedr. forskningsreferencer.

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

mail@klimaogomstillingsraadet.dk

klimaogomstillingsraadet.dk

 @KOR_Danmark

Borgerbudgettering som middel til inddragelse i grøn omstilling - fra forskning til praksis

Oktober 2020

KOR

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

Indhold

1. Indledning: hvordan øges borgerinddragelsen i omstillingen?	2
2. Hvad er borgerbudgettering (BB) og hvilke gevinster giver det?	5
3. Hvorfor og hvordan er BB særligt velegnet til grøn omstilling?	8
4. Konklusion og anbefalinger: BB som centralt led i nye Lokale Omstillings-Råd?	11
5. Referencer	14

Forsidefoto:

Blifri søndag, Nørrebro 2017, af Jens Friis Lund

Henvisning til dette notat:

Klima- og Omstillingsrådet (2020). Borgerbudgettering som middel til inddragelse i grøn omstilling - fra forskning til praksis. Oktober 2020.

1. Indledning: hvordan øges borgerinddragelsen i omstillingen?

I den politiske aftale om den danske klimalov (af 6. december 2019) hedder det, at den efterfølgende klimahandlingsplan “skal [...] indeholde tiltag målrettet inddragelse af borgere, erhvervsliv og civilsamfund”. Det fremgår af aftalen, at dette udtrykker en anden og yderligere intention end det nationale klimaborgerting, som også omtales og som siden er blevet oprettet (og som vi i Klima- og Omstillingsrådet (KOR) tidligere har analyseret og diskuteret).¹ I den mellemliggende periode har fokus ligget på inddragelsen af erhvervslivet gennem de såkaldte klimapartnerskaber. Og der lader til at herske tvivl blandt aftaleparterne om hvordan inddragelse af borgere og civilsamfund kan og bør styrkes - til trods for bred politisk opbakning til princippet.²

Dette notat beskriver mulighederne i at udvikle nye og såkaldt deliberative (“rådslagende”, samtalebaserede) borgersamlings-institutioner på lokalt niveau, som en løftestang for borgerinddragelse i den grønne omstilling. Særligt vil vi fremhæve borgerbudgettering, hvor borgerne inddrages i fastlæggelsen af prioriteter for kommunernes grønne budgetter, som en konkret og velunderbygget vej til at indfri dette mål. Forskning har dokumenteret, at borgerbudgettering kan være én blandt flere vigtige måder at sikre folkeligt engagement og medejerskab i grøn omstilling, samtidig med at borgernes stemme gives stærkere vægt i politiske beslutninger. Forskere har fulgt beslægtede initiativer og eksperimenter på tværs af en række lande over de seneste 30-35 år og nøje beskrevet de betingelser, der skal opfyldes, for at borgerbudgettering fremmer såvel demokratiske som bæredygtighedsmæssige målsætninger (Fischer 2017).

Vores forslag om øget brug af borgerbudgettering som led i lokale borgersamlings-institutioner for grøn omstilling skal ses i konteksten af verserende diskussioner, hvor flere centrale interessenter i den danske klimadebat har fremsat beslægtede tanker. Dansk Folkeoplysnings Samråd (DFS) har talt for at udvide repertoiret af borgerinddragelsesmetoder i den grønne politikudvikling, sådan at inddragelsen bliver reel, lyttende, effektiv og handlingsorienteret.³ Omstillings-alliancen Broen til Fremtiden repræsenteret ved Dansk Magisterforening, FOA, Ingeniørforeningen IDA og Greenpeace har talt for oprettelsen af 98 lokale klimaborgerting, som giver borgerne ret til at stille forslag vedrørende kommunernes klimaindsats til deres respektive kommunalbestyrelser og giver et forum for forpligtende dialog med virksomheder og

1 http://klimaogomstillingsraadet.dk/wp-content/uploads/2020/01/Klimaborgerting_KOR-notat_januar-2020.pdf

2 <https://www.information.dk/indland/2020/02/politikerne-gerne-inddrage-hele-befolkningen-groenne-omstilling-ingen-konkrete-ideer-hvordan>

3 <https://www.altinget.dk/energi/artikel/carolina-m-maier-borgerinddragelse-kan-aldrig-udspringe-af-folketinget>

uddannelsesinstitutioner.⁴ Senest har 12 civilsamfundsorganisationer (herunder KOR) fremsat forslag til en Grøn Demokratifond, som samler disse tanker under tre søjler (borgernært demokrati i kommunerne, medejerskab i erhvervslivet, handlingsviden i civilsamfund), der tilsammen udgør et demokratisk svar på klima- og biodiversitetskriserne.⁵

I disse diskussioner er det vigtigt at holde sig for øje, at samfunds- og demokratiforskningen ret entydigt peger på én kerneudfordring, som borgerinddragelsen i den grønne omstilling må forsøge at overkomme. Nemlig tendensen til de skueprocesser ("tokenisme"), som inddragelsen kan udarte til, hvis ikke den følges af en autentisk vilje til læring og delegering af kompetencer til borgerne fra myndigheder og beslutningstageres side (se f.eks. Sprain 2016). Denne pointe kommer klassisk til udtryk i Sherry Arnsteins (1969) såkaldte "deltagelsesstige", der skelner niveauer af den faktiske indflydelse, som forskellige inddragelsesmetoder giver borgerne i planlægnings- og politik-processer. Her befinder "manipulation" og "terapi" sig i den lave ende, mens "partnerskab", "delegeret magt" og "borgerkontrol" befinder sig i den høje ende. På stigens midterste trin finder vi "information", "konsultation" og "mægling".

På denne baggrund er det vores opfattelse, at mens der er behov for at styrke borgerinddragelsen i den grønne omstilling på en række måder og i en række sammenhænge (foreningsliv, boligforeninger, arbejdspladser osv.), så er det særligt centralt, at vi som samfund får sikret en reel borgerindflydelse i lokal planlægning og politik. Erfaringer med borgerdrevne grønne initiativer i byer og kommuner viser tydeligt, at disse hidtil ofte mødes af barrierer i forhold til myndighedernes rammevilkår (f.eks. i relation til krav om, at byhaver og lignende i bedste fald får lov at eksistere midlertidigt) (Blok et al. 2020). Der er med andre ord behov for at styrke koblingen mellem borgerinitiativer og myndigheder, gennem at sikre den administrative og politiske forankring af borgerinddragelsen på en måde, der forpligter myndighederne til en bred lære- og omstillingsproces i dialog med borgernes prioriteter.

International forskning og danske erfaringer indikerer, at borgerbudgettering – eller partipatorisk budgetlægning, som det også kaldes – udgør et velegnet værktøj til at adressere disse udfordringer, ikke mindst i relation til bæredygtighed, fordi borgerne her gives egentlig medbestemmelse over og kontrol med prioriteringer i lokal planlægning.⁶ I dette notat samler vi en række forskningsbaserede erfaringer med denne tilgang, med henblik på at opridse det belæg, forskningen giver, for at tænke, at borgerbudgettering vil være relevant at bringe i anvendelse i Danmark som led i lokal implementering af klimaloven. Først opridser vi grundtanken i borgerbudgettering (BB) og sammenfatter betingelser for dets vellykkede implementering. Hernæst

4 <https://www.information.dk/debat/2020/07/inddrag-borgerne-lokale-klimaborgerting?>

5 <https://grøndemokratifond.dk/>

6 <https://www.coi.dk/nyheder/2016/juni/hvad-er-borgerbudgettering/>

beskriver vi erfaringer med BB i klima- og bæredygtighedsøjemed. Og til slut skitserer vi en række forslag til, hvordan BB kan tænkes anvendt som ét blandt flere værktøjer i en lokal klimaborgersamlings- og inddragelses-kontekst.

Kort om Klima- og Omstillingsrådet

Klima- og Omstillingsrådet (KOR) er et frivilligt formidlingsinitiativ bestående af forskere på tværs af samfund, historie, hverdagsliv og teknologi. KOR har til formål at foretage tværfagligt funderede vurderinger af aktuelle klima- og miljørelaterede spørgsmål, for derved at bidrage til den offentlige debat om grøn omstilling.

KOR's generelle afsæt er baseret på beregninger af og principper for det begrænsede carbon-mæssige råderum, et land som Danmark står med hvis vi skal bidrage retfærdigt til en overholdelse af Paris-aftalens målsætninger. Det danske mål om en 70%-reduktion i drivhusgasemissioner i 2030 er her at regne for et minimum, set i lyset af Danmarks internationalt set høje udledningsniveau, historiske ansvar og at vi favoriseres af FN-systemets territorialprincip for opgørelse af udledninger på nationalt niveau. En sådan omstilling vil kræve indsatser, der rækker på tværs af alle samfundssektorer, og som kombinerer teknologiske nybrud med omfattende ændringer i kollektiv levevis.

For yderligere information henvises til KOR's hjemmeside:
www.klimaogomstillingsraadet.dk

2. Hvad er borgerbudgettering (BB) og hvilke gevinster giver det?

Grundtanken med borgerbudgettering (BB) er at styrke dialogen mellem borgerne og kommunen om de prioriteter, der skal gælde for kommunens budget, og herunder give borgerne konkret medindflydelse på hvordan en del af budgettet anvendes. Det vil typisk ske gennem årlige borgersamlinger i en kommune eller et lokalområde, hvor borgerne i fællesskab diskuterer og formulerer budget-prioriteter, som dernæst kommunikeres til forvaltere og politikere. Konkret stilles en (typisk) mindre del af de samlede offentlige midler til rådighed for borgersamlingen, som via en tovholdergruppe sørger for, at det bliver borgernes prioriteter der bestemmer, hvad de skal bruges til for bedst at hjælpe lokalområdet. Borgersamlingerne kan i princippet være åbne for alle områdets beboere, herunder via online-deltagelse, og de vil typisk gøre brug af en kombination af dialog og rådslagning samt afsluttende afstemninger.

I sammenhængen af lokal grøn omstilling, og i forlængelse af bl.a. Broen til Fremtidens forslag samt tankerne i en Grøn Demokratifond, kunne en tovholdergruppe passende huses i et lokalt klimaborgerting, eller hvad vi senere vil foreslå at kalde et Lokalt Omstillings-Råd (bl.a. for ikke at forveksle denne nye kommunale institution med det nationale klimaborgerting). Herved forstår vi kort fortalt et varigt forum af (stratificeret) tilfældigt udvalgte borgere, typisk 30-50 afhængig af kommunistørrelsen, som hver tjener for en periode på halvanden til to år efter loven om borgerligt ombud (på linje med byrådsmedlemmer og tidligere også skolebestyrelser). Den årlige implementering af en bred borgersamling med henblik på borgerbudgettering omkring kommunens grønne prioriteringer vil her blive én blandt flere centrale opgaver for disse Lokale Omstillings-Råd (se figur 1; vi vender tilbage til dette i notatets konklusion).

Figur 1: Borgerbudgettering (BB) som led i deliberative, Lokale Omstillings-Råd

Den generelle forhåbning bag BB er, at tilgangen vil bidrage til en styrket demokratisk dialog omkring og en styrket folkelig forankring af og indflydelse over de lokale politiske prioriteringer, som ethvert offentligt budget er udtryk for (Baiocchi & Ganuza 2014). Hvad angår førstnævnte er BB i tråd med bredere idealer om såkaldt deliberativt ("rådslagende") demokrati, hvis betydning også for klima- og bæredygtighedspolitik er bredt anerkendt i forskningen (f.eks. Dryzek & Niemeyer 2019). Øget brug af rådslagning mellem borgere og beslutningstagere kan øge transparensen, kvaliteten og legitimiteten af politiske beslutninger, herunder over budgetspørgsmål. Hvad angår sidstnævnte er BB udtryk for et ønske om folkeligt medejerskab over og mægtiggørelse ('empowerment') i relation til vigtige beslutninger med bindende betydning for deres hverdagsliv. Et sådant bredt forankret medejerskab kan øge den kollektive kapaciteten til hastig og ambitiøs grøn omstilling, hvis det vel at mærke sker under de rigtige rammer såvel demokratisk som bæredygtighedsmæssigt (Romsdahl et al. 2018).

Et tidligt og vigtigt eksempel på brug af BB kendes fra den brasilianske by Porto Alegre. Her indførte man fra slut-1980'erne en række lokalområde-specifikke deliberative fora, med deltagelse af civilsamfund, myndigheder og almindelige borgere, som gennem to årlige møder diskuterer, fastlægger borgernære prioriteter for og via delegerede talspersoner holder politikerne ansvarlige for implementering af budgetter på såvel lokalområde- som på by-niveau. Modellen har over årene været brugt til at fastsætte prioriteter for en række bredt sagt miljø- og bæredygtighedsrelaterede planlægningsområder, såsom sanitering, affaldshåndtering, oversvømmelsesbeskyttelse, vejkonstruktion og lokalområde-fornyelse. Analyser viser, at disse BB-omfattede politikområder, sammen med ligeledes BB-omfattede sociale ydelser og fattigdoms-bekæmpende tiltag, faktisk har fået tilført øgede kommunale midler og generelt er steget i servicekvalitet frem til 2010 (Goldfrank 2013; Friant 2019).

Med henvisning til bl.a. erfaringerne fra Porto Alegre har BB-tilgange siden spredt sig til anslået mellem 1500 og 1700 lokalområder, kommuner og institutioner over hele verden i 2015 (Cabanne 2015; Romsdahl et al. 2018; data frem til 2020 ikke tilgængelig, men tallet antageligt højere i dag). I takt hermed har forskere evalueret og samlet op på de generelle erfaringer. Studier viser, at der er stor kontekstuel variation i BB's demokratiske og øvrige gevinster, herunder mellem lande i Latinamerika (Goldfrank 2013) og i Europa, specifikt mellem Tyskland, England og Frankrig (Röcke 2014). Det generelle billede er imidlertid, at BB bidrager betydeligt til at styrke kommuners tilvejebringelse af basale serviceydelser, på måder der er billigere og bedre implementeret via borgernes opsyn og kontrol - også de steder, hvor BB i øvrigt ikke ændrer meget på indflydelses-balancerne mellem aktører (Cabanne 2015). Tilsvarende konkluderer et andet studie, at lokalregeringer der bruger BB er signifikant mere finansielt bæredygtige (budgetbalance) og socialt lighedsorienterede end andre, uden af denne grund at være mindre effektive i deres politik-implementering (Oh et al. 2019).

I Danmark har BB hidtil været brugt enkelte steder og i relation til specifikke dagsordener, herunder i Kolding i relation til udsatte boligområder og i Hedensted i relation til landsbyudvikling, som fremhævet af Center for Offentlig Innovation.⁷ I 2017 blev BB anvendt i Gladsaxe kommune som led i klimatilpasning på et rekreativt grønt område.⁸ En undersøgelse fra Center for God Forvaltning afdækkede i 2016 de dengang eksisterende danske erfaringer med borgerbudgettering i syv kommuner. Erfaringerne viste sig at være overvejende positive, med en række meget løfterige eksempler tillige med mere moderat succes de steder, hvor man ikke havde lært tilstrækkeligt af internationale erfaringer. Alle kommuner rapporterede at have lært meget om, hvordan man styrker relationen mellem borgere og forvaltning, og dermed at stå bedre rustet til at gennemføre en lignende proces i fremtiden. Og det understreges, at BB-processerne fra start lykkedes med at mobilisere flere og andre borgere end blot det segment, der allerede er aktive i det i Danmark veletablerede lokale foreningsliv.⁹

I den internationale forskning peges der gennemgående på en række institutionelle betingelser, som må være opfyldt for at BB-tilgangen skaber de ønskede, demokratiske og øvrige gevinster (f.eks. Goldfrank 2013; Baiocchi & Ganuza 2014; Röcke 2014). Det gælder bl.a.:

- At der gøres udbredt brug af deliberation ("rådslagning") som led i borgersamlinger om budget-prioriteter, og ikke udelukkende eller primært af afstemninger.
- At der er lokal politisk vilje og opbakning bag BB-initiativet, herunder evt. i form af incitamenter til kommunerne skabt via national lovgivning.
- At budget-debatterne engagerer et bredt udsnit af det lokale forenings-, civilsamfunds- og erhvervsliv, sådan at synlighed og betydning af tiltaget øges.
- At en tovholdergruppe har adgang til såvel administrativ som uafhængig ekspertise, så det sikres, at problemstillinger og konsekvenser belyses fra flere vinkler.
- At der sikres en inkluderende rammesætning, hvor tovholdergruppen sørger for at tekniske spørgsmål åbnes op og oversættes til mere erfaringsnært sprog.
- At tiltaget *ikke* rammesættes som rent konsulerende, men at der knyttes en reel indflydelse til borgernes prioriteringer, herunder i form af at den kommunale budgetandel, som er underlagt BB-indflydelse, er betydelig.
- At BB-processen gentages vedvarende over en længere årrække, sådan at alle deltagere har mulighed for at lære, justere og tænke langsigtet.

Disse punkter, og herunder behovet for en langsigtet og vedvarende ramme for borgerinddragelsen, kan siges at være særlig vigtigt for den grønne omstilling (Sprain 2016). Vi vil nu gå mere i dybden med potentialerne i BB for netop dette politikområde.

3. Hvorfor og hvordan er BB særligt velegnet til grøn omstilling?

Som allerede indikeret findes der både internationalt og i dansk regi erfaringer med succesfuld anvendelse af BB på miljø-, klima- og bæredygtighedsområdet. I Gladsaxe rapporterer embedsfolk således, at processen øgede de lokale beboeres ejerskab til området, skabte tæt dialog mellem borgere og embedsværk og skabte øget synlighed af og viden om klimatilpasning i området.¹⁰ Det er denne type af erfaringer, som har gjort, at BB i dag indgår i mange relevante forsknings-diskussioner som ét væsentligt værktøj blandt flere til at skabe øget inklusion i grøn planlægning, en mere holistisk tilgang til et lokalområdes udfordringer og mere bæredygtige resultater for natur, miljø og klima (Allegretti & Hartz-Karp 2017). Flere steder i verden indgår BB allerede centralt i diskussioner om grøn omstilling.

Der kan siges at være en række vigtige grunde til på denne måde at koble BB og lokal grøn omstilling sammen, både generelt og i lyset af den danske omstillings-udfordring specifikt. For det første spiller danske kommuner en vigtig rolle på en række tunge omstillings-områder, fra energi og bygninger til transport, landbrug, erhverv og offentligt indkøb. En nylig opgørelse fra Concito (2020) viser stor vilje blandt danske kommuner til at løfte klima- og omstillings-dagsordenen, men også at der i fraværet af en klar national ramme er store variationer i metoder, målsætninger og indsatser på tværs af kommunerne. Her vil BB kunne indgå som ét element i bestræbelsen på at løfte den kommunale klimaindsats generelt, sådan at alle kommuner bringes til at understøtte de nationale klimamål på en borgerinddragende måde, der også modvirker den lokale borgermodstand, som grønne infrastrukturprojekter ellers til tider kan møde.

For det andet findes der allerede i dag en lang række mindre og mellemstore borgerdrevne klima- og omstillingsinitiativer rundt omkring i kommunerne, som via BB potentielt vil kunne styrkes, sikres øget vedvarende og gives mulighed for opskalering til kommunalt og (inter-)nationalt niveau. Gode erfaringer med energiomstilling på bl.a. Samsø og Bornholm¹¹ og bolig-renovering i bl.a. Sønderborg¹² har alle været muliggjort gennem udstrakt borgerinddragelse; og borgerinitiativer som Ærø Eksperimentet¹³ og Omstilling Ry¹⁴ viser, at lokale borgere ofte går foran myndighederne på dagsordenen. Omvendt viser forskning også, at borgerdrevne omstillingsinitiativer til tider møder institutionelle barrierer, når kommuner støtter dem midlertidigt, men ikke sikrer deres vedvarende i konkurrencen med andre udgifts- og arealanvendelser (Blok et al. 2020). Her vil BB i højere grad kunne sikre, at borgernære perspektiver indgår i disse kommunale prioriteringer, på en måde der har potentiale til at sikre øget vedvarende og opskalering af de mest lovende, borgerdrevne omstillingsinitiativer.

For det tredje rummer brugen af BB i sig selv et deliberativt ("rådslagende") læringspotentiale, hvor borgerne i fællesskab opbygger handlings-relateret viden om såvel klima-afbødning (*mitigation*) som klimatilpasning (og synergien mellem de to områder). Denne fælles viden er vigtig

for lokalområdets udvikling, men den bidrager samtidig til at opbygge grønt medborgerskab mere alment (Fischer 2017). Her vil en lokal anvendelse af BB som omstillings-redskab således være én måde at udnytte, at det lokale niveau udgør en primær ramme om borgernes hverdagsliv, fællesskaber og identifikation, til at skabe en borgercentreret grøn læring. Denne vil tillige være vigtig i perspektivet af de bredere udfordringer i omstillingen, når det handler om at tænke og planlægge mere holistisk på tværs af sektorer og geografisk-politiske niveauer. Perspektivet heri rækker således videre end til det lokale niveau, idet inddragelsen her kan blive en løftestang også for øget handlings-vilje nationalt og internationalt.

Samlet er der således grund til at tro, at øget brug af BB i den lokale grønne omstillings-indsats vil kunne skabe større legitimitet i den lokale planlægnings-kapacitet; styrke en lære- og omstillingsproces for myndigheder og erhvervsliv baseret på opskalering af borgerdrevne ideer og eksperimenter; og via øget bevidstgørelse og handlingsviden muliggøre bedre koordinering og forankring af omstillings-indsatsen mellem sektorer og på tværs af styringsniveauer. For at disse gevinster kan indløses kræves det imidlertid, at den valgte BB-model lever op til de institutionelle betingelser, som vi skitserede ovenfor i lyset af den internationale forskningslitteratur og -erfaring. Ikke mindst vil det være afgørende, at der sikres gentagne BB-processer over en længere årrække, svarende til, at processen forankres i Lokale Omstillings-Råd som nye, permanente institutioner (noget vi vender tilbage til nedenfor).

Det synes samtidig klart, at lokal anvendelse af BB i klima- og omstillings-planlægning ikke kan stå alene som måde at løfte den kommunale klimainsats og bringe den i overensstemmelse med de nationale klimamål fra klimaloven (eller endsige den styrkelse heraf, som ifølge vores opgørelser er nødvendig for, at Danmark yder et rimeligt bidrag til opfyldelsen af Paris-aftalen).¹⁵ Her er der behov for, at den danske stat investerer bredt i borgerinddragelsen og opbygningen af lokal handlekapacitet, med BB som én blandt flere folkeoplysnings- og borgerinddragelses-tiltag, for på denne måde at skabe økonomiske rammer og incitamenter for kommunerne.¹⁶ Der er samtidig behov for klarere nationale rammer omkring kommunernes ansvar i klimainsatsen (Concito 2020), sådan at det på den ene side sikres, at alle kommuner kommer med, mens det på den anden side muliggøres, at kommuner kan gå foran i omstillingen, hvis deres borgere og lokalpolitikere ønsker det. På en række tunge omstillings-områder såsom transport og landbrug ville dette formentlig kræve ændringer i planlovgivningen.¹⁷

En række aktuelle tiltag i bl.a. København illustrerer den bredere omstillings-kontekst, hvor en BB-indsats med fordel vil kunne spille konstruktivt ind. Her ønsker Borgerrepræsentationen

15 https://www.djoef-forlag.dk/openaccess/samf/samfdocs/2019/2019_4/Samf_3_4_2019.pdf

16 <https://grøndemokratifond.dk/filer/oplæg.pdf>

17 Se f.eks. <https://ing.dk/artikel/kommuner-oensker-sig-strammere-miljoezoner-byerne-231325> og <https://landbrugsavisen.dk/krig-i-kommuner-vil-have-lov-afvise-udvidelser-af-landbrug>

inspireret af Amsterdam at undersøge mulighederne for at blive en såkaldt doughnut-by (Rath 2017), med omlægning til en økonomi der holder sig inden for de planetære økologiske grænser.¹⁸ I den sammenhæng vil det være centralt, at tiltagene ikke blot dikteres fra Rådhuset, men i stedet udvikles, diskuteres, evalueres og løbende justeres i tæt samspil med byens borgere, f.eks. gennem brug af BB. Det svarer til den måde, doughnut-initiativet i Amsterdam er udsprunget fra civilsamfundet og løbende skal inspireres af konkrete lokale og borgerdrevne initiativer.¹⁹ Det kan her bemærkes, at BB allerede anvendes i lokalområder i Amsterdam (dog uden konkret at være koblet til doughnut-ideen endnu).²⁰

I den sammenhæng kan det overvejes, hvordan og i hvilken grad danske BB-omstillings-tiltag kan gøre brug af internationale erfaringer med såkaldte participatoriske energi- og emissions-budgetter (Cohen 2012; Cappacioli et al. 2017). Grundtanken er her den enkle, at borgernes finansielle diskussioner og prioriteringer kan hjælpes på vej gennem brug af en sideløbende energi- og emissions-budgettering, der kvalificerer og synliggør konsekvenser af forskellige kollektive valg på niveauet for byens karbon- og øvrige miljø-budgetter. Sådan information vil være relevant, uanset om BB-processer kobles direkte til kommunale emissionsmål, eller om de i bredere forstand søges forpligtet ind på det nationale 70%-mål. Karbon-budgetter anvendes allerede i dag mange steder i verden, bl.a. i Norge, som fast led i den kommunale planlægning.²¹ Der er her et klart potentiale for, at også den danske stat hjælper kommunerne med at opbygge den ekspertise og kapacitet, som tilgangen kræver. Det gælder ikke mindst når det kommer til livscyklusvurderinger (LCA) af varer og produktion i kommunerne. Staten kan dermed understøtte, at kommunerne eksperimenterer med at koble dette kapacitets-opbygnings-arbejde til en ny BB-baseret omstillingstilgang.

18 <https://www.berlingske.dk/kommentarer/flertal-i-koebenhavn-taenk-paa-en-doughnut-og-du-vil-forstaa>

19 <https://www.information.dk/indland/leder/2020/06/kan-model-groen-omstilling-hele-landet-koebenhavn-vaere-doughnut-by?fstln>

20 <http://www.transitsocialinnovation.eu/sii/ctp/partial-budget-authority-to-citizens>

21 <https://www.klimaoslo.no/2020/03/03/klimabudsjettveileder-for-kommuner/>

4. Konklusion og anbefalinger: BB som centralt led i nye Lokale Omstillings-Råd?

Vi har i dette notat gennemgået den internationale forskning i og erfaring med brug af partipatorisk budgetlægning eller borgerbudgettering (BB), forstået som ét centralt og forpligtende bud på øget deliberation ("rådslagning") og borgerinddragelse i grøn omstilling. Gennemgangen viser, at BB (under de rette institutionelle betingelser, understøttet fra statslig side) har potentiale til at:

- Styrke den demokratiske dialog mellem borgere, civilsamfundsorganisationer, erhvervsliv og myndigheder omkring centrale, lokale klima- og omstillings-tiltag.
- Engagere et andet og bredere segment af lokalbefolkningen end dem, der i forvejen er foreningsaktive eller aktivt optaget af omstillings-dagsordenen.
- Generelt øge transparensen, kvaliteten og legitimiteten af vigtige lokale planlægnings- og politiske beslutninger med betydning for klimaindsatsen.
- Styrke den folkelige forankring af, medejerskab over og mægtiggørelse ('empowerment') i relation til vigtige omstillings-beslutninger med betydning for deres hverdagsliv.
- På sigt forbedre den kollektive kapacitet til hastig og ambitiøs grøn omstilling lokalt, på tværs af sektorer og på tværs af geografisk-politiske niveauer.

Vi har i den sammenhæng understreget, at BB ikke kan stå alene, hverken som værktøj til lokal borgerinddragelse eller som svar på udfordringen med at løfte også relativt træge kommuners klima- og omstillings-indsats og yderligere understøtte foregangskommuner (Concito 2020). Overordnet vil der her være brug for en bredspektret og statsligt finansieret indsats, der giver økonomiske incitamenter og sparring til kommunerne til at styrke borgerinddragelsen bredt i omstillingen, herunder også i relation til virksomhederne, og som samtidig sikrer at lokale borgerinitiativer har mulighed for at blive opskaleret til nationalt niveau.²² Samtidig har vi dog understreget, at BB som borgerinddragelses-værktøj har den klare styrke, at den sikrer en reel og politisk forpligtende indflydelse til borgernes prioriteter i omstillings-arbejdet - på måder, som ikke i sig selv sikres gennem eksisterende former for folkelig deltagelse.

I forlængelse heraf støtter vi som nævnt mere konkret de principielle tanker om lokale klimaborgerting, som bl.a. Broen til Fremtiden har fremsat, og ser disse som en vigtig brik i at gøre BB til en central og vedvarende del af den grønne omstilling. Dette som en ny institutionel forankring af deliberation ("rådslagning") og partnerskab mellem borgere og myndigheder i den grønne omstilling.²³ Som vi tidligere har beskrevet det, så forestiller vi os her et varigt fo-

22 <https://grøndemokratifond.dk/filer/oplæg.pdf>

23 <https://www.information.dk/debat/2020/07/inddrag-borgerne-lokale-klimaborgerting?>

rum af 30-50 tilfældigt udvalgte borgere, der hver tjener for en periode på halvanden til to år efter loven om borgerligt ombud. For ikke at forveksle dem med det nationale klimaborgerting, og ud fra bredere tanker om borgersamlinger (Fung 2003), foreslår vi at kalde disse nye institutioner for Lokale Omstillings-Råd. Organisatorisk kan de tænkes som en borger-forankret udgave af kommunernes eksisterende Grønne Råd, bestående af civilsamfunds- og frivillige organisationer, som de supplerer på klima- og omstillings-området.

Lokale Omstillings-Råd vil, som det er fremgået, med fordel kunne få som én opgave at agere tovholdergruppe for årlige BB-processer på klima- og omstillings-området, idet processen som sådan bør engagere alle interesserede borgere i lokalområdet og kommunen. Som tovholdergruppe vil det være Rådenes opgave at forberede og facilitere processen (med sekretariatsbistand fra den kommunale administration), overvåge budget-implementeringen samt som delegeret instans at stå for den løbende dialog med kommunens øvrige instanser om borgernes prioriteter for den grønne omstilling. Rådene vil ligeledes med fordel kunne udveksle erfaringer på tværs, koordinere fælles lærings- og opsamlings-processer, samt sørge for, at fælles erfarede barrierer kommunikeres til nationale og overnationale organer.

Foruden denne rolle i BB-processer er det vores forslag, at Lokale Omstillings-Råd gives mindst to yderligere, løbende opgaver - som yderligere bestyrker behovet for at tænke dem som varige institutioner, der skal opbygges gennem investering og støtte fra staten:

- I tråd med forslaget fra Broen til Fremtiden anbefaler vi, at Rådene gives en udvidet høringsret i relation til den løbende strategiske planlægning i kommunerne på en række af de tunge omstillings-områder (transport, boliger, energi, landbrug osv.). Den udvidede høringsret tager afsæt i et klart formuleret bæredygtighedsmandat, som tilsiger, at det er Rådenes opgave at holde øje med, om den lokale strategiske planlægning bidrager til en proportional indfrielse af nationale og internationale klima- og bæredygtighedsmål. I den sammenhæng udstyres forvaltning og byråd med en svarpligt over for Rådene, sådan at det sikres, at beslutninger følges af dialog, transparens og justeringsmulighed.
- I takt med at nye grønne beskæftigelsespolitikker udvikles i kommunerne og staten bør Lokale Omstillings-Råd inddrages for at sikre en folkelig forankring omkring de jobs og aktiviteter, der vil blive varetaget. Det gælder både i den offentlige sektor og i den "tredje sektor", i civilsamfund og frivillige foreninger, som kan få tilført tiltrængt arbejdskraft. Indføres der f.eks. en grøn jobgaranti vil lokale jobcentre skulle spille en primær administrativ rolle, i tæt dialog med relevante fagforeninger. Dermed kan nye jobgaranti-stillinger oprettes, hvor ledig arbejdskraft udfører hidtil udækkede bæredygtigheds- og omsorgsopgaver.²⁴

24 KOR vil om kort tid fremlægge et uddybende forslag til netop en sådan grøn jobgaranti-ordning.

Her vil Rådene kunne spille en central rolle som formidler til det lokale civilsamfund, og selv kunne tage initiativ til dialog om nye jobgaranti-job, der møder de specifikke lokale behov. På den måde vil Rådene både bidrage til den grønne opgavevaretagelse samt mere langsigtet at sikre en bevaring og opkvalificering af grønne erhvervsevner i lokalsamfundet.

Samlet er det ud fra den forskning, vi her har gennemgået, vores vurdering, at denne type Lokale Omstillings-Råd vil kunne spille en afgørende rolle for den grønne omstilling af det danske og – gennem inspiration og dialog – også det europæiske og globale samfund. Lokale Omstillings-Råd med brug af borgerbudgettering (BB) sikrer en forpligtende inddragelse af borgernes prioriteter i planlægning og politiske beslutninger på lokalt niveau, og iværksætter hermed en kollektiv læringsproces til gavn for alle sektorer og beslutningsniveauer.

5. Referencer

- Allegretti, Giovanni & Hartz-Karp, Janette (2017): "Participatory budgeting: a methodological approach to address sustainability challenges", kapitel 13 i Janette Hartz-Karp & Dora Marinova (red.) *Methods for Sustainability Research*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Arnstein, Sherry P. (1969): "A ladder of citizen participation", *Journal of the American Planning Association* 35(4): 216-224.
- Baiocchi, Gianpaolo & Ganuza, Ernesto (2014): "Participatory budgeting as if emancipation mattered", *Politics & Society* 42(1): 29-50.
- Blok, Anders; Christensen, Anette G.; Laage-Thomsen, J. & Krarup, Troels (2020): *Grønne fællesskaber i byerne: Civilt engagement og medborgerskab i bynatur og grønne områder*. Københavns Universitet & Friluftsrådet (tilgængelig fra: https://curis.ku.dk/ws/files/239863052/Gr_nne_f_llesskaber_i_byen_publication.pdf).
- Cabannes, Yves (2015): "The impact of participatory budgeting on basic services: municipal practices and evidence from the field", *Environment and Urbanization* 27(1): 257-284.
- Cappacioli, Andrea; Poderi, Giacomo; Bettega, Mela & D'Andrea, Vincenzo (2017): "Exploring participatory energy budgeting as a policy instrument to foster energy justice", *Energy Policy* 107: 621-630.
- Cohen, Tom (2012): "Can participatory emissions budgeting help local authorities to tackle climate change?", *Environmental Development* 2: 18-35.
- Concito (2020): *Klimaplanlægning i kommunerne: Status for danske kommuners forebyggende klimaplanlægning* (tilgængelig fra: https://concito.dk/sites/concito.dk/files/media/document/Klimaplanl%C3%A6gning%20i%20kommunerne_final.pdf).
- Dryzek, John D. & Niemeyer, Simon (2019): "Deliberative democracy and climate governance", *Nature Human Behaviour* 3: 411-413.
- Fischer, Frank (2017): *Climate Crisis and the Democratic Prospect: Participatory Governance in Sustainable Communities*. Oxford: Oxford University Press.
- Fung, Archon (2003): "Recipes for public spheres: eight institutional design choices and their consequences", *The Journal of Political Philosophy* 11(3): 338-367.

Friant, Martin C. (2019): "Deliberating for sustainability: lessons from the Porto Alegre experiment with participatory budgeting", *International Journal of Urban Sustainable Development* 11(1): 81-99.

Goldfrank, Benjamin (2013): "Participatory budgeting and urban sustainability: Reviewing lessons from Latin America", kapitel 3 i Harald A. Mieg & Klaus Töpfer (red.) *Institutional and Social Innovation for Sustainable Urban Development*. London: Routledge.

Oh, Youngmin; Jeong, Seong-ho & Shin, Heontae (2019): "A strategy for sustainable local government: are participatory governments more efficient, effective, and equitable in the budget process?", *Sustainability* 11(19), 5312 (<https://doi.org/10.3390/su11195312>).

Raworth, Kate (2017): *Doughnut Economics*. London: Random House.

Romsdahl, Rebecca; Blue, Gwendolyn & Kirilenko, Andrei (2018): "Action on climate change requires deliberative framing at local governance level", *Climatic Change* 149: 277-287.

Röcke, Anja (2014): *Framing Citizen Participation: Participatory Budgeting in France, Germany and the United Kingdom*. London: Palgrave Macmillan.

Sprain, Leah (2016): "Paradoxes of public participation in climate change governance", *The Good Society* 25(1): 62-80.

**Borgerbudgettering som middel
til inddragelse i grøn omstilling
- fra forskning til praksis**

Udgivet oktober 2020

Kontakt evt. Anders Blok, abl@soc.ku.dk,
for uddybning vedr. forskningsreferencer.

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

mail@klimaogomstillingsraadet.dk

klimaogomstillingsraadet.dk

 @KOR_Danmark

4. Debatindlæg, kronikker og kommentarer

Debat

Jens Friis Lund, Stefan Gaarsmand Jacobsen, Anders Bjørn, Anders Blok og Charlotte Louise Jensen

Dette er et debatindlæg. Indlægget er udtryk for skribenternes egen holdning. [Læs mere her](#)

Klima- og Omstillingsrådet: De røde partiers klimamål bidrager til at øge ambitionerne globalt

Vi når kun målene i Parisaftalen, hvis landene presser og inspirerer hinanden til at sætte ambitiøse nationale mål. Så når vi står med et akut behov for at øge ambitionerne verden rundt, er det oplagt at støtte op om Socialdemokratiet, SF, De Radikale og Enhedslistens høje ambitioner, skriver medlemmerne af det nye Klima- og Omstillingsråd i dette debatindlæg

Tilbage i 2017 blev tusindvis af hjem tilintetgjort i de dødeligste skovbrande i Californiens historie. Men lige nu er verdens lande ikke villige til at love tilstrækkelige reduktioner i drivhusgasser til at opfylde temperaturmålsætningen i Parisaftalen, skriver dagens kronikører.

 Josh Edelson

 26. juni 2019

 Kommentarer (6)

Det nye danske klimamål på 70-procentsreduktion i drivhusgasudledningen i 2030 har givet anledning til debat om, hvorvidt målet er for ambitiøst.

I Jyllands-Posten <<https://jyllands-posten.dk/politik/ECE11450162/trods-partiers-meldinger-parisaftalen-har-ingen-krav-om-70-pct-mindre-co2/>> kunne man den 19. juni læse:

»Trods partiers meldinger: Parisaftalen har ingen krav om 70 procent mindre CO₂«.

Forskere forklarede, at Parisaftalen ikke indebærer et sådant dansk mål og udtalte, at målet er 'enormt ambitiøst'. I Politikens <<https://politiken.dk/klima/art7262319/Her-er-mit-forslag-til-klimakompromis-i-r%C3%B8d-blok-reduktionsm%C3%A5l-p%C3%A5-60-procent-for-at-investere-mere-i-forskning>> klimakommentar den 19. juni beskriver tidligere formand for klimarådet Peter Birch Sørensen målet som 'meget ambitiøst' og anbefaler at sænke ambitionen i 2030 til 60 procent, så det kan hæves derfra, i fald andre lande sætter mere ambitiøse mål.

I Information <https://www.information.dk/indland/2019/06/klimaoekonomer-70-procentsmaal-ambitioest-kan-dyrt?utm_source=Morgendagens%20digitale%20avis%20p%C3%A5%20mail&utm_campaign=od507eb898-EMAIL_CAMPAIGN_2019_06_20_07_13&utm_medium=email&utm_term=0_5b6847ab1d-od507eb898-413807594&mc_cid=od507eb898&mc_eid=9e9559f9aa> den 21. juni vurderer to klimaøkonomer, at det »ekstraordinært høje mål kan vise sig at blive uforholdsmæssigt dyrt«. Kirsten Halsnæs udtaler:

»70 procent er jo ikke at være blandt de fremmeste. Det er at være ti mil foran de andre.«

Men giver det mening at sige, at målet er *for* ambitiøst og dyrt?

Kun lige nok

For at få en fornemmelse for, hvor ambitiøst målet er, må vi forstå opgavens omfang. FN's klimapanel har i grove tal slået fast, at vi for at holde den globale temperaturstigning under 1,5 grader på globalt niveau skal holde udledningen under ca. 500 gigaton CO₂ fra nu af.

Hvis vi udleder mere end 500 gigaton, skal vi efterfølgende nedbringe koncentrationen i atmosfæren igen ved at hive mere CO₂ ud af atmosfæren, end vi udleder, hvilket vil være en uhørt teknologisk og økonomisk udfordring, som de fleste eksperter i dag advarer kraftigt imod, at vi binder os til.

Dertil kommer en øget risiko for, at vi udløser selvforstærkende processer i klimasystemet, som kan bevirke, at den globale opvarmning accelererer, uden at vi er i stand til at bremse den. Overskrider vi budgettet, kan vi altså udløse enorme fremtidige omkostninger og meget alvorlige globale trusler mod vores samfund.

Hvad betyder budgettet på 500 gigaton så for Danmark her og nu?

Det afhænger af, hvor stor en andel af det globale budget, vi kan tillade os at bruge. Et muligt fordelingsprincip vil sige, at vi i Danmark har ret til en andel af det tilbageværende budget, som svarer til vores andel af den globale befolkning. Hvis vi gør det, så bliver det danske budget knap 0,08 procent af det globale, altså ca. 400 megaton CO₂.

Man kunne sagtens argumentere for, at Danmarks andel skulle være lavere, da vi er et rigt land med gode teknologiske forudsætninger for at omstille os. De danske udledninger af CO₂ – som opgjort efter FN's regneprincipper – var ca. 35 megaton i år 2017.

Hvis vi følger et lineært reduktionsforløb på 1,7 megaton pr. år mod nul i 2040, når vi ned på knap 17 megaton pr. år i 2030, hvilket netop svarer til de røde partiers målsætning om en 70-procentsreduktion i udledningerne i 2030 relativt til vores CO₂-udledning i 1990. Vi holder da budgettet på 400 megaton med en lille margin.

Vi skal dog være opmærksomme på, at dette regnestykke ikke tager højde for CO₂-udledninger forbundet med international transport (shipping og flyvning), som enten skal trækkes fra budgettet eller lægges til de danske udledninger, og at den danske afbrænding af biomasse reelt ikke er CO₂-neutral.

Og dette er kun et CO₂-budget. IPCC-rapportens globale CO₂-budget er beregnet under den antagelse, at udledningerne af andre drivhusgasser (metan, lattergas etc.) falder markant. Hvis de ikke gør det, må vi operere med et endnu mindre CO₂-budget.

Set i det lys – ud fra et globalt budget for drivhusgasser med en gunstig fordeling for Danmark – er målsætningen om 70 procent i 2030 ikke nødvendigvis meget ambitiøs, men måske nærmere udtryk for det minimum, vi kan tillade. Og for at holde det danske budget på 400 megaton, skal vi fortsætte reduktionstaksten mod et nettonul i 2040.

Alle lover for lidt

Hvis vi skal vurdere, om et dansk mål om 70 procent i 2030 er for ambitiøst ud fra Parisaftalen, skal vi have flere nuancer af aftalen med. Aftalen indeholder mere end målet om at holde temperaturstigningen et godt stykke under to grader samt forsøge at begrænse den til 1,5 grader.

Aftalen beskriver blandt andet klimaforandringerne omfang, hastighed og hovedårsager fra naturvidenskabeligt hold og oversætter dette til politisk og økonomisk virkelighed i FN-systemet. Dertil kommer konkrete aftaler for handling på lang sigt. Og endelig er der de reduktionsmål, som de enkelte lande har lovet at foretage.

Sammenhængen mellem disse elementer er vigtig for at vurdere, om Danmarks klimapolitik er (over)ambitiøs.

Lige nu er verdens lande ikke villige til at love tilstrækkelige reduktioner i drivhusgasser til at opfylde temperaturmålsætningen. Næsten ingen lande har lovet tilstrækkeligt, ej heller Danmark.

Vurderinger antyder, at hvis alle lande holder, hvad de har lovet, så ender vi på cirka tre graders opvarmning <<https://climateactiontracker.org/press/cat-annual-update-climate-policies-on-rise-but-government-climate-action-does-not-change-projected-warming/>>, og de nuværende planer og tiltag i landene lever endda ikke op til de afgivne løfter.

Derfor bygger Parisaftalen også på et princip om, at de enkelte lande skal presse og inspirere hinanden til at love mere. Det kalder man for ambitionsmekanismen i global klimapolitik – billedet er en skrue designet til kun at dreje i retning af højere ambitioner. Parisaftalen forskyder altså ansvaret for de ambitiøse klimamål væk fra FN over til de enkelte lande.

Ambitionsmekanismen

Det er et nybrud i globale miljøforhandlinger, hvor foregangslandes inspiration er medregnet som en del af den globale løsning. Spørgsmålet efter Parisaftalen er, hvor inspirationen til højere ambitioner skal komme fra. Her spiller Danmark og andre klimaambitiøse lande en central rolle <http://www.lse.ac.uk/GranthamInstitute/wp-content/uploads/2016/10/Falkner_2016_TheParisAgreement.pdf> .

Når lande som England og Fiji siger nettonul i 2050, når Sverige siger 2045, og når Danmark forhåbentlig siger nettonul i 2040 og Finland i 2035, så er det altså helt efter den drejebog, som ligger i Parisaftalen – på trods af, at det bliver en svær og økonomisk tung opgave.

Nogle vil kalde det for global overbudspolitik, men princippet er indbygget i hele Parisaftalens logik. Og hvis ikke den logik fungerer, så har FN-systemet ikke en plan B for at bekæmpe klimaforandringerne.

Så når vi står med et akut behov for at øge ambitionerne verden rundt, er det oplagt at støtte op om Socialdemokratiet, SF, De Radikale og Enhedslistens høje ambitioner og sende et signal til resten af verden.

Danmark hører til en lille gruppe ressourcestærke demokratier, hvor store dele af befolkningen ønsker en ambitiøs klimapolitik. Derfor har vi en særligt god forudsætning – og dermed et særligt ansvar – for at vise vejen for andre lande.

Det gør vi netop ved at sætte klare målsætninger, som flugter med 1,5-gradersmålsætningen, og sikre deres indfrielse ved langsigtet planlægning og en indsats, der søger at fastholde og styrke opbakningen til klimapolitikken i den danske

befolkning, civilsamfund og erhvervsliv. Det er vejen til at skabe det nødvendige globale momentum.

Vi mener derfor ikke, at de røde partiers klimamål er overambitiøst. Tværtimod er det et ansvarligt skridt for et land som Danmark i forhold til at bidrage til opfyldelsen af Parisaftalens mål via dens ambitionsmekanisme.

Det er ikke et øjeblik for tidligt, at vi på denne måde bidrager til at øge ambitionerne globalt.

Jens Friis Lund, professor i politisk økologi

Stefan Gaarsmand Jacobsen, adjunkt i global historie

Anders Bjørn, post.doc i livscyklusvurdering

Anders Blok, lektor i sociologi

Charlotte Louise Jensen, adjunkt i bæredygtigt design og omstilling

– Alle medlemmer af Klima- og Omstillingsrådet

A: energi og klima

Klima- og Omstillingsrådet til vismænd: Stop med at lovprise kvoteannulleringer

DEBAT

18. november 2019 kl. 9:25 |

Det er problematisk, at Det Økonomiske Råd anbefaler regeringen at beholde annulleringer af CO₂-kvoter, skriver Klima- og Omstillingsrådet. [Foto: Liselotte Sabroe/Ritzau Scanpix]

REPLIK: Kvoteannulleringer bør ikke være et virkemiddel til, at Danmark når 70-procentsmålet i 2030, da det vil forsinke reduktionen i udledninger markant, skriver Klima- og Omstillingsrådet.

Af Anders Bjørn, Charlotte Jensen med flere

Se dokumentationsboksen

Formandskabet for Det Økonomiske Råd anbefaler i et debatindlæg [Altinget](#) den danske regering at beholde annulleringer af CO₂-kvoter, som en del af dansk klimapolitik. Rådet ser annulleringerne som et omkostningseffektivt instrument på den lange bane.

Dette instrument vil imidlertid forsinke reduktionen i udledninger markant, hvilket er problematisk, fordi vi herhjemme kun kan tillade os at bruge en vis andel af det begrænsede globale budget for drivhusgasser.

Desuden forøger fortsatte udledninger – alt andet lige – risikoen for at ramme såkaldte *tipping points*, som potentielt kan bringe klimaforandringerne yderligere ud af kontrol.

Ud fra både et retfærdighedsprincip og et forsigtighedsprincip fraråder vi derfor regeringen at benytte dette instrument.

Andre drivhusgasser skal reduceres

Formandskabet skriver, at en betydelig del af udledningsreduktionerne ved annullering af CO₂-kvoter først vil finde sted om 20 til 30 år. Hvorfor er det et problem?

Det er det, fordi vi herhjemme kun kan tillade os at bruge en vis andel af det begrænsede globale budget for drivhusgasser. En forsinkelse i reduktionen herhjemme vil betyde, at vi spiser budgettet op, før vi overhovedet kommer i gang.

Det bliver tydeligt, hvis vi starter med at kigge på det globale budget for CO₂-udledninger, som FN's klimapanel præsenterede i 1,5-graders-rapporten fra oktober 2018.

Rapporten beskrev, at de globale CO₂-udledninger skulle holdes under cirka 500 gigaton fra januar 2018 og frem, hvis vi skal have en rimelig chance for at holde den globale temperaturstigning under 1,5 grader og undgå at binde fremtidige generationer til massive nettonegative CO₂-udledninger.

Dette budgets størrelse afhænger kritisk af, at vi også reducerer udledningen af de andre drivhusgasser såsom metan og lattergas. Hvis vi ikke gør det, må vi operere med et endnu mindre CO₂-budget. De følgende beregninger kan derfor i grove træk også siges at gælde for det samlede drivhusgasbudget.

Næste artikel

De Økonomiske Råd: Det bør være en mulighed at bruge kvoteannulleringer

Fokus på markant nedsætning her og nu

Hvad betyder det for Danmark?

Hvis vi antager, at vi i Danmark har ret til en andel af det tilbageværende budget, som svarer til vores andel af den globale befolkning, så var det danske budget knap 0,08 procent af det globale, altså cirka 400 megaton CO₂.

De danske udledninger af CO₂ – som opgjort efter FN's regneprincipper – var cirka 35 megaton i år 2018. Men da vi i dag er ved udgangen af 2019, har vi reelt brugt op mod 70 megaton af vores CO₂-budget, hvilket efterlader os med kun 330 megaton CO₂ tilbage.

Denne budgetmæssige tilgang til klimaproblematikken illustrerer, hvorfor stien mod klimaneutralitet er vigtig. For hvert år, hvor vi ikke reducerer udledningerne, svinder det resterende budget, og vi skal dermed reducere hurtigere på et senere tidspunkt.

Alternativt ender vi med at gå over 'vores' andel af budgettet og dermed implicit afkræve andre lande, at de skal reducere deres udledninger i hastigere tempo.

En dansk klimapolitik bør derfor fokusere på at nedsætte udledningerne markant her og nu, hvis Danmark skal blive inden for en ligelig andel af det resterende drivhusgasbudget.

Og det er værd at holde in mente, at man sagtens kan argumentere for, at Danmarks andel af det resterende drivhusgasbudget skulle være lavere, da vi er et rigt land med gode teknologiske og politiske forudsætninger for at omstille os.

Derudover tager ovenstående regnestykke ikke højde for CO₂-udledninger, som er forbundet med international transport som shipping og flyvning.

Forsigtighedsprincip vægtes lavere

Den anden grund til, at vi fraråder opkøb af CO₂-kvoter som en vej til at opfylde ambitiøse klimamål, er, at enhver forsinkelse af reduktioner øger risikoen for, at vi udløser såkaldte *tipping points*, som kan bringe klimaforandringerne yderligere ud af kontrol.

Formandskabet nævner *tipping points*, men anfører: "Der kan findes såkaldte *tipping points*, som betyder, at temperaturerne stiger hurtigere, når visse tærskler overskrides. Men der er stor usikkerhed om, hvor eventuelle tærskler ligger, og hvad det betyder at overskride dem."

Vi tolker dette således, at formandskabet vægter en klassisk omkostningseffektiv vej mod klimaneutralitet højere end et forsigtighedsprincip om en fornuftig balance mellem videnskabelig tvivl og acceptabel risiko.

På den baggrund kan formandskabets forslag være med til at skabe tvivl om nødvendigheden af en tilstrækkelig hurtig dansk omstilling. Vi mener ikke, at det er forsvarligt at bagatellisere globale, planetære *tipping points* med risici for ekstremt skadelige og omkostningstunge konsekvenser for samfundet.

Derfor bør forsigtighedsprincippet veje lige så tungt, om ikke tungere, end et hensyn til klassisk omkostningseffektivitet.

Fraråder udskydelse af reduktionshastighed

Vi er helt enige med de økonomiske vismænd i pointen om, at vi bør have omkostningseffektivitet for øje, når vi overvejer forskellige virkemidler til at nå det danske klimamål om en 70-procents-reduktion i 2030.

Forsinkelsen, hvormed kvoteannulleringer får effekt på udledningerne, vil i praksis betyde, at vi ikke når dette mål, hvis vi anvender dem som instrument.

Og med henvisning til ovenstående gennemgang af et dansk budget for drivhusgasser og *tipping points* i lyset af forsigtighedsprincippet, fraråder vi kraftigt en udskydelse af reduktionshastigheden herhjemme.

Dermed bør annulleringer af CO₂-kvoter ikke indgå som virkemiddel til, at Danmark når 70-procents-målet i 2030.

[CO2 »](#)[Internationalt »](#)[De Økonomiske Råd »](#)

debat@altinget.dk

DOKUMENTATION

Indlægget er skrevet af:

- Anders Bjørn, postdoc, Department of Mathematics and Industrial Engineering, Polytechnique Montréal
- Anders Blok, lektor og ph.d., Sociologisk Institut, Københavns Universitet
- Charlotte Jensen, adjunkt og ph.d., Institut for Planlægning, Aalborg Universitet
- Jens Friis Lund, professor, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet
- Mikkel Bosack Simonsen, fellow og msc/ph.d., DTU Management, Danmarks Tekniske Universitet
- Stefan Gaarsmand Jacobsen, adjunkt og ph.d., Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab, Roskilde Universitet

POLITIKEN

[DEBAT](#)[DEBATINDLÆG](#)[LEDER](#)[KRONIKEN](#)[KLUMMER](#)[DAGENS TEGNING](#)[INDSEND DEBATINDLÆG](#)[MENU](#)

Dette er et debatindlæg. Indlægget er udtryk for skribentens holdning. Alle holdninger, som kan udtrykkes inden for straffelovens og presseetikens rammer, er velkomne, og du kan også sende os din mening [her](#).

Klima- og Omstillingsrådet: Danmark vil ikke være bæredygtigt i et klimaperspektiv i 2030

Dansk 70-procents mål rækker ikke. Medregner man CO₂ fra produktion af de varer og ydelser, vi forbruger, vil klimaaftrykket om ti år fortsat være for højt.

Arkivtegnig: Philip Ytournal/POLITIKEN

DEBATINDLÆG 8. JAN. 2020 KL. 10.48

JENS FRIIS LUND, ANDERS BJØRN, ANDERS BLOK, CHARLOTTE LOUISE JENSEN OG STEFAN GAARSMAND JACOBSEN

professor, post.doc, lektor, post.doc, lektor. Alle medlemmer af Klima- og Omstillingsrådet

[LÆS ARTIKLEN SENERE](#)

Selv hvis vi i Danmark når målet om at reducere vores drivhusgasudledninger med 70 procent i 2030, vil vi fortsat bruge en uforholdsmæssigt stor andel af det globale drivhusgasbudget.

Af FN's Klimapanelers rapport fra 2018 fremgår det, at vi globalt set kan udlede 25-30 gigatons CO₂-ækvivalenter i 2030, hvis vi vil nå 1,5-graders målet, uden at skulle satse på usikre fremtidsscenarier såsom binding af atmosfærisk kulstof i stor skala. Det svarer til cirka 3 tons per verdensborger ud fra den forventede befolkningsudvikling.

Det er dét mål, dansk klimapolitik bør flugte med, hvis vi i 2030 ikke skal optage en uforholdsmæssigt stor andel af de globalt tilladelige udledninger.

70-procents målsætningen svarer imidlertid til, at vi kun når ned på 4 tons per person i 2030 fra det nuværende niveau på 8 tons per person. Så selv hvis vi når dette mål, vil vores udledning altså fortsat ligge op mod 33 procent højere end det tilladelige verdensgennemsnit på 3 tons per person.

Vi vil ikke være et samfund, som andre samfund verden over kan spejle sig i

Men faktisk er udfordringen endnu større. Den danske målsætning er baseret på FN's opgørelsesprincip, som på mange måder favoriserer Danmark. FN anvender det såkaldte territorialprincip, hvor udledninger allokeres på basis af, hvor de finder sted. Udledninger, der finder sted inden for et lands territorium, allokeres altså til dét land.

Det favoriserer Danmark, fordi vi ikke har ret meget tung industri, og fordi vores materielle forbrug og livsstil i høj grad bygger på varer og

Den store danske import af biomasse til energiproduktion giver lignende skævheder i regnskabet, ligesom udledning fra international transport fuldstændig udelades fra FN's regnskab.

Hvis man i stedet opgør de danske udledninger ud fra et forbrugsprincip, løser man de nævnte problemer, for så henføres udledninger forbundet med varer og tjenesteydelser til de lande, hvor de i sidste ende forbruges.

Læs også: Hygger du dig også bedst i en 23 grader varm stue?: Så er det på tide at udfordre dine normer

Dermed tælles emissioner fra dansk import af f.eks. elektronik og tøj produceret i Kina samt vores brug af servere i USA med i Danmarks klimaregnskab. Til gengæld tælles emissioner fra dansk eksport af f.eks. svin til slagtning ikke i det danske regnskab.

Ved brug af de principper har vi beregnet, at de danske forbrugsbaserede drivhusgasudledninger lå på cirka 19 tons per person i 1995 og faldt til cirka 13 tons per person i 2015. Til sammenligning lå de FN-baserede danske emissioner i disse år på henholdsvis 15 og 8 tons per person.

Opgør man udledningerne efter forbrugsprincippet, er de faldet langsommere (31 procent over perioden 1995-2015), end hvis man opgør dem efter FN's territorialprincip (43 procent over perioden 1995-2015). Det skyldes især, at en stigende andel af danskernes forbrugsbaserede udledninger foregår i udlandet og altså ikke tilskrives Danmark under FN's princip.

Dansk klimapolitik bør derfor udvides til også at have fokus på at nedbringe de danske udledninger som opgjort under et forbrugsbaseret princip

Hvis denne trend fortsætter, vil vi i Danmark, selv hvis vi når 70-procents målet, have en forbrugsbaseret udledning langt over de 3 tons per verdensborger, som svarer til en ligelig fordeling af et globalt drivhusgasbudget.

Det når vi frem til ved at trække reduktionen på 4 tons per person frem mod 2030, svarende til det nuværende 70-procents mål, fra de 13 tons per person i 2015, som er det mest opdaterede tal for forbrugsbaserede udledninger. Da lander vi på 9 tons per dansker i 2030, eller op til tre gange mere end det tilladelige gennemsnitlige niveau per verdensborger.

klimaeffektiviseringer inden for fly- og skibstransport. Det er dog næppe realistisk, at det i sig selv vil bringe os i nærheden af de 3 tons.

Læs også: Folkeskoleelev og klimaaktivist: Ansvar for klimakrisen ligger ikke på skuldrene af én generation – og det gør løsningen heller ikke

Med andre ord: I fravær af yderligere politiske tiltag, som fokuserer på at reducere udledningerne drevet af danskeres levevis, vil Danmark fortsat ikke vil være bæredygtigt i et klimaperspektiv i 2030.

Vi vil ikke være et samfund, som andre samfund verden over kan spejle sig i, fordi den danske materielle velfærd og livsstil bygger på et niveau af drivhusgasudledninger, som er langt højere end det tilladelige globale gennemsnit.

Dansk klimapolitik bør derfor udvides til også at have fokus på at nedbringe de danske udledninger som opgjort under et forbrugsbaseret princip. Dermed kommer vores forbrugsmønstre i fokus, herunder vores flyrejsevaner. Vi vil få fokus på at skabe et samfund, hvor trivsel og velfærd ikke afhænger af et støt stigende materielt forbrug.

Tilsvarende vil vi få fokus på at hjælpe de lande verden over, som producerer de varer og tjenesteydelser, der bidrager til danskernes levevis, med at nedbringe drivhusgasudledningerne forbundet med deres produktion. Samtidig giver det mening at presse fly- og skibstransporten til at nedbringe deres udledninger.

A: civilsamfund

Organisationer: Giv os et reelt borgerting og ikke en udvandet model

DEBAT

16. januar 2020 kl. 2:00 |

"Frem mod den første klimahandlingsplan oprettes et borgerting, hvor borgerne kan få deres stemme hørt i tilrettelæggelsen af klimapolitikken," står der i aftalen om klimaloven. [Foto: Ida Guldbæk Arentsen/Ritzau Scanpix]

DEBAT: Fem fokuspunkter i udformningen af klimaborgertinget vil afgøre, om vi får et stærkt borgerting, mener fire organisationer.

Af Tim Whyte, Christian Fromberg, Anders Blok og Frederik Sandby

Generalsekretær for Mellempøkeligt Samvirke, aktiv i Den Grønne Studenterbevægelse, medlem af Klima- og Omstillingsrådet og formand for Klimabevægelsen 350

Med klimaloven får Danmark et borgerting. Hvis det bliver gjort rigtigt, lover det en fornyelse og styrkelse af det danske demokrati. Med et stærkt borgerting kan Danmark gå forrest med et ambitiøst og demokratisk svar på klimakrisen.

Derfor er vi glade for, at der er bredt flertal bag et borgerting på klimaområdet. Nu er det enormt vigtigt, at vi får et reelt borgerting og ikke en udvandet model, og det vil vi holde nøje øje med. Det er dog vigtigt, at arbejdet med forårets klimahandlingsplaner ikke forsinkes på baggrund af, at der først skal oprettes et borgerting.

Et klimaborgerting samler et tværsnit af den danske befolkning med omkring 100 borgere, som findes gennem lodtrækning. Borgertingets medlemmer opkvalificerer sig blandt andet ved at høre eksperter og relevante parter. Derefter når de gennem en proces med diskussion og dialog frem til en række konkrete forslag.

Deltagere har stærk ansvarsfølelse

Styrken i borgertinget kommer først og fremmest af, at borgertinget giver grobund for bedre og mere langsigtede beslutninger. Det skyldes blandt andet, at borgertingets medlemmer i modsætning til folketingspolitikerne ikke skal genvælges.

Forskere i gruppedynamik har dokumenteret, at deltagerne i borgerting har en stærk ansvarsfølelse for det fælles bedste, og at borgertingsprocessen giver bedre løsninger på problemer.

Erfaringer fra andre lande er, at borgertinget giver et stærkt folkeligt mandat til og pres på politikerne for at implementere borgertingets forslag. Det tjener Irland som eksempel på.

Generationer af politiske ledere havde enten ikke prøvet eller var mislykkedes med at fjerne landets forbud mod abort. Da det irske borgerting i 2017 anbefalede at fjerne landets abortforbud, viste det sig at være det mandat, politikerne manglede: Forbuddet blev afskaffet.

Politikere skal forpligte sig til at behandle forslag

Vi har fem fokuspunkter i udformningen af et dansk klimaborgerting, som vil afgøre, om vi får et reelt og stærkt borgerting.

For det første skal politikerne forpligte sig til at behandle borgertingets forslag. Det er afgørende, at politikerne ikke ændrer eller afviser dets forslag uden seriøs og grundig argumentation.

Samtidig må borgertinget ikke bruges som en syltekrukke for politikerne til at forsinke initiativer og arbejdet med de kommende klimahandlingsplaner.

For det andet skal borgertinget nedsættes med en klar opgave. Borgertinget skal have klart definerede faser i arbejdet, så de løbende sender anbefalinger til Folketinget på forskellige områder.

Det skal levere konkrete forslag til, hvordan Danmark kan opfylde 70-procent-reduktionsmålet under hensyn til den sociale balance, og hvordan Danmark lever op til sit globale ansvar.

Borgertinget vil dermed ikke kun skulle forholde sig til 70-procent-reduktionskravet, men også få til opgave at vurdere Danmarks internationale ansvar, herunder for eksempel klimabistand.

Reel lodtrækning fra CPR-registeret

For det tredje skal borgertingets medlemmer være et tværsnit af den danske befolkning. Dette sikres ved reel lodtrækning fra CPR-registret på en sådan måde, at der er repræsentativitet i eksempelvis geografi, uddannelsesgrad, indkomst, alder og køn.

Samtidig skal en kompensation i lighed med den, der gælder for domsmandssystemet, sikre, at alle har mulighed for at deltage uanset indkomst.

For det fjerde skal borgertingets arbejde være en såkaldt deliberativ beslutningsproces. Med det menes, at medlemmerne når frem til deres anbefalinger på baggrund af længerevarende samtale og dialog, baseret på den viden, som de har fået fra eksperter og relevante parter. Borgerne skal gradvis gøre sig klogere på området, så de kan være med til at udvælge de eksperter, som de vil høre.

Et borgerting er ikke bare en fokusgruppe. Styrken ved borgertinget er netop, at det i sidste ende er borgerne – ikke eksperterne – som skal nå til enighed om de anbefalinger, som borgertinget vil videregive til Folketinget. Hvis man først piller ved dette, mister borgertinget sin legitimitet.

Som et sidste fokuspunkt skal borgertingets arbejde være åbent, uafhængigt og gennemsigtigt. Det er afgørende, at borgertinget bliver en offentlig sag. Det sker blandt andet gennem livestreaming af præsentationerne fra eksperter og relevante parter samt ved, at al materialet, der bliver præsenteret for borgertinget, bliver offentligt tilgængeligt.

Det er disse fem kriterier, som vi vil holde øje med. De vil afgøre, om Danmark får et stærkt klimaborgerting, og dermed, om Danmark går forrest med et ambitiøst og demokratisk svar på klimakrisen.

Frivillighed »

Mellemfolkelig Samvirke »

Tim R. Whyte »

debat@altinget.dk

FAKTA

Dette indlæg er alene udtryk for skribentens egen holdning.

Alle indlæg hos Altinget skal overholde de presseetiske regler.

Debatindlæg kan sendes til debat@altinget.dk.

POLITIKEN

[DEBAT](#)[KRONIKEN](#)[LEDER](#)[KLUMMER](#)[DEBATINDLÆG](#)[DAGENS TEGNING](#)[INDSEND DEBATINDLÆ](#)

Klima- og Omstillingsrådet: Udnyt nu coronakrisen ordentligt. Tiden til den grønne omstilling er nu. Lige nu

Vi skal ikke tilbage til tiden før coronakrisen. Den var ekstrem og ude af balance. Krisen skal bruges til at skabe en ny og mere bæredygtig økonomi.

Foto: René Schütze/Fotograf René Schütze

BROVST: Vattenfall planlægger i 2020 at udskifte møllerne i Nr. Økse med nye kæmpevindmøller. Kommunen har givet grønt lys trods massive protester fra borgerne. Der kom 197 indsigelser – en af dem fra den lokale landkirke, der medførte, at to af møllerne blev droppet, men ellers er der ikke lyttet til borgerne. De synes, det er til grin, at politikerne kun vil give dem 5000 kroner årligt for at have en potentielt sundhedsskadelig supermølle i baghaven.

KRONIKEN 8. APR. 2020 KL. 15.22

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

Klima- og Omstillingsrådet består af: Jens Friis Lund, Stefan Gaarsmand Jacobsen, Anders Bjørn, Anders Blok og Charlotte Louise Jensen. De er henholdsvis professor, lektor, post.doc., lektor og ph.d.

Lad aldrig en krise gå til spilde«, er et citat, der har lydt fra folk tæt på magten fra Churchill til Obamas første stabschef, Rahm Emanuel.

Det har fået mange til at advare om, at befolkninger skal være opmærksomme og forvente det værste af krisesituationer, hvor hurtige beslutninger træffes, uden at den bredere befolkning involveres. Men citatet kan også forstås positivt.

Kriser kan også skabe muligheder. De kan blive anledningen til, at vi bliver opmærksomme på og efterfølgende får gjort op med uholdbare samfundsmæssige forhold.

Coronakrisen og dens efterspil kan falde ud til begge sider. Krisen bliver kun en mulighed for positiv og progressiv forandring, hvis vi griber muligheden.

Sådanne muligheder opstår altid fra mennesker og fællesskaber, og lige nu har vi en særlig situation, hvor store dele af befolkningen i Danmark og resten af verden følger en fælles udvikling.

Der er usikkerhed om en masse forhold i verden. Og med usikkerhed opstår der muligheder for at gentænke, hvorfor vores samfund ser ud, som det gør, hvad vores værdier og prioriteringer er, og hvordan vi egentlig løser problemer i samfundet på kort og lang sigt.

Før coronakrisen var vi i Danmark optagede af en anden krise, nemlig klima- og miljøkrisen. Denne krise er nu overskygget af den mere akutte sundhedsmæssige coronakrise og af de økonomiske konsekvenser af de politiske tiltag for at forsinke og afbøde smittespredningen og dermed mindske dødeligheden.

Vi oplever lige nu et stigende pres for at bringe situationen – særligt økonomien – tilbage. Tilbage til den 'normaltilstand', som var udgangspunktet før coronakrisen. Og vi ser den danske regering og EU vedtage den ene hjælpepakke efter den anden med henblik på netop dét – på at få gang i hjulene igen.

Men dette perspektiv overser komplet, at tilstanden før coronakrisen ikke var 'normal', men derimod ekstrem. Det var en tilstand, hvor globale produktions-, handels- og forbrugsmønstre med stigende hastighed ødelagde stabiliteten af det globale økosystem, som vores samfund og i sidste ende overlevelse er dybt afhængigt af.

Det var også en tid, hvor mange analytikere advarede imod, at den globale økonomi i sig selv var uholdbar og styrede imod en ny finanskrisen. Og det var en tilstand, som var blevet dømt uholdbar af store dele af befolkningen, erhvervet og civilsamfundet og et næsten enigt folketings – hvilket jo var baggrunden for, at vi fik det berømte 70-procentsmål for drivhusgasreduktion i 2030.

Set i dét perspektiv, så er det bekymrende at iagttage centrale aktører herhjemme argumentere for, at en afbødning af coronakrisens økonomiske konsekvenser nu må have højere prioritet end målet om en afbødning af klimakrisen.

Det læser vi f.eks. ind i en række brancheforeningers krav om, at CO₂-afgifter og andre tiltag til afbødning af klimakrisen nu må stilles i bero. Og vi ser også, at politiske forslag og hjælpepakker i mange tilfælde overser muligheden for at undgå en sådan tilbagevenden til en ekstremt ikke-bæredygtig udvikling.

Det er f.eks. tilfældet med Venstres forslag om at fremskynde investeringerne i trafikforliget af 2018 – som indeholdt blandt andet en række motorveje.

For det er mildt sagt stærkt tvivlsomt, om det er klogt at investere i at udvide motorvejsnettet. Sådanne investeringer bygger på en præmis om, at der vil komme flere biler og mere trængsel på de danske veje i de kommende årtier.

Men er det ikke netop dén slags præmisser, vi bør udfordre nu? Vi kan starte med at anskue problematikken fra en klimavinkel.

Vi ved, at opretholdelsen af det danske samfund og danskeres livsstil skaber udledninger, der svarer til 13-15 ton CO₂-ækvivalenter årligt.

Vi ved også at vi i 2030 skal ned i nærheden af 3 ton CO₂-ækvivalenter årligt. Det er kravet, hvis vi vil bevare chancen for at begrænse den globale opvarmning til 1,5 grader og ikke vil kræve en større andel af det globale budget for tilladelige udledninger end andre mennesker kloden rundt.

Hvis vi ikke opfylder dette krav, vil vi binde os til de store risici og omkostninger, som er forbundet med at satse på at udlede mere nu, i forventning om, at vi kan trække store mængder CO₂ ud af atmosfæren på et senere tidspunkt.

Budgettet på 3 tons CO₂-ækvivalenter årligt per person svarer i grove træk til udledningerne forbundet med én returrejse med fly til Thailand.

Krisen bliver kun en mulighed for positiv og progressiv forandring, hvis vi griber muligheden

Det siger næsten sig selv, at vi med en så stram klimamæssig budgetbegrænsning nøje bør overveje, om det er klogt at investere i at udvide vejinfrastruktur herhjemme, også selvom der satses på elbiler.

For selvom en satsning på elbiler er et skridt i den rigtige retning, så har elbiler også et substantielt CO₂- og øvrigt miljøaftryk, og den samlede bilpark skal derfor mindskes. Infrastrukturinvesteringer låser os fast i mange år fremad, og derfor skal der tænkes langsigtet og bæredygtigt.

Ser vi også på det bredere billede af, hvordan den globale økonomi påvirker kloden, så er det tydeligt, at vi ikke bare kan fortsætte ad den slagne vej.

FN's Miljøprogram har opgjort, at det globale ressourceudtræk – dvs. mængder af biomasse, metaller, mineraler og fossil energi – er steget fra 27 milliarder ton i 1970 til 92 milliarder ton i 2017. Og de forudser, at det vil mere end fordobles igen frem mod 2060, medmindre der sker omfattende forandringer i den globale økonomi.

Det er konsekvensen af, at en større andel af den stadigt voksende globale befolkning vil søge at opnå samme høje materielle levestandard, som langt hovedparten af danskerne nyder godt af.

Forventningen om fortsat voldsom vækst i det globale ressourceforbrug skyldes blandt andet en forventning om at en større andel af den globale befolkning vil tilslutte sig den globale privatbilisme med, hvad det medfører af krav til produktion af stål, cement, asfalt, osv.

Allerede på det nuværende niveau er udvinding, forarbejdning og transport af disse ressourcer forbundet med voldsomme miljøskader lokalt, hvor de finder sted. Dertil er energiforbruget forbundet med disse processer en betragtelig klimabelastning. Så hvordan kan vi forestille os, at en fordobling vil se ud?

Ovenstående tal illustrerer med al tydelighed, at vi ikke bare kan blive ved med at fortsætte i samme spor.

Historisk set har vi klar evidens for, at ressourceeffektiviseringer ikke rækker. Ingen sektorer har f.eks. i de forløbne årtier præsteret CO₂-effektiviseringer i en størrelsesorden, som modsvarer kravet, hvis vi herhjemme vil nå ned på 3 ton CO₂-ækvivalenter per person i 2030. Og i forhold til det globale ressourceudtræk går det faktisk den gale vej med effektiviteten.

FN's Miljøprogram skriver således utvetydigt, at verden som helhed er blevet mindre effektiv til at omdanne ressourceudtræk til økonomisk vækst og velstand.

Givet dette – både det danske klimabillede og det globale ressourcebillede – står det altså klart, at vi som samfund ikke alene kan satse på mere klima- og ressourceeffektive teknologier, men også må søge at skabe nye rammer for, hvordan vi kan leve godt, men anderledes, med et lavere forbrug af klima- og miljøbelastende goder.

Coronakrisen har vist, at det er muligt for os at forandre fundamentale vaner. I mødet med en umiddelbar fare har vi formået på rekordtid af fralægge os en række vaner og forbrugsmønstre, som lignede politiske gordiske knuder for blot ganske få uger siden.

Det gælder vores transportvaner såvel som forbrugsvaner mere generelt. Dette har vi formået, også fordi vi har oplevet klart politisk lederskab, opbakning og vilje til at reagere på risici. Politikere har lært hinanden og os at tale om afbødning og opfordret til at vise samfundssind for at knække en kurve.

På klimaområdet har vi i mange år overbevist os selv om, at tilpasning til et ændret klima skulle fylde mindst lige så meget som at knække CO₂-kurven.

Det er mildt sagt stærkt tvivlsomt, om det er klogt at investere i at udvide motorvejsnettet

I coronakrisen ville tilpasning svare til at acceptere, at vores sundhedssystem blev overbelastet med katastrofale følger – en risiko, som både politikere og befolkningen har været enige om at ville afbøde og undgå så vidt muligt. Også selvom det indebærer forandringer og omkostninger her og nu. Klimakrisen dræber også – og medfører også enorme omkostninger – og der er et akut behov for afbødning af den, at få knækket den globale CO₂-emissionskurve.

Vores finansminister berømmes internationalt for at sige »Go big and go fast« for at afbøde coronakrisen. Klimavidenskaben har længe peget på det helt samme budskab for at afbøde den globale opvarmning.

Danmark reagerede hurtigt på coronakrisen. Det har haft store omkostninger for mange. Men frygt og tab forbundet med konkrete forandringer af vaner opstår i høj grad, fordi coronaomstillingerne sker pludseligt og uplanlagt.

Men hvad nu, om vi bruger de mange ressourcer til hjælpepakker til aktivt at styre en tilbagevenden til en ny 'normal', hvor vi fortsætter med at holde de mest miljøskadelige af vore vaner, forbrugsmønstre og brancher på lavt blus – og hvor vi løfter de mennesker, som var økonomisk afhængige af disse brancher, over i andre mere bæredygtige former for beskæftigelse?

Erfaringerne fra det såkaldte 'vind-eventyr' i Danmark viser, at store skift i brancher og beskæftigelse er mulige.

Nyere krisesituationer i rige lande som Danmark har imidlertid vist, at civilsamfundet bør holde sig særligt vågent i sådanne tider.

Terrorangrebet i New York i 2001 og finanskrisen i 2008 var eksempler på chok, der skabte store samfundsmæssige forandringer, men hvor en lille gruppe af beslutningstagere styrede den samfundsmæssige respons.

Terrorkrisen resulterede i langvarige militære indgreb i modstrid med internationale retsprincipper, og finanskrisen resulterede i økonomiske redningspakker til f.eks. banker, som blev rullet ud fra centralt hold.

Befolkningerne var i begge tilfælde holdt ude af diskussionen indtil næste valg, hvor det var for sent at ændre kursen.

Sådanne dynamikker skal vi undgå. Vi må kræve en bred samfundsmæssig debat om, hvem der skal betale, og hvilket samfund vi ønsker at stræbe mod på den anden side af den nuværende coronakrise.

Der kan være betydelige gevinster at hente – for klima og miljø – men også mere lokale og umiddelbare gevinster. Visse af dem kan vi allerede skimte nu. F.eks. betyder stoppet for arbejdsmæssig rejseaktivitet og kravet om hjemmearbejde, at mange ikke skal bruge tid på transport – det giver mindre kø på vejene, færre trafikuheld, mindre luftforurening, mindre klimabelastning og sparer masser af produktive timer.

Vi ser p.t. en innovativ opblomstring af alternative, online former for møder, konferencer og arbejdsrelateret samvær. Dertil betyder begrænsningerne på international mobilitet og lukningen af butikker og storcentre en brat forandring i forbrugsvaner. Således er f.eks. omsætningen relateret til tøj og sko herhjemme faldet med 30-40 procent relativt i forhold til sidste år, og fly- og hotelbranchens omsætning er nærmest nulstillet.

Lad det være sagt meget klart: Vi anerkender fuldt ud de alvorlige økonomiske og sociale konsekvenser af disse forandringer for de mange, som er beskæftiget i disse brancher. Og der er intet positivt ved den coronaforhistorie, der har bragt os hen til den nuværende ekstraordinære situation.

Men det er bare ikke et argument i sig selv for at ønske os tilbage til de dybt ubæredygtige forbrugsmønstre, som størrelsen og sammensætningen af disse brancher nu engang var og er et udtryk for.

Coronakrisens sociale distancering giver os et glimt af, at mange af vores produkter og services fungerer som positioneringsgoder, der mestendels fremstår vigtige, fordi vi har normaliseret et samfund, hvor mange identificerer sig og skaber samvær via forbrug.

Coronakrisen har måske skabt mulighed for, at mange finder mening i andre og mindre miljøskadelige aktiviteter, såsom skovture, tid med familien, hjælp og omsorg for udsatte personer, osv. Her kan man igen stille spørgsmålstegn ved, om en tilbagevenden til 'normaltilstanden' før coronakrisen virkelig er værd at stræbe efter.

Vi skal spørge os selv, hvad vi egentlig vil bruge samfundets penge, kræfter, tid, ideer og energi på.

Når virksomheder viser ekstrem sårbarhed over for et naturfænomen som en pandemi, hvad fortæller det os så om, hvad fremtidige udfordringer vil kræve af vores måder at handle på som samfund? Hvad fortæller det om virkelige værdier og virkelige styrkeforhold til at finde virkelige løsninger?

Klimakrisen kalder på omstilling, opfindsomhed og nytænkende arbejds- og forbrugsmønstre – ikke på penge og slid, der fører tilbage til en ubæredygtig samfundsindretning.

Mange har sagt, at det at afbøde klimakrisen er som at vende en supertanker. Vi overser her nemt, at supertankerens retning blandt andet bestemmes af hårdt arbejde fra fossilindustrien, flyindustrien, modeindustrien, kødindustrien og andre meget klimabelastende industrier. Lige nu kræver dén del af supertankerens besætning, at vi sætter redningsbåde ud til dem.

Vi skal som fællesskab hjælpe dem, men ikke blot til at komme tilbage i styrehuset og fortsætte retningen. Vi skal i stedet som samfund og fællesskabet stille krav til, hvordan økonomien genstartes, og i hvilken retning.

Lad os bruge coronakrisen som anledning til en samfundsmæssig diskussion om, hvad vi vil vende tilbage til, og hvad vi vil forlade, når vi genåbner samfundet og genstarter økonomien.

Det skylder vi hinanden, og det skylder vi ikke mindst de unge mennesker, de udsatte grupper og de kommende generationer, som skal håndtere en verden med både corona og klimaforandringer.

21 KOMMENTARER

Forskere: Klimarådet bør være mere tværfagligt

KOMMENTAR: Klimarådets rådgivning bør trække på en bred vifte af videnskabelige perspektiver for at finde den bedste vej i den grønne omstilling, mener fem forskere.

»Klimarådets nuværende sammensætning er ganske snæver,« skriver forskerne bag artiklen, der mener at man bør inkludere et bredere udvalg af samfundsvidenskaberne, humaniora og de tekniske videnskaber. (Foto: Shutterstock)

Jens Friis Lund - professor i Politisk Økologi, Københavns

Universitet , **Anders Blok** - lektor ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet ,

Anders Bjørn - postdoc ved Department of Management, Concordia University ,

Charlotte Louise Jensen - ph.d. &

Stefan Gaarsmand Jacobsen

-

lektor ved Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab, Roskilde Universitet

06 maj 2020

FORSKERZONEN

POLITIK

KLIMA

KOMMENTAR

KU

RUC

Siden det blev stiftet i 2014, har [det danske Klimaråd](#) været en vigtig kilde til inspiration for klimaindsatsen herhjemme. Det er en institution, der nyder stor opmærksomhed i Folketinget, blandt offentlige myndigheder og blandt en bred skare af danske interesseorganisationer.

I [forslaget til en ny Klimalov](#) lægges der op til, at Klimarådet styrkes i forhold til at rådgive klimaministeren om klima og grøn omstilling.

Det virker ganske fornuftigt, al den stund at den grønne omstilling må forventes at blive helt central for samfundsudviklingen herhjemme i de kommende årtier.

I [Klimaloven specificeres det](#), at Klimarådets rådgivning skal tage særlige hensyn til vækst, konkurrenceevne, omkostningseffektivitet og jobskabelse. Vi bider mærke i, at Klimarådets sammensætning og mandat peger mod et særligt fokus på økonomisk faglighed.

Dette signaleres blandt andet med begrebet »omkostningseffektivitet« og ved, at Klimarådet skal indregne »samfundsøkonomiske konsekvenser«. Dertil har fem af Klimarådets syv nuværende medlemmer særlig faglig ekspertise i økonomi.

Vi mener, at der er behov for nytænkning af, hvordan vi definerer og opgør centrale indikatorer for udviklingen af vores samfund.

Problemet er, at der er nogle særlige fagøkonomiske hensyn, der begrænser rådets muligheder for at finde løsninger, og at Klimarådets nuværende sammensætning er ganske snæver.

Man kunne med fordel udvide med kompetencer fra et bredere udvalg af samfundsvidenskaberne, humaniora og de tekniske videnskaber.

Diskussionen om Klimarådets tværfaglige sammensætning er vigtig, fordi forskellige fagdiscipliner bygger på bestemte tilgange og antagelser, som er med til at definere, hvordan man forstår de problemer, man står overfor.

Hvad er problemet med særlige hensyn?

Betoningen af hensyn til 'vækst' og 'konkurrenceevne' i forhold til Klimarådets rådgivning er problematisk, fordi den

kan indsnævre Klimarådets mulighed for at udfordre selvsamme hensyn.

Fakta

Klimarådet

Klimarådet er et fagligt og videnskabeligt funderet ekspertråd, som skal yde uvildig og uafhængig ekspertviden og rådgivning om klimaindsatsen. Først og fremmest skal rådet bistå klimaministeren med uvildig rådgivning om den danske klimaindsats.

Klimarådets anbefalinger skal ud over økonomiske hensyn tage højde for videnskabens anbefalinger, herunder fra FN's klimapanel, IPCC.

Hensyn til konkurrenceevne fremføres for eksempel ofte som et argument imod en ambitiøs dansk klimapolitik – som regel i forbindelse med risiko for såkaldt 'lækage', dvs. at klimagevinsten ved regulering af dansk produktion udlignes af, at produktionen flytter udenlands.

Sådanne forudsigelser af den forventelige effekt af dansk regulering afhænger af en lang række antagelser, herunder om en ambitiøs dansk klimapolitik og miljøregulering påvirker andre lande til også at hæve ambitionerne.

Dertil er selve idéen om, at nationalstater nødvendigvis er i konkurrence med hinanden på et globalt marked i sig selv i modstrid med behovet for et udstrakt globalt samarbejde om at afbøde klimakrisen.

Frem for hensyn til konkurrenceevne bør idéen om global konkurrence i sig selv kunne udfordres i en uvildig rådgivning om dansk klimapolitik. Men det lægger lovtæksten op til, at rådet ikke skal kunne.

LÆS OGSÅ: Klimarådet: Sådan når Danmark helskindet 70 procent-målsætningen

Vækst er ikke altid målet

Et andet problem er, at et fokus på at oppebære økonomisk vækst (altså vækst i BNP) ikke nødvendigvis er et godt mål for et samfund som det danske, ikke mindst i relation til netop klima- og bæredygtighedsudfordringer.

Der er faktisk **ganske solidt belæg på globalt niveau** for en tæt sammenhæng mellem på den ene side økonomisk vækst og på den anden side drivhusgasudledninger og andre former for miljøbelastning.

Dertil er det velkendt at den gennemsnitlige danskers livsstil i dag oppebæres af **et klimaaftryk, som er mange gange højere, end hvad den gennemsnitlige verdensborger kan ulede**.

Forskellige forskningsresultater antyder derudover, at den marginale værdi af højere indkomst for personers lykkeniveau og livstilfredshed falder, når man når over et vist indkomstniveau, og at der er store forskelle i, hvor effektive lande er til at omsætte vækst og miljøpåvirkning til menneskelig trivsel.

Der er altså mange gode grunde til, at Klimarådet i sin rådgivning bør kunne udfordre, fremfor tage særlige hensyn til, konkurrenceevne og vækst som givne præmisser.

LÆS OGSÅ: Klimarådet: Danmark står over for historisk omstilling

Derfor kan økonomisk videnskab ikke stå alene

Fakta

Klima- og Omstillingsrådet (KOR)

De fem skribenter udgør tilsammen Klima- og Omstillingsrådet (KOR).

KOR er et forskerdrivet initiativ, der »har til formål at bidrage til løbende kvalificering af den offentlige, klimapolitiske debat i Danmark ud fra relevant, tværfaglig ekspertise«.

»KOR tager afsæt i et behov for forskningsbaserede bidrag til den offentlige klimadebat, som for indværende ikke dækkes af

Økonomer fokuserer ofte på relationer mellem udbud og efterspørgsel, og antager derfor at grøn omstilling primært handler om at skruer på markedsincitamenter. Derfor bliver problemet med en bestemt type forbrug for eksempel ofte forsøgt løst ved at skabe et økonomisk incitament for, at forbruget kan flytte sig (for eksempel via afgifter).

eksisterende
rådgivningsorganer
(herunder Klimarådet og Det
Miljøøkonomiske Råd),«
hedder det på KOR's
hjemmeside.

Traditionelle økonomiske tilgange antager også typisk, at menneskelig adfærd handler om individuelle ønsker, attituder og valg. Skal man ændre en adfærd, må man derfor påvirke den enkelte, for eksempel gennem økonomiske incitamenter, til at gøre noget andet.

Begge antagelser udfordres af andre samfunds- og humanvidenskabelige tilgange.

Det er ikke nødvendigvis et problem, så længe der er transparens om tilgange og antagelser, og så længe Klimarådet selvstændigt har mulighed for at supplere egne fagligheder med andre tilgange.

Men især når det kommer til klima- og omstillingsproblematikker, er der efterhånden bred konsensus om det forhold, at de kun kan imødegås og håndteres fornuftigt, hvis der arbejdes på tværs af fagdiscipliner og vidensmæssige 'siloer'.

I det lys vil det helt generelt give mening at tilstræbe, at Klimarådets analyser bygger på mere tværvideenskabelige tilgange, end tilfældet har været hidtil.

LÆS OGSÅ: Professor: Sådan kan danskere – og Danmark – sætte gang i den grønne omstilling

Kødspisning handler om mere end kroner og ører

Vi kan bedst illustrere det med [analysen fra Klimarådet af tilgange til at nå 70 procents-reduktionsmålet i 2030](#).

I denne vurderer Klimarådet, at det er nødvendigt, at (danskernes) kostvaner ændres markant.

Specifikt vurderes det, at forbruget af rødt kød fra eksempelvis kvæg skal reduceres med 50 procent i 2030, da særligt oksekødsproduktion udgør en væsentlig andel af klimagas-udledningerne.

Klimarådet foreslår, at reduktionen skal ske via en generel drivhusgas-afgift, hvis niveau stiger til 1.500 kroner per ton i 2030. Beregninger viser, at et halvt kg oksekød i den model vil koste 13 kroner mere i 2030, end det gør i dag.

En sådan prisstigning vil klart få nogen til at skære ned på forbruget af oksekød af privatøkonomiske årsager. Og her bør man – som Klimarådet også foreslår – søge at undgå social slagside, for eksempel ved genindførelse af grønne checks.

Men en afgift som instrument tackler ikke de mange andre grunde til, at nogle mennesker spiser – og vil blive ved med at spise – oksekød, også selvom det bliver dyrere.

Det ville derfor være oplagt, hvis Klimarådets analyse af problemstillingen – her altså omkring mad, kostsammensætning og madspild – også inkluderede et stærkere fokus på, hvorfor vi danskere spiser, som vi gør, og hvilke tiltag, udover en afgift, som kunne fremme ændrede kostvaner.

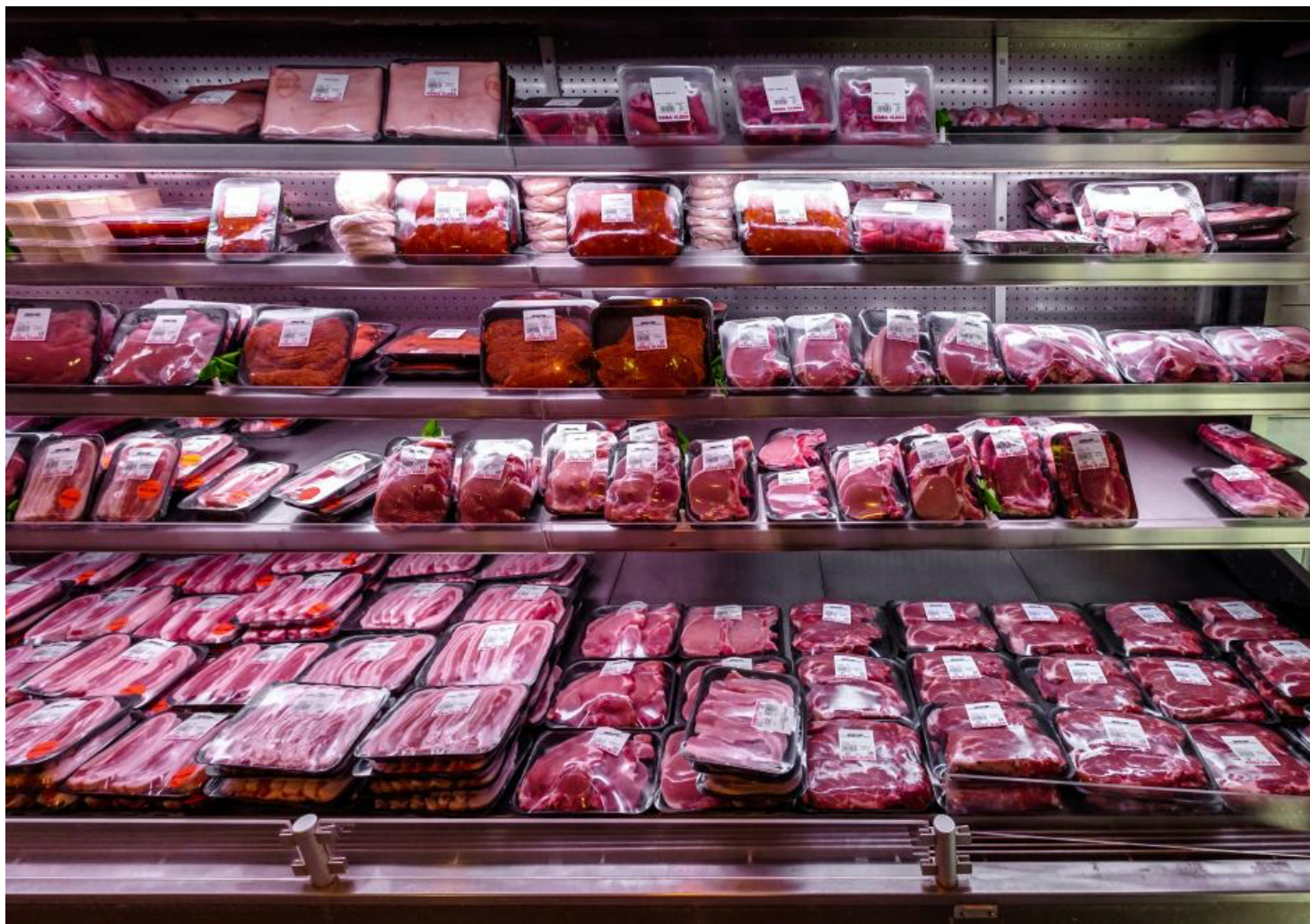

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

Her vil socialpsykologers, sociologers og etnografers fagligheder kunne bidrage betydeligt.

Forskning med basis i disse fagligheder viser blandt andet, at forestillinger om det gode måltid, samt viden om og kompetencer til at kunne sammensætte måltider med andre slags basisingredienser, som fremstår sunde og spændende, udgør vigtige faktorer for at opnå varige ændringer i kostvaner.

Disse indsigter er ikke at finde i Klimarådets rapport, og de mangler derfor som grundlag for videre politisk og offentlig diskussion.

Vil en prisstigning på 13 kroner få dig til at droppe oksekøddet? (Foto: Shutterstock)

Klimaforskning er ikke én ting

At klimaproblematikken er så mange-facetteret og griber ind i så mange dele af hverdagslivet og samfundet betyder, at mange forskere fra mange forskellige discipliner vil have relevant ekspertviden at byde ind med.

Det er dog på ingen måde det samme som, at alle forskere er klimaforskere. Eller at alle forskere vil være relevante medlemmer af Klimarådet.

Prædikatet 'klimaforsker' er isoleret set meget vagt. Forskere fra mange forskellige fagdiscipliner forsker i klimarelaterede problematikker, så en skelnen mellem mere eller mindre klimarelateret forskningsbaseret ekspertise bør være mere specifik.

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

Biokemikere, som modellerer, hvordan kulstof bindes og frigives igen fra forskellige økosystemer, kan for eksempel siges at bedrive biokemisk klimaforskning.

Tilsvarende kan økonomer, som kvantificerer de samfundsøkonomiske omkostninger og gevinster ved forskellige reguleringstiltag til klima-afbødning og grøn omstilling, siges at bedrive regulerings-økonomisk klimaforskning.

Alt imens videnskabssociologer, som forsker i, hvordan borgere, eksperter og politikere forstår og kommunikerer om klimaforandringerne, kan siges at bedrive videns-sociologisk klimaforskning.

Disse tre eksempler på perspektiver på klimaproblematikken er alle potentielt lige videnskabelige, valide og vigtige i forhold til at informere politiske beslutningstagere og samfundet i bredere forstand om klimaforandringer og vores mulighed for at håndtere dem.

LÆS OGSÅ: Grøn omstilling handler lige så meget om samfundet som om teknologi

Men er alle forskere så klimaforskere?

Det kunne så lede til den åbenlyse fejlslutning, at alle forskere er klimaforskere. Men det er ikke tilfældet. Det vigtige her er at skelne mellem på den ene side fagdisciplin og på den anden side forskningsemne.

For hvor alle fagdiscipliner (såsom antropologi, kemi, fysik, økonomi, historie) er lige gyldige og valide tilgange til klimaforskning, er det langt fra alle udøvere af disse discipliner, som forsker i klima eller relevant relaterede emner.

Således giver det for eksempel ikke mening at kalde en fysiker, der arbejder med udvikling af nanoteknologi til brug i rumraketter, for klimaforsker.

Sådan kan vi finde kandidater til Klimarådet

Spørgsmålet er så, hvordan vi i praksis skelner mellem, hvem der besidder relevant ekspertise - og som dermed for eksempel bør tælles med blandt kandidaterne til medlemskab af Klimarådet.

Her vil vi pege på de gængse måder, hvorpå man inden for den akademiske verden forstår og opgør faglig ekspertise.

Det vil især være den individuelle forskers forskningserfaring, som dokumenteret ved:

- udførelse af egen klima-relevant forskning;
- videnskabelige publikationer i klima-relevante tidsskrifter;
- deltagelse i større forskningsprojekter om klima-relaterede emner;

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

- erfaring fra forskellige nævn, råd og bestyrelser inden for temaet;
- konference-præsentationer og
- bidrag til den offentlige klimadebat.

En kandidat til medlemskab af Klimarådet bør således have betydelig forskningserfaring og gerne også forskningsanerkendelse inden for klima bredt eller emneområder, som tydeligt relaterer sig til klimaproblematikken.

Hvilke emneområder som tydeligt relaterer sig til klimaproblematikken bør være op til en konkret vurdering, forankret og udmøntet i Klimarådet selv.

Samlet set er vores argument altså, at der er plads til forbedring i den kommende Klimalovs bestemmelser for Klimarådet.

Det gælder både de særlige hensyn til 'vækst' og 'konkurrenceevne', den lidt snævre betoning af økonomisk ekspertise og det manglende blik for egentlig, forskningsbaseret tværfaglighed.

Om disse punkter adresseres eller ej, må forventes at få stor betydning for det vidensgrundlag, som de kommende års offentlige og politiske debat om grøn omstilling vil foregå på.

Artiklen er et redigeret uddrag af KOR's analyse af Klimarådets virke. [Læs hele analysen på KOR's hjemmeside.](#)

LÆS OGSÅ: Fly, tog eller bil? Klimaeffekten forbundet med vores transportvalg er overraskende kompliceret

Fakta

Forskerzonen

Denne artikel er en del af Forskerzonen, som er stedet, hvor forskerne selv kommer direkte til orde.

Her skriver de om deres forskning og forskningsfelt, bringer relevant viden ind i den offentlige debat og formidler til et bredt publikum.

Forskerzonen er støttet af Lundbeckfonden.

Kilder

- Jens Friis Lunds profil (KU)
- Anders Bloks profil (KU)
- Anders Bjørns profil (Concordia University)
- Charlotte Louise Jensens profil (LinkedIn)
- Stefan Gaarsmand Jacobsens profil (RUC)
- 'Is Green Growth Possible?', New Political Economy (2019), DOI: 10.1080/13563467.2019.1598964
- 'High income improves evaluation of life but not emotional well-being', PNAS (2010), DOI: 10.1073/pnas.1011492107
- 'Outsourcing og omstilling: de danske drivhusgasudledninger genfortolket', Samfundsøkonomen, Djøf Forlag (2019)
- 'Det danske Klimaråd i et sammenlignende, demokratisk og tværvideenskabeligt perspektiv', Klima- og Omstillingsrådet (2020)

Foto: Jens Dresling/Ritzau Scanpix

Arkivfoto fra klimademonstration i 2019.

DEBAT 1. JUL. 2020 KL. 04.00

ANDERS BLOK (LEKTOR), CHARLOTTE LOUISE JENSEN (POST.DOC), ANDERS BJØRN (POST.DOC), JENS FRIIS LUND (PROFESSOR) OG STEFAN GAARSMAND JACOBSEN (LEKTOR)
Alle er medlemmer af Klima- og Omstillingsrådet

🔖 LÆS ARTIKLEN SENERE

Dette er et debatindlæg.

Indlægget er udtryk for skribentens holdning. Du er velkommen til at deltage i debatten – send dit indlæg til debat.klimamonitor@pol.dk

Debat: Klimaborgertinget har et svagt mandat, men kan alligevel blive en gevinst

Trods et svagt mandat er der stadig mulighed for, at klimaborgertinget kan kvalificere den offentlige debat og klimapolitikken, skriver medlemmerne af formidlingsinitiativet

Der skulle gå knap syv måneder fra beslutningen i klimaloven 6. dec. 2019, men nu er der endelig fastlagt en model for klimaborgertingets udformning.

Det er en demokratisk sejr, at borgernes stemme nu bliver hørt i klimapolitikken.

En gennemgang af forskningen på området viser nemlig, at borgerinddragelse kan øge tilliden til politiske institutioner, mediere mellem modsatrettede interesser, forbedre kvaliteten af løsningsforslag og lovgivning samt øge borgernes ejerskab til og legitimiteten af politiske beslutninger.

Desværre får klimaborgertinget et svagt mandat, hvilket betyder at Folketinget ikke er forpligtet til at tage stilling til borgernes forslag. Dette er problematisk, da borgernes opslutning bag – og dermed kvaliteten af og legitimitetsgevinsten ved – borgerinddragelse i høj grad afhænger af, at der knytter sig en reel beslutningsindflydelse til processen.

Et stærkere mandat ville med stor sandsynlighed også øge mediernes og offentlighedens opmærksomhed om processen, hvilket ville brede debatten yderligere ud i samfundet.

Trods det svage mandat er der stadig mulighed for, at klimaborgertinget kan kvalificere den offentlige debat og klimapolitikken.

For at udløse dette potentiale, bør følgende tre punkter indtænkes i processen:

1) Videnskaben og eksperters rolle

Det er vigtigt, at ekspert-rådgivningen af borgertinget er balanceret, så processen ikke bliver for styret og ej heller for fagligt ukvalificeret. Det foregår bedst ved, at borgerne selv har medindflydelse på, hvilke eksperter der inddrages. Hermed sikres en diversitet i de faglige vurderinger af ofte vanskelige, tværfaglige og usikre spørgsmål.

2) Borgertinget som en vedvarende demokratisk institution

Hvis klimaborgertinget indtænkes i mere vedvarende tiltag såsom løbende drøftelse og justering af klimahandleplaner, vil det med høj sandsynlighed skabe større borgeropslutning, stærkere læring og tættere kobling mellem civilsamfund og myndigheder.

Forskningen viser nemlig, at sådanne vedvarende processer giver borgerne større oplevelse af samfundsansvar og øgede demokratiske færdigheder, holder myndighederne ansvarlige samt bidrager positivt til

politikudvikling. Det er samtidig i denne type mere vedvarende tiltag, at en større del af offentligheden aktiveres.

3) Opfølgning på lokalt og europæisk niveau

Mange konkrete omstillingstiltag vil skulle implementeres i de danske kommuner, og det giver derfor mening at overveje, hvordan lokale borgerting bedst vil kunne supplere eksisterende mekanismer til kommunal borgerinddragelse og hermed sikre lokal inddragelse og opslutning til omstillingsopgaven.

Det kan blandt andet ske gennem partipartisk budgetlægning, også kendt som borgerbudgetter. Behovet gælder også på europæisk niveau, hvor den danske stat ligeledes har mulighed for at presse på for nye borgerinddragelsestiltag som led i ny overstatslig lovgivning.

Vi vil i Klima- og Omstillingsrådet følge klimaborgertingets arbejde over de kommende år og løbende forsøge at bidrage til, at potentialet i form af bred omstillingslæring, ambitiøse omstillingsforslag og politisk nytænkning indfries bedst muligt.

A: energi og klima

Forskergruppe: Opret et nationalt center for klimaforskning

DEBAT

6. oktober 2020 kl. 2:00 |

Regeringen skal prioritere et nyt nationalt forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling, skriver debattører. (Foto: Niels Ahlmann Olesen/Ritzau Scanpix)

DEBAT: Regeringens udspil til en strategi for grøn forskning er snæversynet i sit fokus på teknologiske fix. En del af pengene kunne bruges bedre på et nyt center for transdisciplinær omstillingsforskning, skriver debattører.

Af Anders Blok og Anders Bjørn og Stefan Gaarsmand Jacobsen og Charlotte Jensen og Jens Friis Lund og Asker Voldsgaard

Medlemmer af Klima- og Omstillingsrådet

Regeringen har netop spillet ud med en ny grøn forskningsstrategi, der lægger op til en markant prioritering af fire teknologiske missioner, som skal tilgodeses med i alt 750 millioner kroner fra forskningsreserven i 2021.

De fire missioner er CO₂-fangst, -lagring og -udnyttelse (CCUS), grønne brændstoffer til transport og industri (Power-to-X), klima- og miljøvenlig fødevareproduktion og genanvendelse og reduktion af plastaffald.

Isoleret set er der tale om teknologiske områder, hvor der bestemt er brug for forsknings- og udviklingsmidler. Som samlet strategi for grøn forskning er regeringens udspil imidlertid skuffende, fordi det lægger op til et snæversynet fokus på udvalgte, teknologiske fix.

I Klima- og Omstillingsrådet (KOR) – et forskerdrevet forum med deltagere fra flere universiteter og faglige grene af klimaforskningen – har vi netop udgivet en analyse, der viser, at en mindre del af de 750 millioner i stedet med fordel kunne bruges på en mere langsigtet investering i et nyt nationalt forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling.

Centret skal danne ramme om og facilitere en kraftig styrkelse af den transdisciplinære og sektorovergribende omstillingsforskning, som trives flere steder i verden, men som har haft og fortsætter med at have dårlige vilkår i Danmark.

Denne forskning rummer et stærkt teknisk og naturvidenskabeligt afsæt, men placerer denne inden for en overordnet ramme af de bredere samfundsmæssige udfordringer og muligheder, som omstillingen rejser.

Den grønne omstilling kræver viden

Vi er langt fra de første til at foreslå oprettelsen af et nationalt klimaforskningscenter. Flere aktører fra forskningsverdenen (blandt andet professor Sebastian Mernild), interesseorganisationer (blandt andet Ingeniørforeningen IDA) og civilsamfund (blandt andet tænketanken Concito) har offentligt påpeget, at der er behov for øget investering i at løfte den grønne omstillings vidensbehov til et mere samlet og ny-orienteret vidensberedskab for det danske samfund.

I vores analyse viser vi, at det nuværende spredte finansieringslandskab ikke løfter den nødvendige integrerede forskning på tværs af teknisk-naturvidenskabelige, samfundsfaglige og humanistiske områder, og derfor ikke i tilpas grad stiller handlingsorienteret viden om omstillingens barrierer og muligheder til rådighed for myndigheder, erhvervsliv og civilsamfund.

Med et tværgående dansk forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling kan vi som samfund adressere det veldokumenterede og problematiske forhold, at samfunds- og humanvidenskabelige tilgange underprioriteres i det nuværende finansieringslandskab for grøn forskning.

Underprioriteringen finder sted, trods det åbenlyse behov for ny viden om hvordan holdninger, normer, incitamenter, etik og politik ændres på personligt, fællesskabs- og (inter-)nationalt niveau og skaber den kontekst, i hvilken nye teknologiske og økonomiske løsninger skal fungere.

Alt tyder på, at regeringens strategi om noget vil bestyrke og forværre denne underprioritering – og der er derfor brug for en kursændring.

Principper for bæredygtig omstilling

Mere konkret bør et forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling bygge på følgende principper, inspireret blandt andet af norske Cicero [Center for International Climate Research] og britiske Cusp [Centre for the Understanding of Sustainable Prosperity] som førende, internationale modeller:

- Forskning som omsætter globale klima- og bæredygtighedsudfordringer til transformative nationale og lokale løsningsforslag med fokus på bæredygtig velfærd og rettidig omstilling.
- Forskning i både klimatilpasning og klima-afbødning [mitigation] og i hvordan disse hensyn bedst samtænkes konkret i hverdagsliv, planlægning og politik - lokalt og nationalt.
- Forskning med udgangspunkt i et ligeværdigt samspil mellem de relevante naturvidenskaber, tekniske videnskaber og de samfunds-faglige og humanistiske discipliner.
- Transdisciplinær forskning hvor forskerne samskaber viden med andre samfundsaktører.

Et dansk klimaforskningscenter må have en relativt lang tidshorisont, som minimum ti år, med en fast finansiell ramme. Videnskabeligt set skal rammen være åbent defineret for at sikre reel forskningsmæssig frihed og uafhængighed, og dette sikres bedst, vurderer vi, hvis centret gives status af en formelt selvstændig enhed med egen husning og administration.

En forskningskultur på tværs af sektorer

Det er det nødvendige udgangspunkt for at etablere en trans- og interdisciplinær forskningskultur, fastholde fokus på transformative løsningsmuligheder som kan være vanskeligt at tilpasse det etablerede forsknings-finansielle landskab, og give mulighed for at danne stærke forskningssamarbejder med basis i yderligere ekstern finansiering.

Det beløb, staten investerer, bør sikre en reel minimumsbemanding og muligheder for faglig sparring mellem 3-6 fuldtidsansatte forskere inden for fem-syv tematiske, tværfaglige kerneområder.

Disse områder kan for eksempel dække ny viden om lokale klimakonsekvenser, private og offentlige aktørers omstillingsfinansiering, modeller for bæredygtig velstand inden for de planetære grænser, socio-teknisk transition af hverdagsliv og infrastrukturer, med videre.

Alle områder, som rækker på tværs af bæredygtighedens tekniske, økonomiske, hverdagslige og kulturelle dimensioner, og som derfor kræver, at der opbygges en helt ny forskningskultur, der sætter transdisciplinære og tværgående samarbejder i centrum.

Konkret er det vores anbefaling, at staten afsætter 30-35 millioner kroner årligt i minimum ti år til et sådant forskningscenter for klimahåndtering og bæredygtig omstilling.

Der bør være tale om ekstra midler, set i forhold til øvrig offentlig forskningsfinansiering og herunder særligt den øvrige frie forskning. Vi foreslår desuden, at alle danske universiteter tilbydes repræsentation i centrets bestyrelse, med henblik på at sikre tæt samarbejde på tværs og mulighed for dobbelttilknytninger til centret for universitetsforskere.

På den måde forankres det nye centers forskningsenheder i allerede eksisterende forskning, der samtidig samles og løftes til et nyt vidensberedskab af stor betydning for en rettidig omstilling.

[Forskningsmidler »](#)

[Universiteter »](#)

[Forskere »](#)

[Klimatilpasning »](#)

[Forskning »](#)

debat@altinget.dk

FAKTA

Dette indlæg er alene udtryk for skribentens egen holdning.

Alle indlæg hos Altinget skal overholde de presseetiske regler.

Debatindlæg kan sendes til debat@altinget.dk.

5. Presseomtale

5.1 Omtale og interviews i artikler

Klima- og Omstillingsrådet vil være folkets klimaråd.

[Offentliggørelse af KOR i Information 24. juni 2019.](#)

Politikere begejstret over nyt klimaråd: »Der er brug for en fri stemme, der kan pufte til os«

[Reaktioner på offentliggørelsen af KOR i Information 24. juni 2019.](#)

Klimakampen kræver, at vi gentænker det gode liv.

[Artikel i Kristeligt Dagblad 29. juli 2019.](#)

Har vi virkelig kun kappet fem procent af vores CO2-udledning siden 1990?

[Omtale på TjekDet.dk af Mandag Morgen d. 3. oktober 2020.](#)

Den sorte sandhed om det grønne Danmark: Vi udleder tre gange mere, end du tror.

[Artikel i Berlingske 17. november 2019.](#)

Danmarks klimaregnskab ser egentlig ret godt ud. Men vi vælger så også at se bort fra én temmelig stor post.

[Omtale i Zetland d. 18. december 2020.](#)

Hvad Danmark kan lære af et demokratisk eksperiment i Irland, der løsede op for årtiers politisk stilstand.

[Omtale i Zetland d. 13. april 2020.](#)

Nu raser kampen om en ny grøn økonomi efter coronakrisen.

[Omtale i Information d. 23. april 2020.](#)

Politikerne bør hæve barren for klimaambitionerne.

[Omtale i interview med Jens Friis Lund på Science Report d. 13. maj 2020.](#)

Nu kommer Danmarks klimaborgerting: Det vil gøre os bedre og klogere, siger Dan Jørgensen

[Omtale i Information d. 27. juni 2020.](#)

Borgerting skal rådgive regeringen om klimaløsning.

[Omtale på Finans.dk d. 27. juni 2020.](#)

Det lød godt at byde borgerne indenfor i klimapolitikken. Nu bliver borgertinget kaldt "pinligt" og "urovækkende".

[Omtale i Zetland d. 18. august 2020.](#)

Forskere på Klimafolkemødet: »Nu kræver det handling, og folket skal med«.

[Omtale på videnskab.dk d. 5. september 2020.](#)

Klimakampen lever i bedste velgående trods pandemi.

[Omtale i Politiken d. 6. september 2020.](#)

Asker Voldsgaard med i Klima- og Omstillingsrådet.

[Omtale i Politiken Klimamonitor d. 10 september 2020.](#)

Uden folket kommer den grønne omstilling for sent.

[Omtale i Information d. 6 oktober 2020.](#)

5.2 Omtale og interviews i TV, radio og podcasts

Et borgerting kan hjælpe med en grøn genstart efter corona.

[Interview med Anders Blok på Informations klimapodcast: Den grønne løsning d. 9. juni 2020.](#)

Coronakrisen har lært os flere ting, som vi kan bruge til den grønne omstilling.

[Interview med Anders Blok i P1 Public Service d. 17. juni 2020 \(begynder 14:25 inde\)](#)

Borgerting skal rådgive klimaministeren

[Interview med Anders Blok på TV2 News d. 27. juni 2020](#)

Mig og mit aftryk.

[Interview med Charlotte L. Jensen og Jens F. Lund i Udfordringen på Radio 4 d. 13. august 2020.](#)

Aflad.

[Interview med Jens Friis Lund i Udfordringen på Radio 4 d. 17. september 2020.](#)

Debat om grøn forskningsstrategi

[Interview med Anders Blok på TV2 News d. 27. september 2020 \(ca. 3-4 min. inde - kræver login\)](#)

**Klima- og Omstillingsrådet (KOR):
2019-2020 aktiviteter**

Udgivet november 2020

KLIMA- OG OMSTILLINGSRÅDET

mail@klimaogomstillingsraadet.dk

klimaogomstillingsraadet.dk

 @KOR_Danmark

